

Armoede en sociale uitsluiting 2021

**Armoede en
sociale uitsluiting
2021**

Verklaring van tekens

niets (blanco)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
0 (0,0)	het cijfer is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
*	voorlopige cijfers
**	nader voorlopige cijfers
-	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
2016-2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2004/'05-2016/'17	oogstjaar enz., 2004/'05 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Creatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann
Omslagfoto: ANP / Arie Kievit

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2021.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

In *Armoede en sociale uitsluiting*, een tweejaarlijkse CBS-publicatie die op verzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wordt samengesteld, staan recente ontwikkelingen op het gebied van armoede en levensomstandigheden in Nederland centraal. Om een zo actueel mogelijk beeld te kunnen schetsen, heeft het Centraal Planbureau (CPB) op verzoek van het CBS ramingen gemaakt voor de ontwikkeling van armoede in 2021 en 2022.

In Nederland is armoede door het sociale vangnet geen kwestie van fysiek overleven. Armoede staat veeleer in relatie tot het algemeen welvaartsniveau van de samenleving. Armoede, of beter gezegd inkomensarmoede komt dan neer op het hebben van onvoldoende geld (inkomen) om een bepaald consumptieniveau te realiseren dat in Nederland als minimaal noodzakelijk wordt geacht. In deze publicatie wordt de lage-inkomensgrens van het CBS als kritische drempel gehanteerd. Deze grens vertegenwoordigt door de tijd heen een vast koopkrachtniveau. Bij een inkomen onder de lage-inkomensgrens spreekt het CBS van kans op armoede of van een armoederisico.

De uitkomsten laten zien dat vanaf 2014, dus sinds het ingezette herstel na de vorige economische crisis, het risico op armoede afnam. Ook in 2020, het eerste jaar van de Covid-19 pandemie die gepaard ging met een forse economische terugval maar werd gestut door een omvangrijk pakket aan steunmaatregelen, daalde het armoederisico verder. De dalende trend gold zowel voor de gehele bevolking als voor werkenden en minderjarige kinderen. De ramingen van het CPB laten zien dat het armoederisico van de bevolking in 2021 verder daalt, maar in 2022 naar verwachting stabiel blijft. Het risico op langdurige armoede oftewel ten minste vier jaar achtereen moeten rondkomen van een laag inkomen ontwikkelde zich anders. Na 2014 liep het langdurige armoederisico iets op om pas in 2020 voor het eerst te dalen. Bij de werkenden en minderjarige kinderen zette de daling van het langdurig armoederisico wel al eerder in.

Eenoudergezinnen, alleenstaanden tot aan de AOW-leeftijd, huishoudens met een niet-westerse migratieachtergrond, bijstandsontvangers en laagopgeleiden zijn groepen die van oudsher kampen met een relatief hoog risico op armoede. Veelal speelt bij deze risicogroepen een gestapelde problematiek. Niet alleen is bij hen vaak bovengemiddeld sprake van financiële problemen zoals betalingsachterstanden en schulden maar ze kampen ook vaker met een minder goede gezondheid en ongezonde leefstijlen zoals roken, overgewicht en te weinig lichaamsbeweging. Ook worden zij vaker als verdachte van een misdrijf aangemerkt, zeggen ze frequenter slachtoffer van geweld te zijn geweest en ervaren ze meer overlast in hun buurt. Bovendien zijn ze vaker sociaal uitgesloten, ze doen minder mee in de samenleving en hebben onder meer minder goede toegang tot de gezondheidszorg en passende huisvesting.

In *Armoede en sociale uitsluiting 2021* is tevens in kaart gebracht welk deel van de huishoudens met risico op inkomensarmoede voldoende vrij opneembaar vermogen achter de hand heeft om in de basisbehoeften te voorzien. Overeenkomstig eerdere edities is er bovendien aandacht voor de materiële en sociale omstandigheden van minderjarige kinderen die opgroeien in een risicogezin alsook voor werkenden die ondanks hun inspanningen op de arbeidsmarkt deel uitmaken van een risicohuishouden. Daarbij wordt

ook gekeken naar de dynamiek in deze groep. Welk deel had het hele jaar inkomen uit werk en welk deel ging van werkend naar niet-werkend, of andersom?

Traditiegetrouw voorziet de publicatie in een vergelijking van het armoederisico in Nederland met dat in andere landen van de Europese Unie. Ook komen de meest recente armoedecijfers in de Nederlandse gemeenten aan de orde. Gedetailleerde gegevens over het armoederisico zijn beschikbaar op StatLine, [de digitale databank van het CBS](#). Visualisaties op wijk- en buurtniveau zijn te vinden via de [website](#) van het CBS.

Directeur-Generaal

Angelique Berg

Den Haag/Heerlen/Bonaire, december 2021

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	7

1 Perspectieven op armoede en sociale uitsluiting 11

1.1	Risico op armoede als een tekort van inkomen	11
1.2	Naar een bredere afbakening van materiële armoede	17
1.3	Sociale uitsluiting: cumulatie van achterstelling in de levenssituatie	18
1.4	Literatuur	19

2 Risico op armoede bij huishoudens 20

2.1	Trends in risico op armoede	20
2.2	Intensiteit van armoede	24
2.3	Sociaaleconomische risicogroepen	28
2.4	Demografische risicogroepen	33
2.5	Demografische risicogroepen: migratieachtergrond	36
2.6	Armoederisico in gemeenten	41
2.7	Literatuur	43

3 Armoederisico in breed financieel perspectief 44

3.1	Vermogensopbouw en -buffer	44
3.2	Financiële problemen en toekomstverwachting	50
3.3	Wettelijke schuldsaneringen	57
3.4	Literatuur	61

4 Werkenden met risico op armoede 62

4.1	Trends	62
4.2	Risicogroepen	65
4.3	Vermogensbuffers	73
4.4	Literatuur	76

5 De sociale context van armoede 77

5.1	Sociale uitsluiting	77
5.2	Verdachten en slachtoffers van criminaliteit	79
5.3	Gezondheid, welzijn en leefstijl	85
5.4	Woonsituatie	92
5.5	Literatuur	94

6 Armoede en sociale uitsluiting bij kinderen 96

- 6.1 Trends en risicogroepen **96**
- 6.2 Materiële situatie **104**
- 6.3 Gezondheid en crimineel gedrag **107**
- 6.4 Literatuur **110**

7 Risico op armoede of sociale uitsluiting in Europa 111

- 7.1 Ontwikkeling van het risico op armoede of sociale uitsluiting **111**
- 7.2 Componenten van risico op armoede of sociale uitsluiting **114**
- 7.3 Literatuur **118**

Bijlage **119**

Medewerkers **123**

Samenvatting

In *Armoede en sociale uitsluiting 2021* presenteert het CBS de nieuwste gegevens over de bevolking van Nederland die in financieel en sociaal opzicht is achtergebleven bij de rest. Door de financiële situatie ook in relatie tot sociale factoren te beschrijven, plaatst het CBS de armoedeproblematiek in een breed maatschappelijk perspectief. Om armoede af te bakenen is in deze publicatie voornamelijk gebruik gemaakt van de lage-inkomensgrens. Deze grens vertegenwoordigt door de tijd heen een vast koopkrachtniveau en wordt jaarlijks alleen aangepast voor de prijsontwikkeling. Bij een inkomen onder de lage-inkomensgrens spreekt het CBS van een huishouden met een laag inkomen of van een huishouden met risico op armoede. In 2020 lag de grens voor een alleenstaande op 1 100 euro per maand, voor een paar was dat 1 550 euro. Met twee minderjarige kinderen was de grens voor een paar 2 110 euro en voor een éénoudergezin 1 680 euro. In deze publicatie worden ook de beleidsmatige inkomensgrens en de Europese armoedegrens kort belicht. De laatste is gebruikt voor een internationale vergelijking van armoede of sociale uitsluiting.

Risico op (langdurige) armoede gedaald

In 2020 moesten 513 duizend van de ruim 7,5 miljoen huishoudens rondkomen van een laag inkomen. Dat komt neer op 6,8 procent huishoudens met armoederisico. In 2019 was dat nog 7,5 procent en in de drie jaren daarvoor steeds bijna 8 procent. De in 2019 begonnen daling zette ondanks de coronacrisis in 2020 door. Dat had te maken met de relatief sterke koopkrachtverbetering vanwege reeds lopende cao-afspraken, met diverse fiscale overheidsmaatregelen en met het omvangrijke coronasteunpakket. Het Centraal Planbureau verwacht voor de jaren 2021 en 2022 een vrijwel onveranderd armoederisico bij huishoudens.

Van de huishoudens met een laag inkomen moesten er 221 duizend al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Daarmee kwam het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen uit op 3,1 procent in 2020 en dat is lager dan in de drie jaren daarvoor. Eenoudergezinnen, alleenstaanden tot aan de AOW-leeftijd, huishoudens met een niet-westerse migratieachtergrond, bijstandsontvangers en laagopgeleiden zijn groepen die van oudsher kampen met een relatief hoog risico op (langdurige) armoede.

Armoederisico onder 55- tot 65-jarigen afgenomen

Na de vorige economische crisis bleef alleen in de groep huishoudens met een hoofdkostwinner van 55 tot 65 jaar het armoederisico stijgen, terwijl de meeste andere leeftijdsgroepen profijt hadden van het economisch herstel en hun risico zagen dalen. Een deel van de 55- tot 65-jarigen werd door de crisis langdurig afhankelijk van een uitkering, waarmee er veelal sprake was van een (langdurig) armoederisico. Daarnaast speelde de geleidelijke verhoging van de AOW-leeftijd een rol in het oplopende armoederisico van 55- tot 65-jarigen. Pas vanaf 2018 is onder 55- tot 65-jarigen een daling in het armoederisico te zien, mede doordat de koopkracht van uitkeringsontvangers verbeterde.

Het risico op langdurige armoede onder 55- tot 65-jarigen nam na de vorige economische crisis nog enige jaren toe. Maar door de daling van het incidentele armoederisico liep het langdurige risico in 2020 terug. En waar in de jongere groepen tot 55 jaar na de crisis aanvankelijk sprake was van stabilisatie, deed zich in 2020 ook een daling van het langdurige risico voor.

Hoogste risico's bij Syrische en Eritrese huishoudens

Ruim een vijfde van de huishoudens met een niet-westerse migratieachtergrond had in 2020 te maken met een laag inkomen. Het aandeel met langdurig een laag inkomen bedroeg bijna 12 procent. Vluchtelingen uit Syrië en Eritrea die inmiddels de asielprocedure hebben doorlopen en een verblijfsvergunning hebben ontvangen, lopen het meeste risico. Van de Syrische statushouders moest 54 procent in 2020 van een laag inkomen rondkomen, onder de (kleine) groep huishoudens van Eritrese afkomst was dat bijna 40 procent. Het gros van deze huishoudens leeft van de bijstand. Wel is het armoederisico onder deze huishoudens in vergelijking met andere migratiegroepen het meest gedaald ten opzichte van 2019. Van de westerse huishoudens hebben degenen met een Oost-Europese achtergrond het vaakst een laag inkomen. Bulgaarse huishoudens spannen met bijna 1 op de 5 huishoudens in 2020 de kroon. De meerderheid van de Poolse, Bulgaarse en Roemeense risicohuishoudens haalt hun inkomen voornamelijk uit werk.

Armoederisico gaat vaak samen met financiële problemen

Huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens rapporteren vaker financiële problemen dan huishoudens met een hoger inkomen. Ze hebben vaker betalingsachterstanden (9 tegen 2 procent in 2020) en kunnen zich bepaalde uitgaven veelal niet veroorloven. Zo gaf 10 procent aan onvoldoende geld te hebben voor een warme maaltijd met vlees, vis of kip om de dag en bijna 6 op de 10 hadden niet genoeg geld om regelmatig nieuwe kleren te kopen. Van elke 10 lage inkomens zeggen er bijna 4 (zeer) moeilijk te kunnen rondkomen. Risicohuishoudens met een inkomen uit werk of pensioen geven dit minder vaak aan dan uitkeringsontvangers met een laag inkomen. Het aandeel huishoudens met armoederisico dat zei schulden te moeten maken kwam uit op ruim 14 procent in 2020. Van de huishoudens met een hoger inkomen was dat 2 procent. Lage inkomens komen bovendien vaker in de schuldsanering terecht dan hogere inkomens.

Lage inkomens kampen met achterstanden op het sociale vlak

Onder personen die deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen ligt zowel het aandeel dat verdacht wordt van het plegen van een misdrijf als het aandeel dat slachtoffer is geworden van criminaliteit hoger dan onder personen met een hoger inkomen. In 2019 bedroegen de cijfers respectievelijk 3,2 tegen 0,7 procent en 17,6 tegen 13,1 procent. Lage inkomens ervaren bovendien vaker sociale overlast in de buurt. Het gaat dan om overlast van rondhangende jongeren, overlast door buurtbewoners, overlast door dronken mensen op straat, drugsgebruik of drugshandel, of lastiggevallen worden op straat.

Daarnaast is er bij de lage inkomens sprake van een stapeling van gezondheidsproblemen. Personen met een armoederisico geven aan een minder goede gezondheid en een ongezondere leefstijl te hebben: ze bewegen minder, roken meer en zijn vaker te zwaar dan personen met een hoger inkomen. Bovendien zijn lage inkomens vaker sociaal uitgesloten: ze doen minder mee in de samenleving en hebben bijvoorbeeld minder goede toegang tot de gezondheidszorg en fatsoenlijke huisvesting.

Een vijfde van risicohuishoudens heeft een vermogensbuffer

Een huishouden met een laag inkomen kan door een vermogensbuffer toch voldoende financiële middelen hebben om in de basisbehoeften te voorzien. De vermogensbuffer moet dan wel direct beschikbaar zijn. Het aandeel huishoudens met een laag inkomen die tevens weinig direct beschikbaar vermogen hebben, kwam in 2020 uit op 5,4 procent. Dat is 1,4 procentpunt minder dan het aandeel met inkomensarmoede en betekent dat ruim 100 duizend huishoudens voldoende vrij opneembaar vermogen hadden om hun inkomensstekort te compenseren.

Zzp'ers het meest kwetsbaar voor armoede

Van de mensen met hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk maakte 1,9 procent (147 duizend werkenden) in 2020 deel uit van een huishouden onder de lage-inkomensgrens. Dat is minder dan in 2019 toen het aandeel werkenden met een laag inkomen op 2,1 procent uitkwam. Vanaf het piekjaar 2013 toen nog 3,5 procent van de werkenden een armoederisico had, daalde het percentage met gemiddeld 0,2 procentpunt per jaar. Werknemers liepen met 1,2 procent in 2020 het minste risico op armoede, gevolgd door zelfstandigen met personeel (zmp'ers) en zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) met respectievelijk 2,8 en 5,9 procent. In de periode 2013-2020 viel in alle drie groepen een daling van het armoederisico te noteren.

Van de zmp'ers en zzp'ers met kans op armoede beschikte ruim een derde over liquide vermogensmiddelen van ten minste 10 duizend euro. Bijna 2 op de 10 zzp'ers en ruim 1 op de 10 zmp'ers konden een beroep doen op liquide middelen van 50 duizend euro of meer. Bij werknemers was dat 1 op de 20, en ook een liquide vermogen van minstens 10 duizend euro kwam bij hen met 18 procent minder vaak voor dan bij zelfstandigen.

Ruim 1 op de 15 kinderen woont in een risicogezin

In 2020 maakten 221 duizend minderjarige kinderen deel uit van een huishouden met een laag inkomen. Dat komt neer op 6,9 procent van alle kinderen. Vanaf 2013, dus in de jaren na de vorige economische crisis daalde het aandeel kinderen met risico voortdurend. Ook het percentage kinderen dat deel uitmaakt van een huishouden met al minstens vier jaar een laag inkomen vertoonde een dalende trend. Wel zette deze daling pas twee jaar later in. Het langdurige armoederisico van minderjarige kinderen nam af van 3,7 procent in 2015 naar 3,1 procent in 2020.

Kinderen met een (langdurig) armoederisico zijn relatief vaak afkomstig uit een eenoudergezin. Ook komt een niet-westerse migratieachtergrond betrekkelijk veel voor; tussen 2015 en 2018 is vooral de groep Syrische risicokinderen sterk gegroeid. Meestal

moeten risicogezinnen van een uitkering rondkomen. Bij bijna een derde haalt het gezin hun inkomen voornamelijk uit werk.

Kinderen met armoederisico wonen overwegend in een sociale huurwoning. Vaker dan in gezinnen met een hoger inkomen is er in risicogezinnen onvoldoende geld voor een jaarlijkse vakantie en bezitten ze geen auto of een pc, laptop of tablet. De gezondheid van risicokinderen is daarnaast minder goed. Ook komt crimineel gedrag onder hen vaker voor dan onder kinderen uit gezinnen met een hoger inkomen.

Hoogste armoederisico in Rotterdam

In 2020 was het aandeel huishoudens met een laag inkomen het hoogst in Rotterdam (12,8 procent), gevolgd door Groningen (12 procent) en Amsterdam (11,9 procent) en Den Haag (11,7 procent). In de top tien staan verder uitsluitend gemeenten buiten de Randstad: Arnhem, Heerlen, Enschede, Leeuwarden, Nijmegen en Vaals. In Rotterdam was de kans op langdurige armoede met een aandeel van 7 procent eveneens het grootst, op de voet gevolgd door Groningen en Amsterdam (6,5 procent). Aanvullend op het landelijke beleid treffen de meeste gemeenten specifieke maatregelen ter bestrijding van armoede in hun gemeente. Deze regelingen zijn niet in de CBS-cijfers verdisconteerd.

Binnen EU scoort Nederland gunstig in risico op armoede of sociale uitsluiting

Van de bevolking in de lidstaten van de Europese Unie liep 17 procent in 2019 volgens de Europese armoedegrens (60 procent van het mediane besteedbaar inkomen in een land) risico op armoede, terwijl ruim 21 procent te maken had met kans op armoede of sociale uitsluiting. Nederland steekt in beide ranglijsten met respectievelijk 13 en bijna 17 procent gunstig af ten opzichte van de andere lidstaten. Voor wat betreft het armoederisico waren in zeven lidstaten (Tsjechië, Finland, Slowakije, Slovenië, Hongarije, Denemarken en Ierland) de percentages lager. Bij de kans op armoede of sociale uitsluiting stond Nederland op de zesde plek, na Tsjechië (met 13 procent het laagste aandeel), Slovenië, Finland, Denemarken en Slowakije.

1 Perspectieven op armoede en sociale uitsluiting

Armoede wordt doorgaans afgebakend op basis van het inkomen. De daarbij gehanteerde inkomensgrenzen worden in dit hoofdstuk besproken. Ook is er aandacht voor een afbakening van armoede waarbij naast inkomen bezittingen en schulden van huishoudens meetellen. Armoede is meer dan alleen een tekort aan materiële welvaart. Weinig financiële middelen gaan vaak samen met ongunstige levensomstandigheden en werken sociale uitsluiting in de hand. Vanuit dit brede leefsituatieperspectief wordt de armoedeproblematiek eveneens tegen het licht gehouden.

1.1 Risico op armoede als een tekort van inkomen

Uiteenlopende definities

Er is veel discussie over de definitie van armoede. Vragen over welke leefsituatie als armoede moet worden aangemerkt en welke mensen nu daadwerkelijk arm zijn, laten zich niet eenduidig beantwoorden. De opvattingen – of ze nu afkomstig zijn van wetenschappers, maatschappelijke hulpverleners, politici, beleidsmakers of een willekeurige burger – zijn hierover verdeeld. Dat armoede in West-Europese landen, anders dan in veel ontwikkelingslanden, niet zozeer een kwestie van fysiek overleven is, maar veeleer in relatie staat tot het algemeen welvaartsniveau van de samenleving, daarover bestaat grotendeels wel overeenstemming. In Nederland is dit welvaartsniveau dusdanig dat in beginsel iedere burger een dak boven zijn hoofd heeft, geen honger hoeft te lijden, zich deugdelijk kan kleden en toegang heeft tot medische zorg. In dit opzicht bestaat er geen armoede in Nederland. Toch zijn er wel degelijk verschillen in levensstandaard: niet iedereen beschikt over toereikend inkomen om in voldoende mate in de maatschappij te kunnen participeren. De in Nederland gebruikte armoedefinities beogen alle op hun manier inhoud te geven aan een minimaal noodzakelijk geacht pakket van levensbehoeften.

De concrete, operationele invulling van het normatieve concept armoede loopt op nationaal en ook internationaal uiteen. Het gaat hierbij niet alleen om verschillen ten aanzien van de hoogte van de inkomensgrens, maar ook hoe deze voor diverse huishoudentypen vastgesteld wordt en hoe deze zich van jaar tot jaar ontwikkelt, welk inkomensbegrip centraal staat en hoe de onderzoekspopulatie wordt afgebakend. De in Nederland meest gebruikte criteria om inkomensarmoede af te bakenen zijn de lage-inkomensgrens van het CBS, de beleidsmatige inkomensgrens, de Europese armoedegrens, en de budgetgrens van het Sociaal en Cultureel Planbureau (zie Soede, 2006) die hier verder onbesproken blijft. De inzichten over wat precies onder armoede verstaan moet worden, lopen sterk uiteen. Daarom spreekt het CBS bij hantering van de lage-inkomensgrens niet van arme huishoudens

of huishoudens die in armoede leven, maar van huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens (kortweg huishoudens met een laag inkomen) of van huishoudens met kans op armoede. De [CBS-Inkomensstatistiek](#) is de bron voor uitkomsten over lage inkomens in Nederland.

Inkomensbegrip

Voor het meten van het risico op armoede vormt het besteedbaar huishoudensinkomen het uitgangspunt. Dit omvat inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, en overdrachtsinkomen bestaande uit uitkeringen, pensioen en ontvangen partneralimentatie. Betaalde partneralimentatie en premies en belastingen op het inkomen zijn in mindering gebracht. Kinderalimentatie en ouderlijke bijdragen aan uitwonende kinderen worden niet waargenomen in de Inkomensstatistiek en kunnen daardoor niet in het inkomensbegrip worden opgenomen. De verplichte premie basiszorgverzekering die huishoudens aan de zorgverzekeraar betalen, is op het inkomen in mindering gebracht. Een in verband hiermee verkregen zorgtoeslag is bij het inkomen geteld. Bij hantering van de lage-inkomensgrens wordt de huurtoeslag niet meegeteld in het inkomen. Hiermee wordt bewerkstelligd dat de besteedbare ruimte aan de onderkant van de inkomensverdeling optimaal vergelijkbaar is tussen de huishoudens en dat huishoudens die volledig afhankelijk zijn van de bijstand, ongeacht of ze nu wel of niet huurtoeslag ontvangen, per definitie tot de groep met een laag inkomen behoren.

Lage-inkomensgrens: een vast koopkrachtbedrag georiënteerd op het sociaal minimum

De lage-inkomensgrens van het CBS weerspiegelt een vast koopkrachtbedrag in de tijd. Doordat de lage-inkomensgrens alleen voor de prijsontwikkeling wordt geïndexeerd, is dit criterium bij uitstek geschikt voor vergelijkingen in de tijd. Bij de start van de statistiek over (personen in) huishoudens met een laag inkomen is bij het bepalen van de hoogte van lage-inkomensgrens rekening gehouden met de hoogte van het sociaal minimum (Bos, 1996). Daarbij is de lage-inkomensgrens juist boven de bijstandsuitkering van een alleenstaande gelegd. Uitgangspunt vormde hiervoor het bijstandsniveau in 1979, dat toen relatief hoog was. Hiermee werd beoogd dat huishoudens die uitsluitend of vooral op bijstand of AOW (Algemene ouderdomswet) zijn aangewezen, tot de categorie met een laag inkomen gerekend worden. In 2020 bedroeg de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande 13 250 euro per jaar. Per maand komt dit neer op 1 100 euro. Voor meerpersoonshuishoudens is de lage-inkomensgrens met behulp van een equivalentiefactor aangepast voor de omvang en samenstelling van het huishouden. De aldus gecorrigeerde inkomens(grenzen) zijn daarmee vergelijkbaar gemaakt met de besteedbare ruimte van een alleenstaande.

Equivalentieschaal: standaardiseren van inkomens(grenzen)

Het maakt veel uit hoeveel mensen in een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Inkomens(grenzen) van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling worden met behulp van een equivalentiefactor vergelijkbaar gemaakt (CBS, 2004; 2020).

Daaruit resulteert het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen oftewel de koopkracht van het huishouden. De equivalentiefactor geeft weer hoe groot het schaalvoordeel is bij het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Hierbij is het eenpersoonshuishouden als norm gekozen met een bijbehorende factor gelijk aan 1. Bij elke extra volwassene en bij elk extra minderjarig kind is de factor groter. Naarmate huishoudens groter zijn, verschillen de factoren onderling minder omdat het schaalvoordeel van de gemeenschappelijke huishouding ook steeds groter is. Voor een echtpaar zonder kinderen bedraagt de factor bijvoorbeeld 1,40. Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 1 100 euro per maand en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van (afgerond) 1 540 (= 1 100 × 1,40) euro per maand bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau. Voor de meest voorkomende huishoudentypen is de equivalentiefactor opgenomen in tabel 1.1.1. Vanaf verslagjaar 2018 werkt het CBS met geactualiseerde factoren op basis van het op dat moment recentste Budgetonderzoek (CBS, 2020).

1.1.1 Hoogte van de lage-inkomensgrens en equivalentiefactor van enkele huishoudentypen

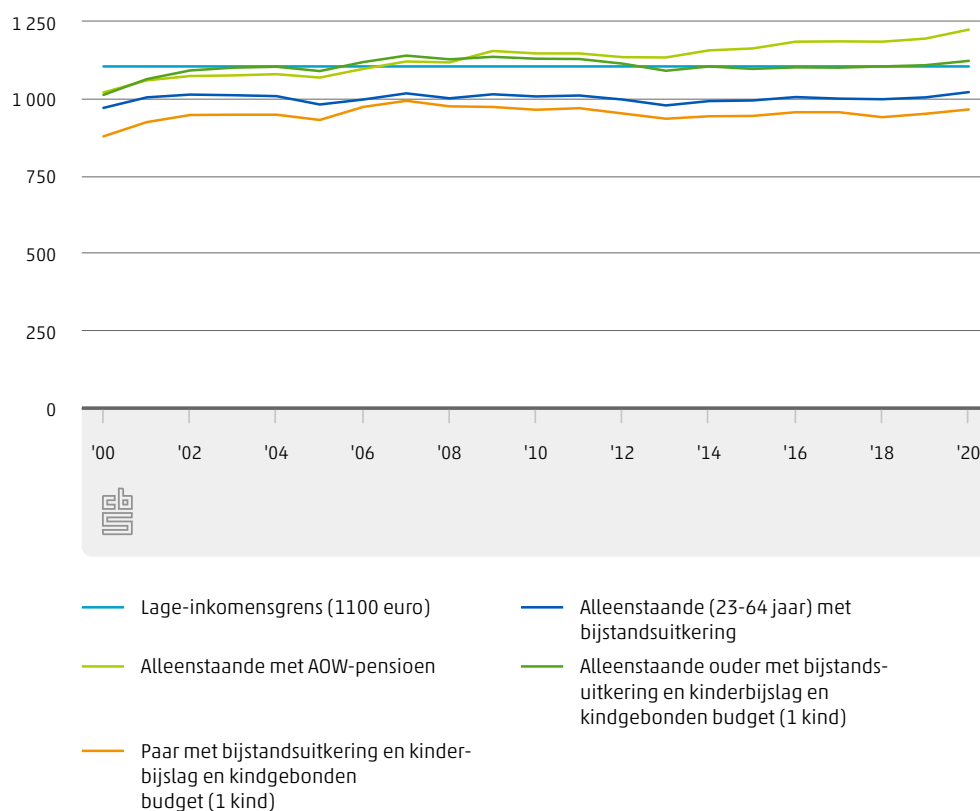
	Paar				Eenoudergezin			
	Alleenstaande	zonder kind	1 kind	2 kinderen	3 kinderen	1 kind	2 kinderen	3 kinderen
Netto maandbedrag in euro (lopende prijzen)								
Lage-inkomensgrens								
2000	770	1 060	1 290	1 450	1 590	1 030	1 160	1 360
2005	870	1 190	1 460	1 640	1 800	1 160	1 320	1 530
2010	940	1 290	1 570	1 770	1 940	1 250	1 420	1 660
2015	1 030	1 410	1 710	1 930	2 120	1 370	1 550	1 810
2018	1 060	1 490	1 800	2 030	2 220	1 400	1 610	1 840
2019	1 090	1 530	1 840	2 080	2 280	1 440	1 660	1 890
2020	1 100	1 550	1 870	2 110	2 310	1 460	1 680	1 910
Equivalentiefactor								
Tot 2018	1,00	1,37	1,67	1,88	2,06	1,33	1,51	1,76
Vanaf 2018	1,00	1,40	1,69	1,91	2,09	1,32	1,52	1,73

Bron: CBS (Inkomensstatistiek) en CBS (2004; 2020).

Ook in 2020 lag de koopkracht (exclusief huurtoeslag) van een alleenstaande bijstandsontvanger onder de lage-inkomensgrens. Van groepen huishoudens die alleen van het beleidsmatig minimum moeten rondkomen, hadden er enkele een koopkracht net boven de lage-inkomensgrens. Dit geldt voor zowel alleenstaande AOW'ers als AOW-paren, van wie de koopkracht al vanaf 2007 boven de lage-inkomensgrens uitkwam. In 2020 kwam ook de koopkracht van eenoudergezinnen met één kind hoger uit dan de lage-inkomensgrens. Dat was vanaf 2000 alleen in de periode 2006–2012 ook zo.

1.1.2 Koopkracht van enkele minima

Maandbedrag in euro (prijspeil 2020)

Beleidsmatige inkomensgrens: ontleend aan het bijstandsniveau en AOW

De beleidsmatige grens is gebaseerd op het wettelijk bestaansminimum dat in de politieke besluitvorming is vastgesteld. Tot aan de pensioengerechtigde leeftijd is het beleidsmatig of sociaal minimum gelijk aan de hoogte van de bijstandsuitkering en vanaf de pensioengerechtigde leeftijd is dit ontleend aan het AOW-pensioen. Voor huishoudens met kinderen zijn de kinderbijslag en het kindgebonden budget aan het normbedrag toegevoegd. Voor de uitvoering van het gemeentelijk armoedebeleid wordt vaak uitgegaan van een inkomensgrens die gelijkgesteld is aan een zeker percentage (bijvoorbeeld 110 procent) van het sociaal minimum. Dit betekent dat bijstandsonvangers met geringe aanvullende inkomsten ook onder deze drempel vallen. Voor enkele groepen zijn de normbedragen opgenomen in tabel 1.1.3; voor het bepalen van bijvoorbeeld de 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens moeten de bedragen uit deze tabel dus vermenigvuldigd worden met de factor 1,10 (zie Bijlage).

1.1.3 Besteedbaar inkomen van huishoudens op het beleidsmatig minimum (geselecteerde groepen)

	Paar				Eenoudergezin				Alleenstaande AOW'er	Paar, beide partners AOW'er
	Alleenstaande (23-64 jaar)	zonder kind	1 kind	2 kinderen	3 kinderen	1 kind	2 kinderen	3 kinderen		
	Netto maandbedrag in euro (lopende prijzen)									
2000	680	960	1 020	1 100	1 190	940	1 020	1 100	710	1 000
2005	770	1 090	1 230	1 300	1 380	1 140	1 220	1 300	840	1 170
2010	860	1 200	1 370	1 480	1 570	1 280	1 380	1 480	980	1 340
2015	920	1 290	1 470	1 610	1 700	1 360	1 500	1 590	1 080	1 460
2018	960	1 330	1 530	1 690	1 800	1 400	1 570	1 670	1 140	1 540
2019	990	1 390	1 590	1 760	1 870	1 440	1 620	1 730	1 180	1 590
2020	1 020	1 430	1 630	1 800	1 920	1 480	1 650	1 770	1 220	1 650

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

Aan het beleidsmatig minimum als armoedecriterium kleven twee bezwaren. In de eerste plaats verschilt de koopkracht (bepaald aan de hand van de equivalentieschaal van het CBS) tussen de verschillende groepen van sociale minima. Zo is de koopkracht van een alleenstaande met alleen AOW een stuk groter dan van een alleenstaande die uitsluitend bijstand ontvangt: in 2020 maandelijks 1 223 euro tegen 1 020 euro (vergelijk ook figuur 1.1.2). Ook is de koopkracht van eenoudergezinnen met bijstand, kinderbijslag en kindgebonden budget groter dan die van minimagezinnen rondom paren. Daarnaast fluctueert de koopkracht bij minimagezinnen met het aantal kinderen. Hoe meer kinderen, hoe lager de koopkracht is. Eenoudergezinnen met één kind hebben de hoogste koopkracht. Een tweede bezwaar van het gebruik van het beleidsmatig minimum als armoedecriterium is, dat een verlaging (verhoging) van het sociaal minimum – en daarmee de hieraan gekoppelde armoedegrens – betekent, dat onder verder gelijkblijvende omstandigheden de gemeten armoede afneemt (toeneemt). Een verlaging of verhoging van het sociaal minimum is bovendien ingegeven door de economische situatie: dat maakt dat deze grens als meetinstrument minder geschikt.

1.1.4 Koopkracht van huishoudens op het beleidsmatig minimum (geselecteerde groepen)

	Paar				Eenoudergezin				Alleenstaande AOW'er	Paar, beide partners AOW'er
	Alleenstaande (23-64 jaar)	zonder kind	1 kind	2 kinderen	3 kinderen	1 kind	2 kinderen	3 kinderen		
	Netto maandbedrag in euro (prijspeil 2020)									
2000	970	1 002	878	842	825	1 012	969	897	1 020	1 044
2005	981	1 006	931	877	849	1 089	1 022	934	1 068	1 082
2010	1 007	1 030	964	921	893	1 129	1 076	986	1 146	1 149
2015	994	1 010	944	920	888	1 096	1 067	973	1 162	1 149
2018	998	991	940	920	893	1 104	1 070	1 004	1 184	1 141
2019	1 004	1 002	951	932	907	1 108	1 077	1 012	1 194	1 152
2020	1 020	1 019	965	945	919	1 122	1 089	1 023	1 223	1 176

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

Europese armoedegrens: afgeleid van het doorsnee

De Europese armoedegrens is vastgesteld op 60 procent van het mediane gestandaardiseerd besteedbare huishoudensinkomen van de bevolking. Daarbij is aan ieder individu het gestandaardiseerd inkomen van zijn of haar huishouden toegekend. De grens wordt elk jaar opnieuw bepaald, en volgt daarmee zowel de prijs- als welvaartsontwikkeling. De grens wordt per land vastgesteld. Dit betekent dat voor welvarende landen de armoedegrens doorgaans hoger ligt dan in landen met een geringe welstand. Maar dit betekent niet per se dat verhoudingsgewijs weinig personen kans op armoede hebben in het meer welvarende land. Deze uitkomst wordt vooral bepaald door de scheefheid van de inkomensverdeling. De Europese grens krijgt dan ook vaak de kritiek dat deze veeleer een maat van inkomensongelijkheid is dan een geschikt armoedecriterium.

Eurostat, het statistisch bureau van de EU, publiceert de uitkomsten omtrent de kans op armoede voor de Europese lidstaten (zie hoofdstuk 7). De resultaten voor Nederland zijn gebaseerd op een ander inkomensbegrip en een andere equivalentieschaal dan het CBS gebruikt. Ook laat het CBS anders dan Eurostat onder meer studentenhuishoudens buiten beschouwing.

Onderzoekspopulatie armoederisico

In 2020 is 95 procent van de totale bevolking van 17,4 miljoen mensen in de onderzoekspopulatie opgenomen. Buiten beschouwing bleven de mensen in instellingen, inrichtingen en tehuizen (259 duizend personen), en in studentenhuishoudens en particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden (596 duizend personen). Dat gebeurt niet omdat deze groepen geen risico op armoede zouden kunnen lopen, maar omdat de besteding van hun inkomen grotendeels vastligt (de verzorgingsbijdrage van tehuisbewoners) of niet volledig wordt waargenomen (het ontbreken van gegevens over de financiële ondersteuning van ouders aan hun uitwonende studerende kinderen). De onderzoekspopulatie bestond in 2020 daardoor uit bijna 16,6 miljoen personen die samen in ruim 7,5 miljoen huishoudens woonden.

Ook onderscheid in duurcriteria

Weinig inkomen is voor veel huishoudens vaak een tijdelijke, incidentele kwestie. Denk bijvoorbeeld aan zelfstandigen die een op zich goed lopende onderneming hebben maar ook wel eens een slecht jaar draaien. Of aan jonge mensen bij wie de overstap van een opleiding naar een betaalde baan niet altijd rimpelloos verloopt, en die daarom tussentijds een beroep op een sociale voorziening moeten doen. Het inkomen kan dan voor een jaar laag uitvallen. Van een serieuze inkomensproblematiek is echter nauwelijks sprake, als deze financiële malaise binnen afzienbare tijd voorbij is. Als de beperkte inkomsten evenwel structureel van aard zijn en dus langer aanhouden, is de problematiek ernstiger.

Een belangrijke aanvulling is dan ook om naast cijfers over de kans op armoede op basis van het inkomen in één jaar, ook uitkomsten te presenteren waarbij de inkomenssituatie over opeenvolgende jaren in ogenschouw wordt genomen. Het langdurigheids criterium kan op verschillende manieren worden afgebakend. Het CBS spreekt van een langdurig laag inkomen als deze weinig rooskleurige inkomenspositie vier jaar of langer wordt ingenomen, terwijl Eurostat een periode van ten minste drie jaar achtereen als langdurig beschouwt.

1.2 Naar een bredere afbakening van materiële armoede

Aanvullende materiële indicatoren

De beoordeling van het armoederisico alleen op basis van de hoogte van het inkomen is een pragmatische keuze die geen volledig financieel beeld van de armoedeproblematiek geeft. De welvaartspositie van een huishouden kan ook worden afgelezen aan andere indicatoren van de materiële welvaart. Zo kan er gekeken worden naar de omvang van de bestedingen. Die geven aan in welke mate een huishouden – los van het inkomen – in zijn behoeften heeft kunnen voorzien. Verder vormt het vermogen een mogelijk aanvullende financiële bron op het inkomen. Wie meer uitgeeft dan zijn inkomen, kan daarbij zijn vermogen aanspreken. Wie niet over dergelijke buffers beschikt, bouwt betalingsachterstanden of schulden op. Tot slot vormen subjectieve indicatoren zoals de inschatting van de eigen financiële situatie en zelfgerapporteerde financiële problemen een aanvulling op inkomensarmoede. Voor een vollediger beeld van de financiële positie van huishoudens rapporteert het CBS voor huishoudens met (langdurig) een laag inkomen daarom gewoonlijk ook de bijbehorende bestedingen, de stand van het vermogen (uitgesplitst naar bezittingen en schulden), eventuele schuldsaneringen, en de beoordeling van de eigen financiële positie. Aangezien de gegevens over 2020 van het vijfjaarlijkse Budgetonderzoek bij het samenstellen van deze publicatie nog niet beschikbaar waren, komen bestedingen in deze editie niet aan de orde (in de vorige editie zijn uitkomsten over 2015 te vinden).

Een laag inkomen én weinig vermogen

Tot de vorige editie van Armoede & Sociale uitsluiting zijn CBS-cijfers over achterstanden in materiële welvaart beperkt tot alleen het verband tussen het risico op (inkomens)armoede en aanvullende indicatoren van materiële welvaart. Zo ook op het vlak van vermogen: gegevens van bezittingen en schulden zijn niet opgenomen in of verrekend met het gehanteerde inkomenscriterium. Dat is gedaan omdat bezittingen en schulden geen geldstromen (transacties) betreffen en daardoor buiten de reguliere definitie van inkomen vallen. In de discussie over armoedeproblematiek wordt aangevoerd dat het wel degelijk uitmaakt of een huishouden ten tijde van inkomensproblemen een beroep kan doen op vrij opneembare vermogensmiddelen of dat dit juist niet mogelijk is. Het laatste vanwege het ontbreken van vrij opneembare buffers of, nog ongunstiger, vanwege het torsen van een schuldenlast.

In 2019 publiceerde het CBS voor het eerst over een criterium voor armoede op basis van inkomen en vermogen (Van den Brakel en Gidding, 2019). Daarbij is uitgegaan van een vermogensplafond en werd een huishouden met risico op inkomensarmoede als niet-arm aangemerkt als het bijbehorende vrij opneembare vermogen boven een bepaalde grens ligt. Als kritisch plafond is gekozen voor de helft van de lage-inkomensgrens, wat jaarlijks ongeveer gelijk is aan het maximale vrijstellingsbedrag van eigen vermogen volgens de Bijstandswetgeving. Tot het vrij opneembaar vermogen behoren alleen de beschikbare liquide vermogensmiddelen. Deze omvatten het saldo van bezittingen en schulden exclusief de eigen woning (woningwaarde minus hypotheekschuld), het ondernemingsvermogen en het aanmerkelijk belang. Een financieel-arm huishouden is dus afgebakend als een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens en een vrij opneembaar

vermogen tot maximaal de helft van deze grens. In deze editie wordt uitgebreider dan tot nu toe gerapporteerd over financieel arme huishoudens. Behalve de ontwikkeling in de omvang van de groep komen ook kenmerken van financieel arme huishoudens aan bod.

1.3 Sociale uitsluiting: cumulatie van achterstelling in de leefsituatie

Ongunstige leefsituatie

Naast de financiële situatie geeft ook de algehele leefsituatie uitdrukking aan het welzijn van huishoudens. Financiële beperkingen in combinatie met minder gunstige leefsituatie-omstandigheden kunnen tot armoede en sociale uitsluiting leiden. Bij sociale uitsluiting raken mensen geïsoleerd en vervreemd van de samenleving omdat ze niet of slechts in beperkte mate kunnen meedoen. Sociale uitsluiting wordt gekenmerkt door beperkte maatschappelijke participatie, financiële beperkingen, vervagend normbesef en achterstelling in toegang tot hulpverlening, zorginstanties en huisvesting (Coumans, 2012). Ook ongezonde leefstijlen en een minder goede gezondheid gaan vaak samen met een achtergestelde financiële positie.

Armoede in breed leefsituatieperspectief

Insteek van het CBS is de armoedeproblematiek ook vanuit het brede perspectief van (achterstelling in) de leefsituatie te beschrijven. Daarmee wordt zichtbaar gemaakt in hoeverre hardnekkige financiële problemen samengaan met sociale uitsluiting en gezondheidsbeperkingen en bij wie er in welke mate sprake is van stapeling van de problematiek. De beschrijving hiervan is gebonden aan de beschikbare gegevensbronnen binnen het CBS, deels registers en deels steekproeven, en er zijn beperkingen in de meting van leefsituatieaspecten en de onderlinge relateerbaarheid. Gegevens van sociale uitsluiting zijn beschikbaar op het vlak van maatschappelijke participatie, materiële condities, woonomgeving en -kwaliteit, en dader- en slachtofferschap van misdrijven. Op het vlak van gezondheid en leefstijlen is er onder meer informatie beschikbaar over gezondheidsstatus, chronische aandoeningen, roken, drinken en overgewicht. Voor de beschrijving van armoede in het brede leefsituatieperspectief worden in deze publicatie de genoemde kenmerken in verband gebracht met het (langdurige) armoederisico volgens de lage-inkomensgrens van het CBS.

Sociale uitsluiting

Op onregelmatige basis bevraagt het CBS inwoners van Nederland over sociale uitsluiting. Daarbij komen sociale, financiële, institutionele en normatieve aspecten aan de orde. Deze aspecten worden gecombineerd tot een overkoepelende index die uitdrukking geeft aan sociale uitsluiting, maar ook over de afzonderlijke aspecten wordt gerapporteerd. De recentste uitkomsten over (de aspecten van) sociale uitsluiting zijn in 2020 gepubliceerd (Coumans en Schmeets, 2020). In deze editie van Armoede en Sociale uitsluiting worden

sociale uitsluiting en de genoemde deeldimensies voor het eerst in relatie tot armoederisico's beschreven.

1.4 Literatuur

Bos, W. (1996). Lage inkomens 1990–1993. In: Sociaal-economische maandstatistiek, jg. 13, nr. 3, p. 16–18. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Brakel, M. van den en K. Gidding (2019). [Hoe is de financiële welvaart verdeeld?](#) Statistische Trends.

CBS (2004). Equivalentiefactoren 1995–2000. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2020). [Wat is mijn koopkracht?](#)

Coumans, M. (2012). Sociale uitsluiting, beschrijvende analyses. Interne CBS-nota, 14-12-2012.

Coumans, A.M. en Schmeets, H. (2020). [Sociale uitsluiting in Nederland: wie staat aan de kant?](#) Statistische Trends.

Soede, A. (2006). Naar een nieuwe armoedegrens? Basisbestedingen als maatstaf voor een tekortschietend inkomen. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP werkdocument 126).

2 Risico op armoede bij huishoudens

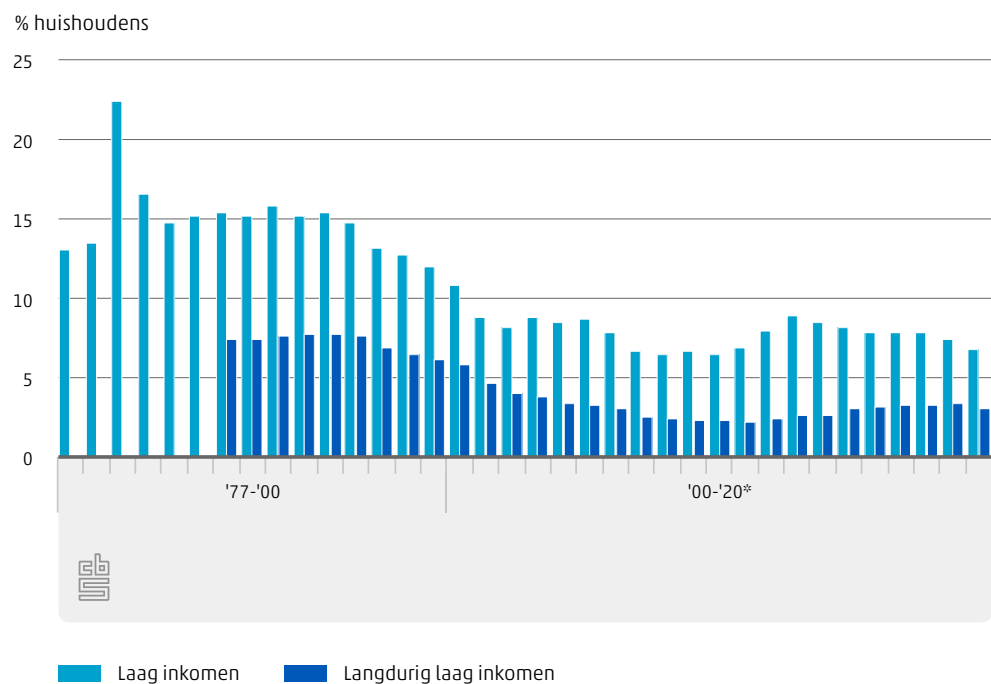
Dit hoofdstuk laat zien hoe het aandeel huishoudens met (langdurig) een inkomen onder de lage-inkomensgrens zich in de periode 1977–2020 heeft ontwikkeld. Daarbij wordt ook vooruitgeblikt naar 2021 en 2022. Bevolkingsgroepen worden niet in gelijke mate getroffen door armoede: welke sociaaleconomische en demografische groepen lopen het meest risico op armoede en wat zijn de recente ontwikkelingen daarin? En hoe hoog zijn de armoederisico's in de Nederlandse gemeenten?

2.1 Trends in risico op armoede

Armoederisico gedaald

In 2020 hadden volgens de nieuwe voorlopige inkomensgegevens 513 duizend van de ruim 7,5 miljoen huishoudens een inkomen onder de lage-inkomensgrens, hetgeen overeen komt met een aandeel van 6,8 procent. Dat is minder dan in 2019 toen nog 7,5 procent van de huishoudens met een laag inkomen moest rondkomen. Het aandeel huishoudens dat in 2020 al ten minste vier jaar op rij een laag inkomen had, bedroeg 3,1 procent. In 2019 was dat nog 3,4 procent, vrijwel evenveel als in de twee jaren daarvoor.

2.1.1 Risico op (langdurige) armoede

De ontwikkeling van het percentage huishoudens met een armoederisico volgt in grote lijnen de conjunctuur: in tijden van economische neergang stijgt het percentage met een inkomen onder de lage-inkomensgrens, in tijden van economische voorspoed daalt dit percentage. In 1985 piekte het armoederisico naar het historisch hoge niveau van 22,4 procent. Dat was pal na de economische crisis in het begin van de jaren tachtig. Met de eind jaren tachtig ingezette verbetering van de economie begon ook het armoederisico weer te dalen om in de jaren negentig van de vorige eeuw op gemiddeld bijna 15 procent uit te komen. Tussen 2000 en het begin van de economische crisis in 2009 is het armoederisico sterk afgenomen. Onder invloed van een zwakke conjunctuur nam het aandeel met een laag inkomen tussen 2002 en 2005 wel licht toe, maar in 2006 en 2007 bloeide de economie weer op, daalde de werkloosheid en ging de koopkracht omhoog.

Consistente inkomensgegevens vanaf 1977

In samenwerking met de Universiteit Leiden heeft het CBS de gegevens uit ruim veertig jaar inkomensonderzoek herzien. De herziening heeft geleid tot een geharmoniseerde en meer consistente reeks van het inkomen voor de periode vanaf 1977. De herziening kon de verschillen tussen de deelreeksen echter niet volledig opheffen. Breuken in 2011 en met name 2000 bleven bestaan, maar zijn een stuk kleiner dan voorheen. De herziene uitkomsten over de ontwikkeling in het armoederisico, ook voor bevolkingsgroepen, zijn verzameld in de publicatie 'Inkomen verdeeld, trends 1977-2019' (UL/CBS, 2021). In die publicatie komen ook thema's als koopkrachtontwikkeling en inkomensongelijkheid aan bod.

De economische crisis vanaf eind 2008 heeft de positieve ontwikkeling teniet gedaan en in vier jaar tijd nam het aantal huishoudens met een laag inkomen sterk toe. In 2014 herstelde de economie, de werkloosheid begon te dalen en de koopkracht steeg voor het eerst weer. Deze positieve ontwikkelingen hebben zich in de hierop volgende jaren voortgezet en het aandeel huishoudens met een laag inkomen daalde tot 7,9 procent in 2016. Maar in de twee jaren daarna bleef het aandeel op dit niveau steken. Dat kwam mede door de eerdere, massale toestroom van vluchtelingen. Zij zijn gaandeweg als statushouder deel uit gaan maken van de Nederlandse bevolking, maar bleven merendeels afhankelijk van een bijstandsuitkering (zie verder paragraaf 2.5). Ondanks de coronacrisis en de economische terugval zette de in 2019 begonnen daling van het armoederisico in 2020 door. Dat kwam door een relatief sterke koopkrachtverbetering die te maken had met al gemaakte cao-afspraken over loonstijgingen en door overheidsbeleid, zoals fiscale maatregelen (zie CBS, 2021a) en het grootschalige pakket aan tijdelijke coronasteunmaatregelen (zie kader).

Tijdelijke coronasteunmaatregelen

Sinds maart 2020 zijn diverse steunmaatregelen van de overheid van kracht, waaronder de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Zelfstandig ondernemers kunnen uit deze regeling een bedrag krijgen om hun inkomen aan te vullen tot het sociaal minimum. Andere steunmaatregelen voor zelfstandig ondernemers met een positief effect op de koopkracht zijn de TVL (Tegemoetkoming Vaste Lasten) en de TOGS (Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren COVID-19).

Voor werknemers in de getroffen sectoren is de tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) van belang. Met deze regeling kunnen werkgevers hun werknemers met een vast en met een flexibel contract doorbetalen en in dienst houden.

Langdurig armoederisico daalt in 2020

Van de 513 duizend huishoudens met een laag inkomen in 2020, moesten er 221 duizend al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Daarmee kwam het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen uit op 3,1 procent en dat is 0,2 tot 0,3 procentpunt lager dan in de drie jaren ervoor. Tussen 2011 en 2017 is sprake van een voortdurende stijging van het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen. Daarna stabiliseert het langdurige armoederisico, en in 2020 daalt het.

2.1.2 Huishoudens met een (langdurig) laag inkomen

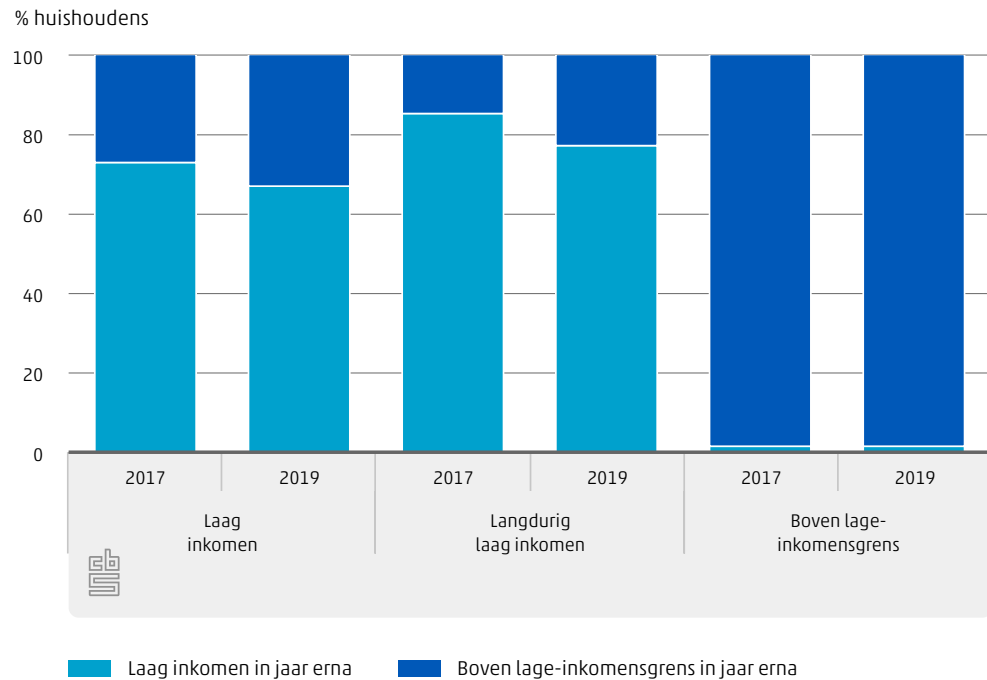
	Totaal laag inkomen		Langdurig laag inkomen		
	x 1 000		%	x 1 000	%
2011	7 009	482	6,9	144	2,2
2012	7 066	562	8,0	161	2,4
2013	7 112	630	8,9	180	2,7
2014	7 128	608	8,5	185	2,7
2015	7 172	590	8,2	209	3,1
2016	7 240	572	7,9	221	3,2
2017	7 324	581	7,9	224	3,3
2018	7 393	581	7,9	230	3,3
2019	7 465	556	7,5	235	3,4
2020*	7 536	513	6,8	221	3,1
2021 (raming)	7 596	510	6,7	.	.
2022 (raming)	7 669	519	6,8	.	.

Bron: 2011–2020: CBS-Inkomensstatistiek; 2021–2022: CPB (2021)

De aanvankelijke toename van het langdurige armoederisico komt voornamelijk doordat meer huishoudens langdurig afhankelijk werden van een bijstandsuitkering. Veel huishoudens die door toedoen van de vorige economische crisis onder de streep terecht waren gekomen, wisten zich hieraan niet te onttrekken. Zo had 85 procent van de huishoudens met in 2017 een langdurig laag inkomen een jaar later nog steeds met een armoederisico te maken. Twee jaar later was dit anders. Van de langdurig lage inkomens in 2019 had een jaar later nog bijna 78 procent een laag inkomen. Onder degenen die uit de langdurige risicosituatie kwamen, bevonden zich in 2020 bovendien meer uitkeringsontvangers dan in 2018: 82 tegen 73 procent. De daling van het langdurige armoederisico in 2020 heeft te maken met de al genoemde koopkrachtverbetering in dat jaar. Ook speelt een rol dat mensen vanuit een langdurige uitkerings situatie de AOW instromen. Bij een volledige AOW-opbouw komen ze dan boven de lage-inkomensgrens uit (zie hoofdstuk 1).

2.1.3 Dynamiek armoederisico

Voorlopige en definitieve cijfers

In de cyclus van de Inkomensstatistiek wordt in jaar t voorzien in voorlopige inkomensgegevens voor $t-1$ en in definitieve inkomensgegevens voor $t-2$. Dienovereenkomstig worden in het verslagjaar steeds de voorlopige armoedecijfers voor $t-1$ en de definitieve armoedecijfers voor $t-2$ gepubliceerd. De meetfout van de voorlopige cijfers is groter dan die van de definitieve cijfers. Zo rapporteerde het CBS in 2020 op basis van de toen beschikbare, voorlopige inkomensgegevens 2019 een armoedepercentage van 7,7 procent. Volgens de in 2021 beschikbaar gekomen definitieve inkomensgegevens 2019 bedroeg het aandeel huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens evenwel 7,5 procent, dus 0,2 procentpunt minder. Ook in de voorafgaande verslagjaren bleek het latere definitieve cijfer veelal iets lager uit te komen dan het eerder, gepubliceerde voorlopige cijfer. Aanbevolen wordt de voorlopige cijfers van het incidentele armoederisico steeds in de context van de trendmatige ontwikkeling te bezien. Bij afwijkingen van de algemene trend past terughoudendheid in de conclusies vanwege het verhoogde aandeel meetfouten in de voorlopige cijfers. Bij het risico op langdurige armoede is er doorgaans geen of nauwelijks sprake van verschil, zo bedroeg voor 2019 zowel het voorlopige als het definitieve cijfer van huishoudens met een langdurig laag inkomen 3,4 procent.

Stabilisatie armoederisico verwacht

Op verzoek van het CBS heeft het Centraal Planbureau (CPB, 2021) ramingen gemaakt voor 2021 en 2022 van het aantal huishoudens met een laag inkomen. Deze ramingen wijzen erop dat het aandeel huishoudens met een risico op armoede in 2021 en 2022

waarschijnlijk vrijwel stabiel blijft: 6,7 procent in 2021 en 6,8 procent in 2022. In beide jaren zullen naar verwachting ruim een half miljoen huishoudens een laag inkomen hebben.

Ook op persoonsniveau een daling

Het aantal huishoudensleden dat in 2020 deel uitmaakte van de 513 duizend huishoudens met een laag inkomen bedroeg ruim 900 duizend personen. Dat komt overeen met 5,5 procent van de bevolking. Daarmee kwam het armoederisico onder de bevolking in 2020 lager uit dan in 2019. Ook in 2019 was er een daling vergeleken met het jaar ervoor. Het percentage met een langdurig laag inkomen was in 2020 met 2,4 procent vrijwel even hoog als in de voorgaande jaren. De ramingen die het CPB op verzoek van het CBS heeft uitgevoerd, laten zien dat het incidentele armoederisico in de bevolking in 2021 waarschijnlijk verder gaat dalen naar 5,2 procent. In 2022 zal het risico naar verwachting even hoog uitpakken.

Personen met een (langdurig) laag inkomen

	Totaal Laag inkomen			Langdurig laag inkomen	
	x 1 000		%	x 1 000	%
2011	15 877	929	5,8	286	1,9
2012	15 936	1 075	6,7	316	2,1
2013	15 971	1 187	7,4	349	2,3
2014	15 977	1 143	7,2	355	2,3
2015	16 014	1 103	6,9	391	2,5
2016	16 101	1 041	6,5	399	2,6
2017	16 227	1 029	6,3	391	2,5
2018	16 333	1 029	6,3	391	2,5
2019	16 441	972	5,9	392	2,5
2020*	16 553	904	5,5	376	2,4
2021 (raming)	16 650	862	5,2	.	.
2022 (raming)	16 743	869	5,2	.	.

Bron: 2011-2020: CBS-Inkomensstatistiek; 2021-2022: CPB (2021)

2.2 Intensiteit van armoede

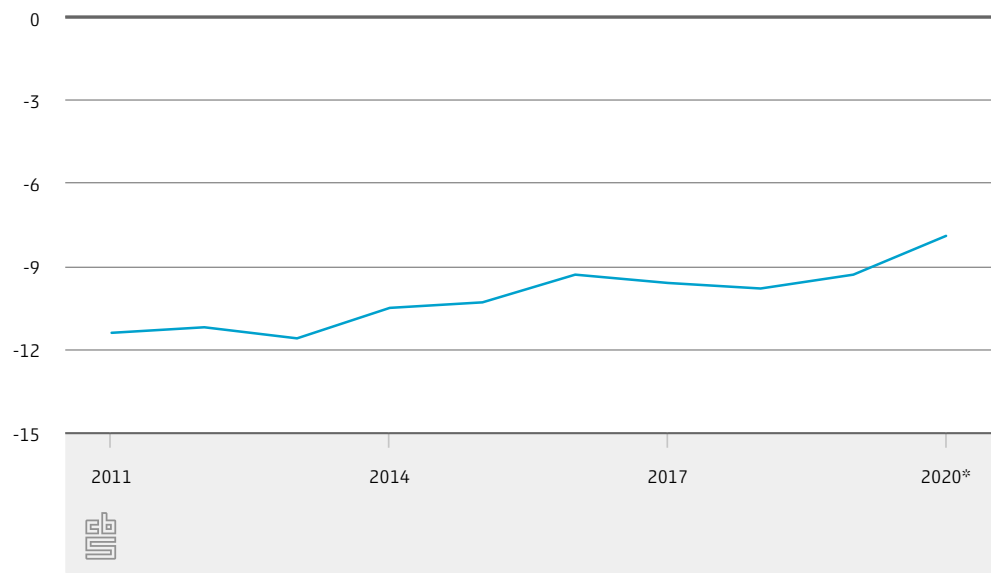
Naast het aantal huishoudens met kans op armoede vormt de intensiteit van armoede een belangrijke aanvullende dimensie. Het gaat in de basis om de vraag hoe ver de betrokken huishoudens zich onder de armoedegrens bevinden. Intensiteit van armoede wordt uitgedrukt aan de hand van het relatieve inkomstekort ten opzichte van de lage-inkomensgrens. Hoe hoger het inkomstekort, hoe hoger de intensiteit van armoede. Voor huishoudens met kans op armoede wordt de intensiteit in deze paragraaf beschreven aan de hand van de mediaan van het relatieve inkomstekort. De mediaan is de middelste waarneming, nadat alle waarden van laag naar hoog gerangschikt zijn. Daarnaast wordt ingegaan op het mediane besteedbare bedrag dat huishoudens met armoederisico te kort komen ten opzichte van de lage-inkomensgrens. Tot slot worden de tekorten van alle risicohuishoudens opgeteld om de financiële omvang van de armoedeproblematiek te schetsen.

Inkomenstekort risicohuishoudens 8 procent in 2020

Het inkomen van de huishoudens met armoederisico in 2020 bedroeg in doorsnee 92,1 procent van de lage-inkomensgrens en lag er dus 7,9 procent onder. Daarmee was de intensiteit van armoede in 2020 duidelijk minder dan in voorgaande jaren. Dit heeft mede te maken met de gunstige koopkrachtontwikkeling in 2020, waarbij 7 op de 10 Nederlanders er in koopkracht en welvaart op vooruit gingen (CBS, 2021a).

2.2.1 Intensiteit van armoede

Inkomenstekort¹⁾ (doorsnee %)

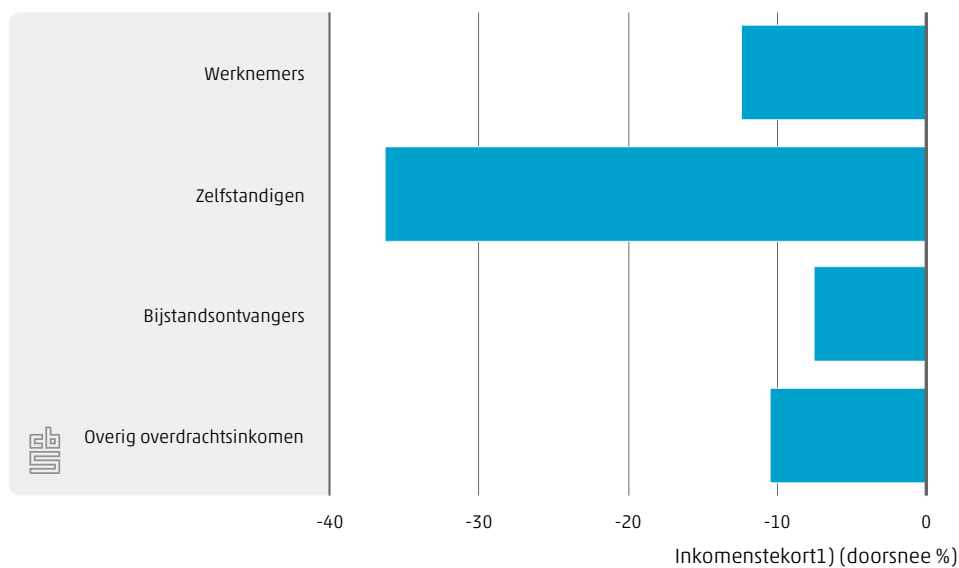
¹⁾ Ten opzichte van de lage-inkomensgrens.

De intensiteit van langdurige armoede was iets lager en kwam in 2020 uit op 7,6 procent. Het inkomenstekort van huishoudens met een langdurig laag inkomen is doorgaans iets kleiner dan dat van de totale groep met een laag inkomen. Dit komt doordat de groep die langdurig van een laag inkomen moet rondkomen, relatief veel bijstandsonvangers bevat van wie het inkomenstekort verhoudingsgewijs klein is.

Inkomenstekort het grootst onder zelfstandigen

De intensiteit van armoede was in 2020 veruit het hoogst onder zelfstandigen. Zij hadden een doorsnee inkomenstekort van ruim 35 procent. Dit is een gebruikelijk beeld. De kans op eenmalige grote inkomenstekorten is het grootst onder zelfstandigen, zeker wanneer zij hun boekjaar met een nettoverlies afsluiten. Hun armoede-intensiteit was wel lager dan in 2019 en 2018.

2.2.2 Intensiteit van armoede naar voornaamste inkomensbron, 2020*

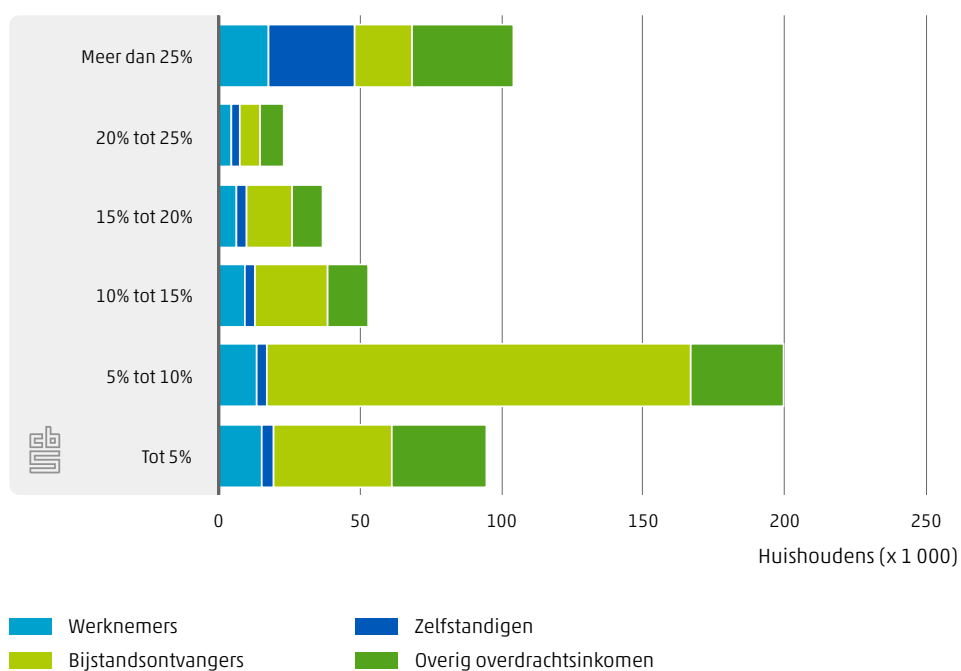

1) Ten opzichte van de lage-inkomensgrens.

Inkomstenkortten van 5 tot 10 procent komen het meest voor

Van de ruim 510 duizend huishoudens met een laag inkomen in 2020 hadden er 200 duizend een inkomstenkort van 5 tot 10 procent. Een tekort tot 5 procent kwam voor bij bijna 100 duizend huishoudens. Tot beide groepen behoren vooral bijstandsonvangers. Daarnaast hadden zo'n 100 duizend huishoudens een inkomstenkort van meer dan 25 procent. Onder zelfstandigen komt deze situatie het meest voor.

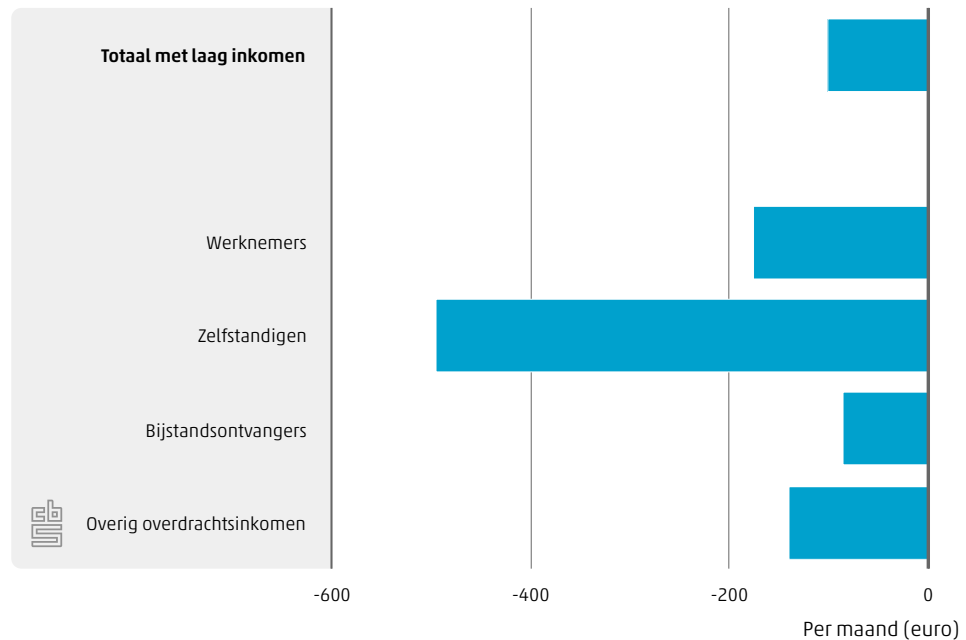
2.2.3 Spreiding inkomstenkort, 2020*

Doorsnee tekort bedraagt 1 200 euro in 2020

Huishoudens met armoederisico kwamen in 2020 in doorsnee 1 200 euro te kort om boven de lage-inkomensgrens uit te komen. Dat komt neer op een maandelijks tekort van 100 euro. Zelfstandigen met kans op armoede kwamen in doorsnee met bijna 500 euro per maand het meest tekort, bijstandsontvangers het minst (85 euro).

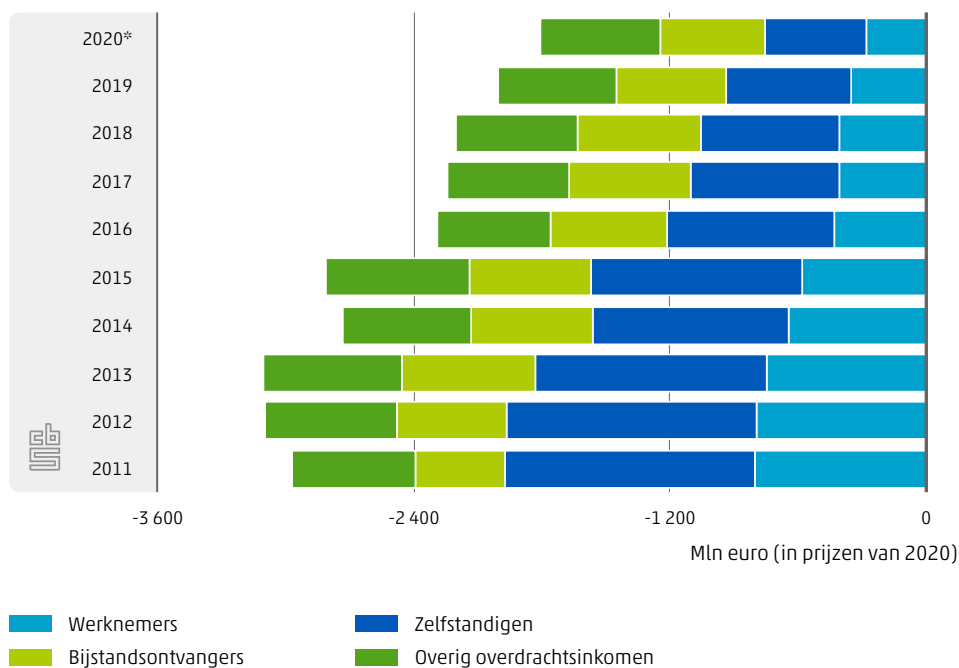
2.2.4 Doorsnee inkomstekort, 2020*

Totale inkomstekort daalt naar 1,8 miljard euro in 2020

De huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens in 2020 kwamen in totaal 1,8 miljard euro aan besteedbaar inkomen tekort om buiten de risicozone van armoede te blijven. Tussen 2018 en 2020 is het totale tekort met 400 miljoen euro gedaald (rekening houdend met inflatie). Vooral het inkomstekort van zelfstandigen nam relatief veel af. Een verklaring hiervoor ligt mede in de tijdelijke steunmaatregelen (zie paragraaf 2.1) die de overheid nam om de nadelige economische gevolgen van de coronacrisis te verzachten. In 2013 was het totale inkomstekort het grootst met 3,1 miljard euro. In vergelijking met 2013 was het totale inkomstekort van werknemers en zelfstandigen samen in 2020 ongeveer 60 procent kleiner.

2.2.5 Totaal inkomstekort

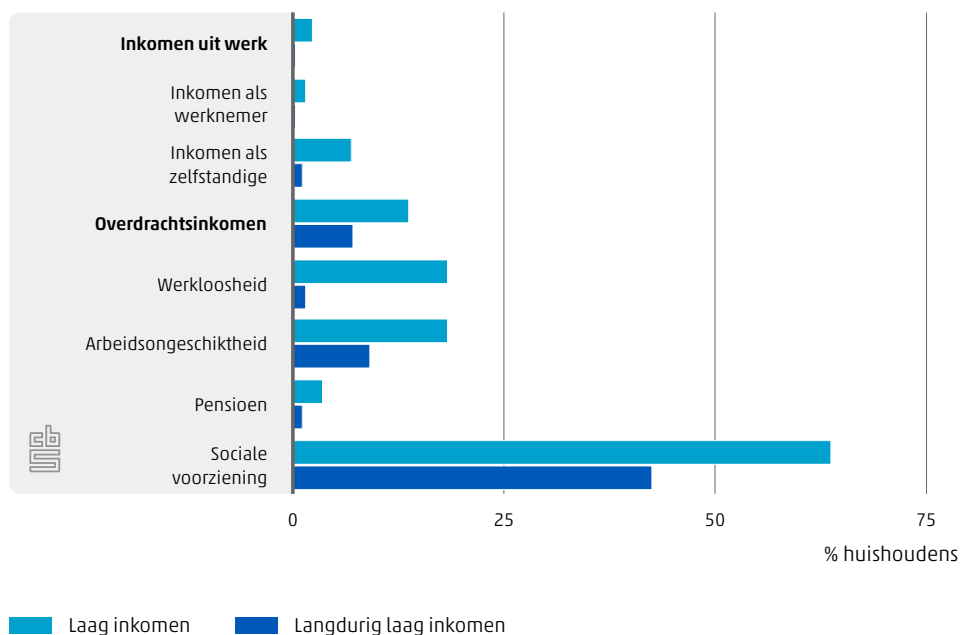

2.3 Sociaaleconomische risicogroepen

Bijstandsonvangers lopen het meeste risico op armoede

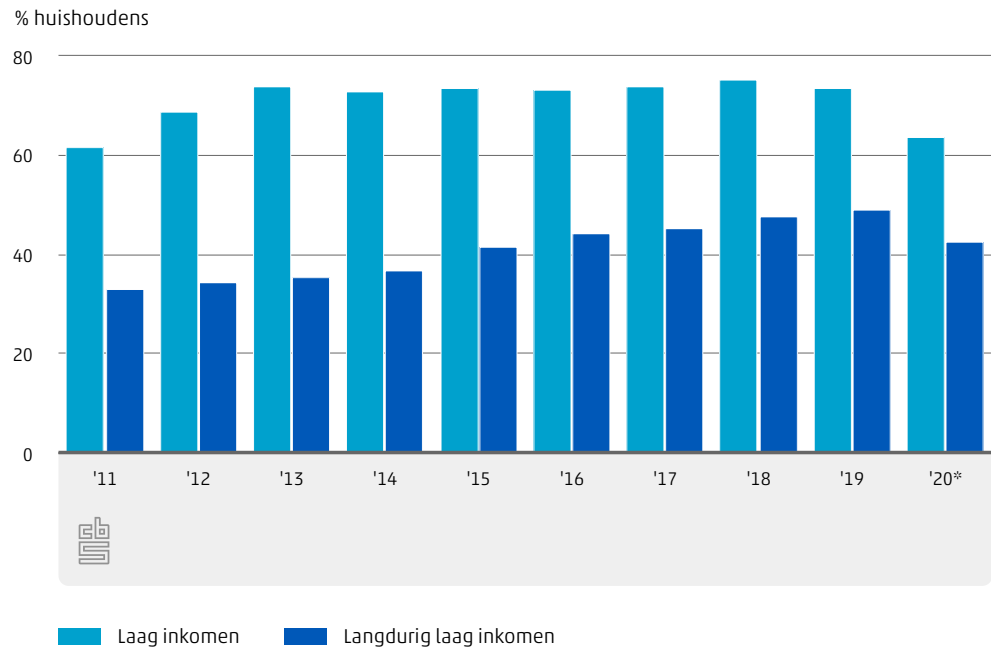
Bijna 64 procent van de huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering of een verwante sociale voorziening (bijvoorbeeld een Wajong-uitkering) moesten rondkomen, had in 2020 een laag inkomen. Ruim 40 procent van deze bijstandsonvangers had bovendien al minstens vier jaar een laag inkomen. Ook onder ontvangers van een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering lag het aandeel huishoudens met een laag inkomen ruim boven het landelijk gemiddelde van 6,8 procent. Van alle huishoudens met een overdrachtsinkomen als belangrijkste inkomensbron, hebben de pensioenontvangers de meest gunstige positie. Van hen had 3,6 procent in 2020 een inkomen onder de lage-inkomensgrens; ruim 1 op de 100 pensioenhuishoudens had een langdurig laag inkomen. Het betreft dan merendeels huishoudens met een onvolledige AOW-opbouw en geen of weinig aanvullend pensioen.

2.3.1 Risicohuishoudens naar voornaamste inkomensbron, 2020*

Ontvangers van een sociale voorziening (meestal een bijstandsuitkering) profiteerden aanvankelijk helemaal niet van het herstel dat vanaf 2014 intrad: het aandeel met een laag inkomen was in de periode 2014–2019 vrijwel even hoog als of iets hoger dan in 2013. Dat had tot gevolg dat ook het aandeel bijstandshuishoudens met een langdurig laag inkomen in die jaren sterk toenam, en wel van 37 procent in 2014 naar 49 procent in 2019. In 2020 heeft zich een sterke daling van zowel het incidentele als het langdurige armoederisico onder ontvangers van een sociale voorziening voorgedaan. Dat had te maken met de relatief grote koopkrachtvoortgang van bijstandsonvangers in 2020 (CBS, 2021a). Daardoor kwam, vergeleken met eerdere jaren, een deel van hen boven de lage-inkomensgrens terecht, zoals bijvoorbeeld eenoudergezinnen met alleen bijstand, kinderbijslag en kindgebonden budget (zie hoofdstuk 1). Vooral door de sterke daling onder bijstandsonvangers nam het armoederisico onder alle uitkeringsontvangers van 2019 op 2020 af (zie [StatLine](#)). Behalve bij bijstandsonvangers daalde ook het risico bij huishoudens met voornamelijk een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Ontvangers van een werkloosheidsuitkering hadden met een stijging te maken, bij pensioenontvangers veranderde het armoederisico vrijwel niet.

2.3.2 (Langdurig) armoederisico ontvangers sociale voorziening

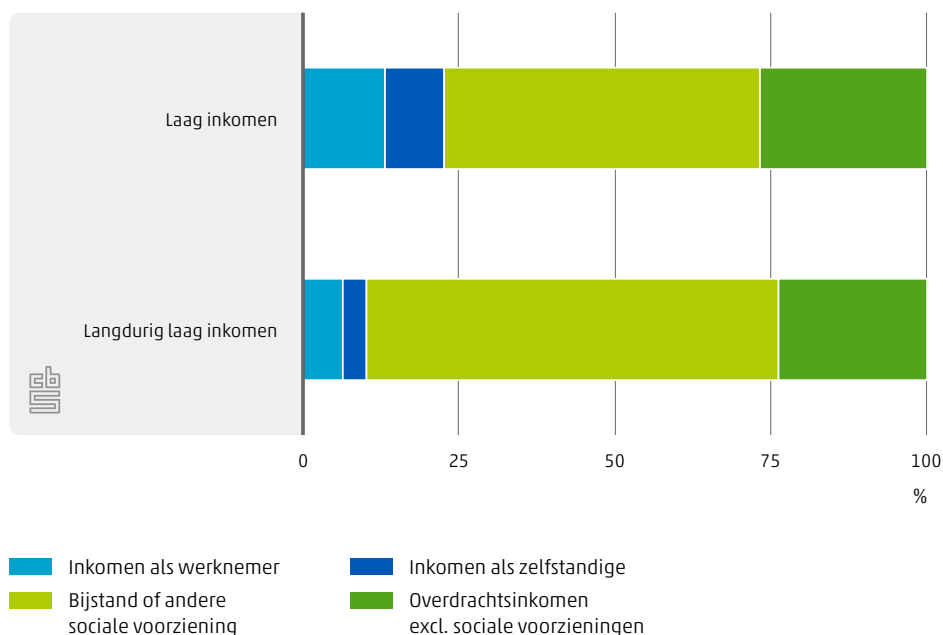

Bijstandsontvangers grootste groep onder de (langdurig) lage inkomens

Niet alleen is het risico op een (langdurig) laag inkomen het grootst onder ontvangers van bijstand of een andere sociale voorziening. Ook vormen bijstandsontvangers de meerderheid van zowel de huishoudens met een laag inkomen als de huishoudens met een langdurig laag inkomen. Bijstandsontvangers (inclusief de verwante sociale voorzieningen) waren in 2020 goed voor de helft van de huishoudens met een laag inkomen en twee derde van de huishoudens met een langdurig laag inkomen. In 2019 waren de percentages vrijwel hetzelfde. Tussen 2014 en 2017 is het aandeel bijstandsontvangers in zowel de groep met een laag inkomen als de groep met een langdurig laag inkomen gestegen. Daarna daalde het aandeel onder de lage inkomens licht, terwijl het onder de langdurig lage inkomens stabiliseerde.

2.3.3 Voornaamste inkomensbron van risicohuishoudens, 2020*

Ook huishoudens met vooral inkomen uit werk lopen risico

Van de huishoudens met vooral inkomen als werknemer had 1,7 procent in 2020 een laag inkomen. Dat is een kwart van het landelijk gemiddelde van 6,8 procent. Het risico op een langdurig laag inkomen bij werknemers bedroeg 0,4 procent. Bij zelfstandigen moest bijna 1 op de 15 huishoudens rondkomen van een laag inkomen. Het gaat dan om zelfstandigen die slechts een geringe winst boekten of met een verlies te kampen hadden. Een lage winst bij ondernemers (of een laag loon bij werknemers) is niet altijd de enige oorzaak van een laag inkomen. Negatieve inkomsten uit vermogen, zoals betaalde hypotheekrente, kunnen ook een rol spelen (Bos, 2013). Over het algemeen heeft een laag inkomen bij zelfstandigen geen langdurig karakter. Ruim 1 procent had in 2020 vier jaar of langer een laag inkomen. Bij zowel werknemers- als ondernemershuishoudens liep het (langdurige) armoederisico sinds de crisis terug. Wel moet worden aangetekend dat de voorlopige inkomensgegevens slechts voorzien in daadwerkelijke waarnemingen bij ruim een derde deel van de zelfstandigen. Bij bijna twee derde van de zelfstandigen zijn de inkomensgegevens geschat, met een minder zuivere vaststelling van het risicopercentage als gevolg.

Armoederisico tweeverdieners minimum

Hoe meer verdieners er zijn in een huishouden, hoe kleiner het armoederisico is. Zo liep nog geen 1 op de 100 tweeverdieners in 2020 risico op armoede, bij de eenverdieners waren dat er 6 van de 100 en bij de nulverdieners, oftewel de economisch inactieve huishoudens die in hoofdzaak afhankelijk zijn van een uitkering, 14 van de 100. Een langdurig laag inkomen kwam bij tweeverdieners zo goed als niet voor, het aandeel was een kleine 2 procent bij eenverdieners en bijna 8 procent bij nulverdieners. In de drie jaren ervoor waren de risicopercentages bij vooral nul- en eenverdieners een fractie hoger. Als verdieners zijn alleen de werkenden aangemerkt die deel uitmaken van de huishoudenskern. De kern bestaat uit

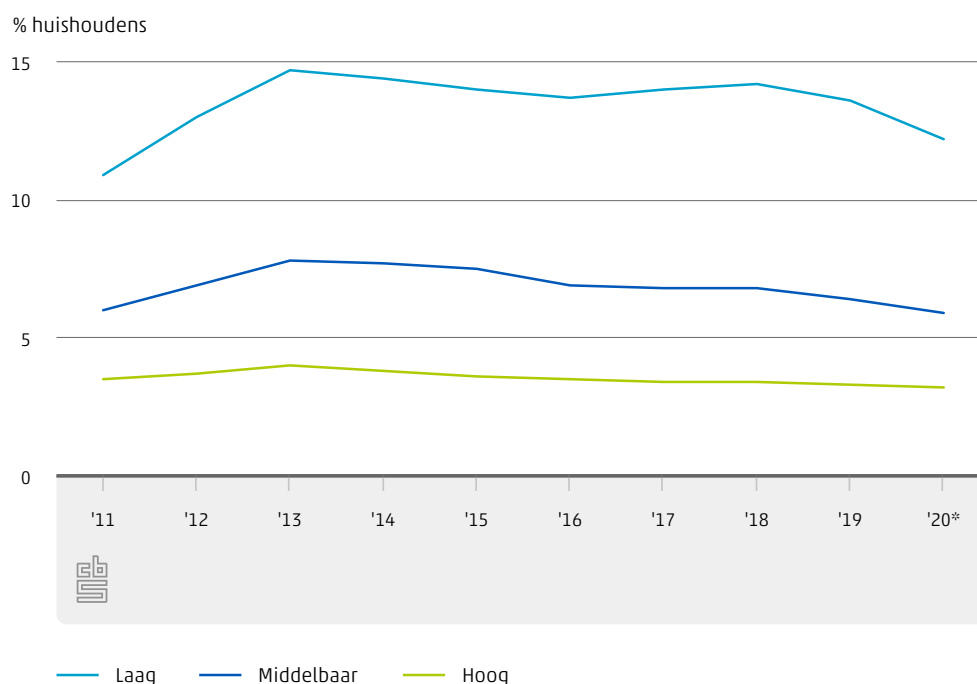
de hoofdkostwinner en de eventuele partner. Volwassen kinderen tellen niet mee, en bij eenoudergezinnen gaat alleen om eventuele verdieninkomsten van de ouder.

Minder risico bij hoger opleidingsniveau

Van de huishoudens met een hoogopgeleide hoofdkostwinner had 3,2 procent in 2020 een laag inkomen. Dit is minder dan bij middelbaar (5,9 procent) en vooral laagopgeleiden (12,2 procent). De armoederisico's bij de drie opleidingsgroepen waren het grootst op het hoogtepunt van de vorige economische crisis in 2013. Daarna daalde onder middelbaar en hoogopgeleiden het armoederisico tot in 2020 voortdurend. Bij laagopgeleiden nam het risico tussen 2016 en 2018 nog toe, om vervolgens sterk te dalen. Dat komt doordat zich onder laagopgeleiden relatief veel bijstandsonvangers bevinden, een groep waarvan het armoederisico sterk daalde in 2020.

Ook een langdurig laag inkomen komt het meest voor onder laagopgeleiden. In 2020 had 6,5 procent er mee te maken, tegen 2,5 procent van de middelbaar opgeleiden en 1,1 procent van de hoogopgeleiden. Het risico op langdurige armoede nam tussen 2014 en 2019 bij elk van de opleidingsniveaus toe. Bij de laagopgeleiden, een groep met zoals gezegd relatief veel bijstandsonvangers, ging de stijging het hardst. In 2020 nam het langdurig armoederisico bij elk opleidingsniveau af ten opzichte van 2019. Het sterkst was de daling bij de laagopgeleiden.

2.3.4 Armoederisico naar opleidingsniveau hoofdkostwinner

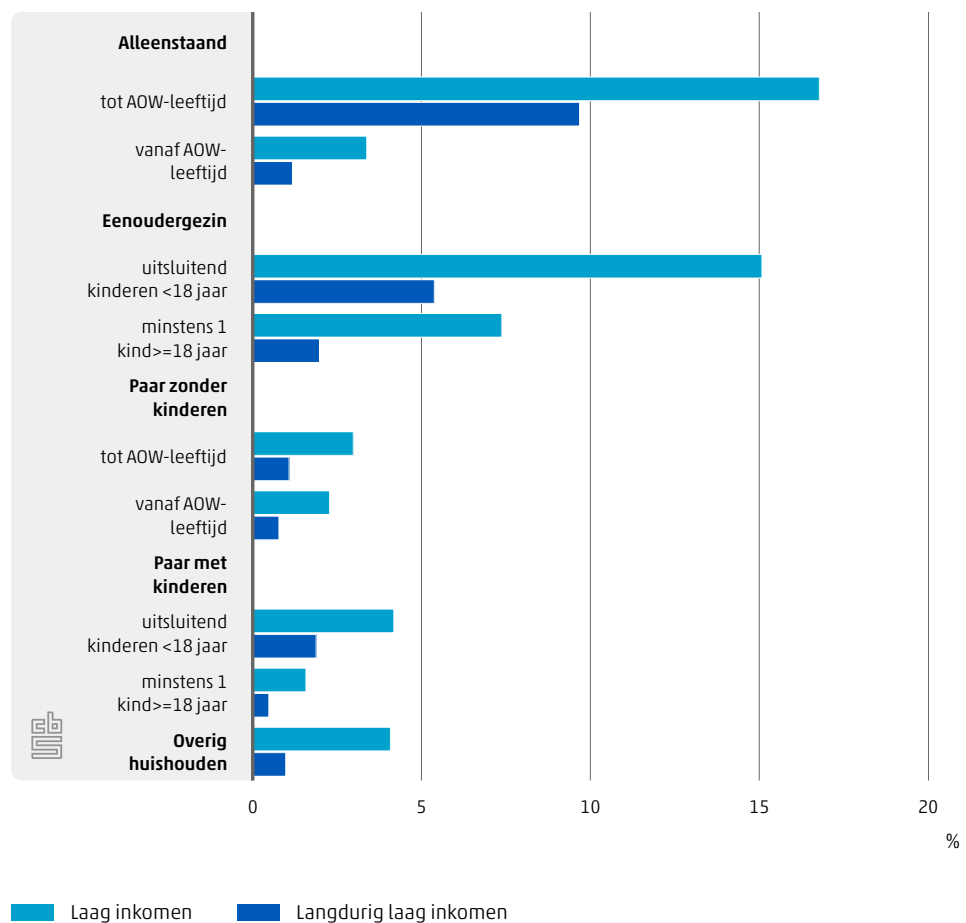

2.4 Demografische risicogroepen

Alleenstaanden tot AOW-leeftijd lopen grootste armoederisico

Van alle huishoudenstypen is het armoederisico onder alleenstaanden tot de AOW-gerechtigde leeftijd met bijna 17 procent het grootst. Daarna volgen de eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen: 15 procent van hen liep in 2020 risico op armoede. De laagste risico's zijn voorbehouden aan paren onder de AOW-leeftijd met ten minste één meerderjarig kind (1,6 procent in 2020) en aan paren vanaf AOW-leeftijd zonder kinderen (2,3 procent).

2.4.1 Armoederisico per huishoudenstype, 2020*

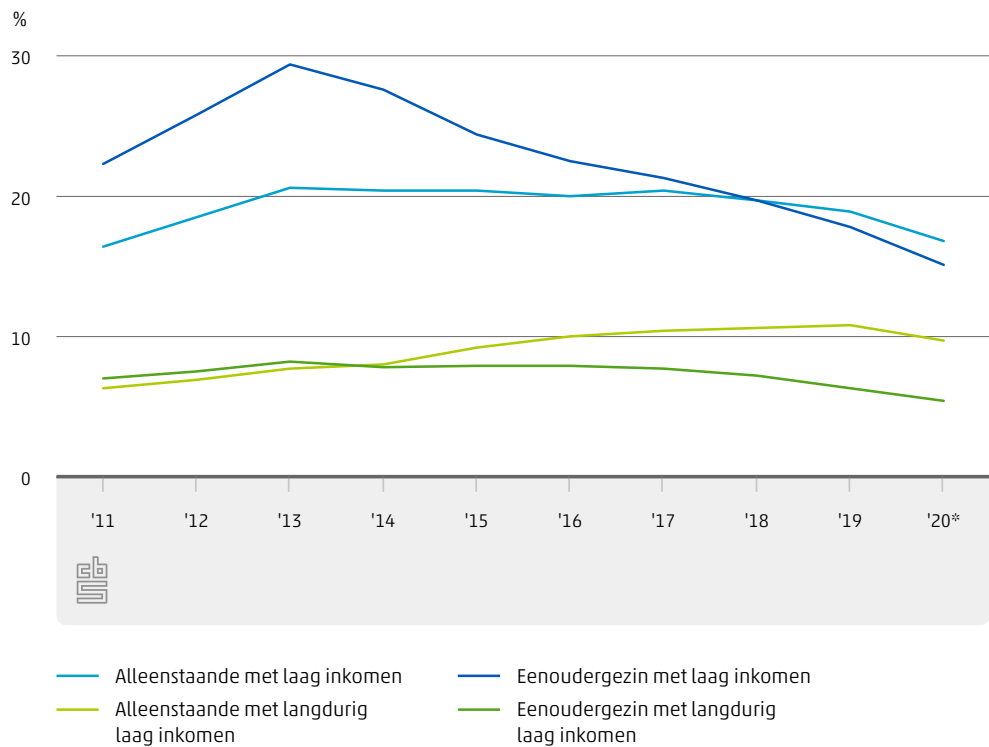

Armoederisico onder eenoudergezinnen en alleenstaanden daalt

Lange tijd bezetten eenoudergezinnen de eerste plek in de rangorde van huishoudens met een hoog armoederisico, gevolgd door alleenstaanden tot AOW-leeftijd (zie ook UL/CBS, 2021). Na 2013, toen het aandeel met een laag inkomen bij eenoudergezinnen als gevolg van de toenmalige economische crisis een hoogtepunt had bereikt (bijna 30 procent),

daalde het voortdurend (zie [StatLine](#)). De daling houdt mede verband met een belangrijke verandering in de kindregelingen: vanaf 2015 krijgen alleenstaande ouders een extra hoog kindgebonden budget waardoor met name werkende alleenstaande ouders vaker dan voorheen boven de kritische grens uitkomen. Door het sterk gedaalde armoederisico bij eenoudergezinnen is sinds 2019 het armoederisico onder alleenstaanden tot AOW-leeftijd het grootst.

2.4.2 Armoederisico onder alleenstaanden¹⁾ en eenoudergezinnen²⁾

- 1) Tot AOW-leeftijd.
2) Met alleen minderjarige kinderen.

Langdurig armoederisico onder alleenstaanden grootst

Bijna 1 op de 10 alleenstaanden onder de AOW-leeftijd ging in 2020 langdurig gebukt onder een laag inkomen. Daarmee staat deze groep eveneens aan kop als het gaat om langdurige armoedeproblematiek. Het aandeel met een langdurig laag inkomen was aanvankelijk nog vrijwel gelijk aan dat onder eenoudergezinnen, maar steeg tussen 2014 en 2019. In 2020 daalde het aandeel. Het merendeel van de alleenstaanden met een langdurig armoederisico moet voornamelijk van een bijstandsuitkering rondkomen. Bij alleenstaanden onder de AOW-leeftijd en bijstandsontvangers lopen de ontwikkelingen van het langdurige armoederisico dan ook synchroon.

Ook bij eenoudergezinnen is het risico op langdurige armoede gedaald, al zette die daling mede door de aangepaste kindregelingen al vanaf 2017 in. Het aandeel dat al minstens vier jaar achtereen van een laag inkomen moet rondkomen blijft met 5,4 procent in 2020 relatief groot.

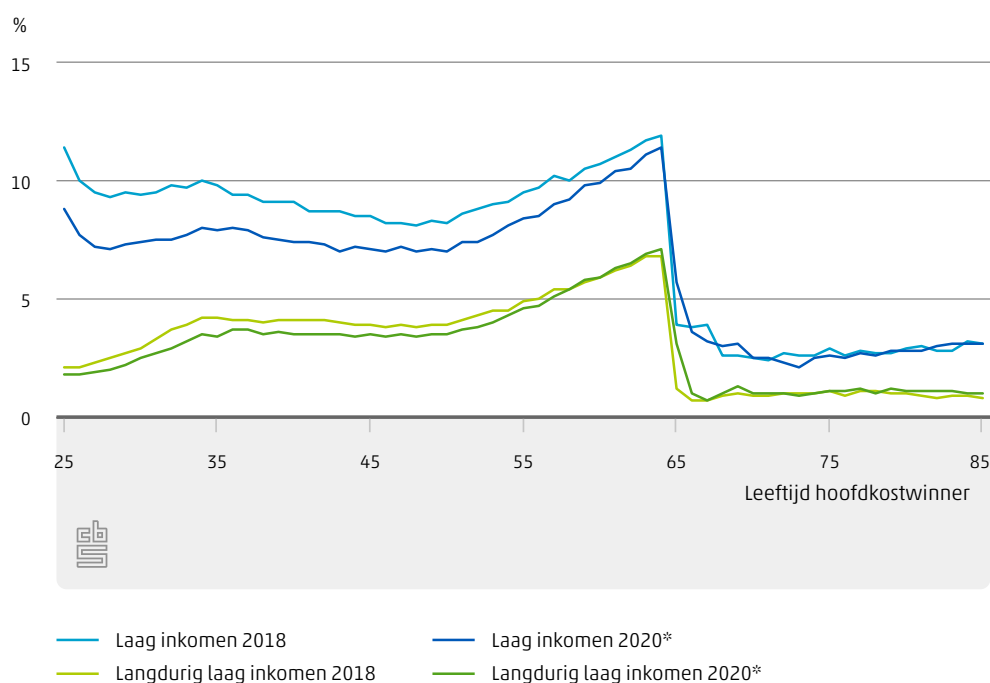
Alleenstaanden bepalend voor omvang armoedeproblematiek

Van alle huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens in 2020 kwam 57 procent voor rekening van alleenstaanden onder de AOW-leeftijd, van de huishoudens met een langdurig laag inkomen was dat 65 procent. Eenoudergezinnen met alleen minderjarige kinderen maken met respectievelijk 8 en 6 procent een veel kleiner deel uit van de risicohuishoudens. Dat komt doordat het aantal eenoudergezinnen met minderjarige kinderen in Nederland met nog geen 300 duizend in 2020 verhoudingsgewijs klein is. Het aantal alleenstaanden onder de AOW-leeftijd is met 2 miljoen aanzienlijk groter, zodat het relatief hoge aandeel van deze groep met een armoederisico doorslaggevend is in het totale aantal huishoudens met armoedeproblematiek.

Betrekkelijk veel lage inkomens onder 55- tot 65-jarigen

De hoogte van het huishoudensinkomen en daarmee het risico op armoede varieert per levensfase. Zo stijgt het arbeidsinkomen aanvankelijk op grond van werk, werkervaring en het aanvaarden van beter betaalde functies. Op latere leeftijd, tussen 55 en 65 jaar, raken echter steeds meer mensen door arbeidsongeschiktheid en werkloosheid afhankelijk van een uitkering. In deze leeftijdsgroep is het aandeel met een armoederisico dan ook hoger. Met de pensionering verbetert de inkomenssituatie voor velen doordat het (volledige) AOW-pensioen boven de lage-inkomensgrens uitkomt. Bovendien hebben de meeste ouderen naast de AOW nog aanvullend pensioen en inkomsten uit vermogen. De 65-plussers lopen van alle leeftijdsgroepen dan ook het minst risico op (langdurige) armoede.

2.4.3 Huishoudens met (langdurig) armoederisico

Armoederisico onder 55- tot 65-jarigen afgenomen

Na de vorige economische crisis bleef alleen in de groep 55- tot 65-jarigen het armoederisico stijgen, terwijl de meeste andere leeftijdsgroepen profijt hadden van het economisch herstel en hun risico zagen dalen. Een deel van de 55- tot 65-jarigen werd door de toenmalige crisis langdurig afhankelijk van een uitkering, waarmee er veelal sprake was van een (langdurig) armoederisico. Daarnaast speelde de geleidelijke verhoging van de AOW-leeftijd een rol in het oplopende armoederisico van 55- tot 65-jarigen (zie CBS, 2019). Pas vanaf 2019 is onder hen een daling in het armoederisico te zien (zie [StatLine](#)), mede doordat de koopkracht van uitkeringsontvangers verbeterde (CBS, 2021a).

Het risico op langdurige armoede onder huishoudens met een hoofdkostwinner van 55 tot 65 jaar nam na de vorige economische crisis nog enige jaren toe (CBS, 2019). Maar door de daling van het incidentele armoederisico liep het langdurige risico in 2020 voor het eerst terug. En waar in de jongere groepen tot 55 jaar na de crisis aanvankelijk sprake was van stabilisatie, deed zich in 2020 ook een daling van het langdurige risico voor (zie [StatLine](#)).

Armoederisico 65-plussers stabiel

In de groep huishoudens met een hoofdkostwinner van 65 jaar of ouder steeg het aandeel met een laag inkomen tussen 2015 en 2018, maar tussen 2018 en 2020 niet meer.

De aanvankelijke stijging had te maken met een vergeleken met andere bevolkingsgroepen ongunstige koopkrachtontwikkeling, ook als gevolg van het beperkt of niet indexeren van pensioenuitkeringen. Vanaf 2018 is de koopkracht van pensioenontvangers aangetrokken, met een stabilisatie van het armoederisico als gevolg.

Ruim 1 op de 100 65-plus huishoudens had in 2020 al ten minste vier jaar een laag inkomen. Merendeels betreft het dan huishoudens met een onvolledige AOW-opbouw. Betrekkelijk vaak gaat het daarbij om eerste generatie migranten: zij maken ruim 40 procent uit van de groep 65-plussers met langdurig armoederisico.

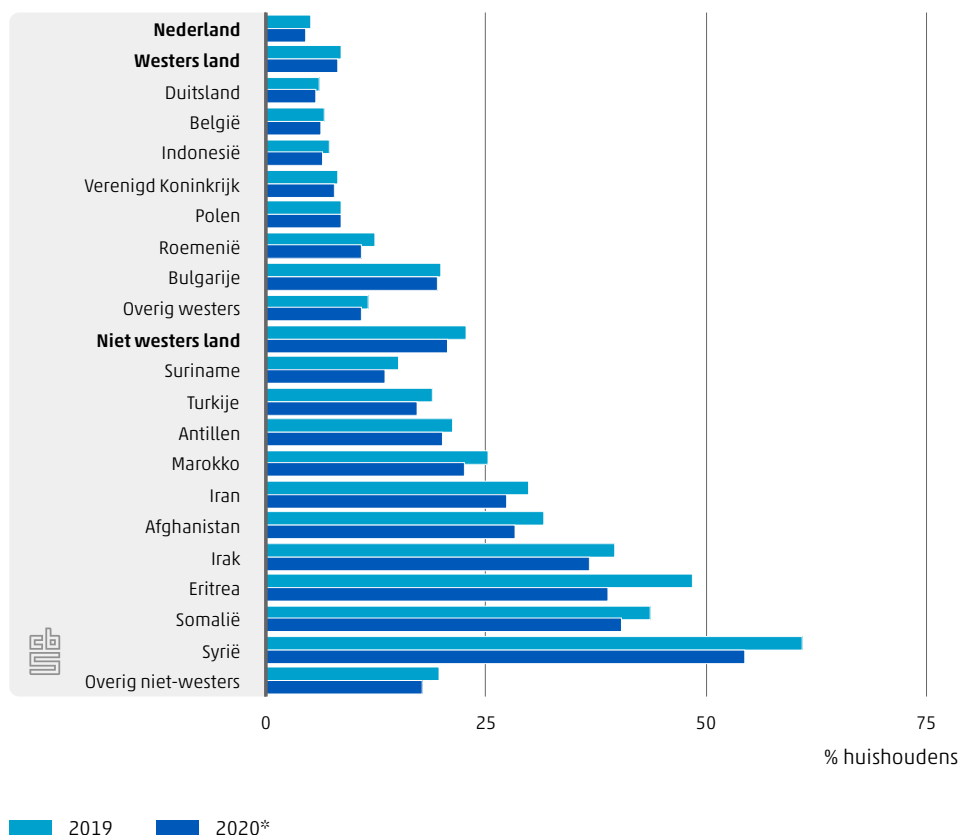
2.5 Demografische risicogroepen: migratieachtergrond

Bovengemiddeld armoederisico bij huishoudens met Oost-Europese herkomst

Ruim een vijfde van de huishoudens met een hoofdkostwinner van niet-westerse afkomst had in 2020 een laag inkomen. Onder huishoudens met een Nederlandse hoofdkostwinner was dat een kleine 5 procent. Met een hoofdkostwinner van westerse, maar niet-Nederlandse komaf was het armoederisico ruim 8 procent. Zowel in de groep huishoudens met een westerse als een niet-westerse migratieachtergrond verschillen de armoederisico's sterk per land. Westerse huishoudens met een Duitse, Belgische, Britse of Indonesische herkomst hebben minder vaak een laag inkomen dan die met een Poolse, Bulgaarse of Roemeense achtergrond. Arbeidsmigranten met een Oost-Europese achtergrond doen meestal laaggeschoold werk, terwijl degenen met een West-Europese herkomst vaak (hoogopgeleide) kenniswerkers zijn. Met bijna 20 procent liepen huishoudens met een

Bulgaarse achtergrond in 2020 een relatief groot risico op armoede. Wel gaat het om een betrekkelijk kleine groep van bijna 3 duizend Bulgaarse risicohuishoudens.

2.5.1 Armoederisico naar achtergrond

Van de niet-westerse huishoudens lopen Surinaamse minste risico

Van de vier grootste groepen in Nederland met een niet-westerse migratieachtergrond had de Marokkaanse met bijna 23 procent het vaakst een laag inkomen. Van de huishoudens met een Antilliaanse¹⁾ achtergrond had 20 procent risico op armoede. Bij huishoudens met een Surinaamse herkomst was het armoederisico met bijna 14 procent het kleinst. Dit hangt samen met een relatief hoge arbeidsdeelname onder personen met een Surinaamse migratieachtergrond.

Armoederisico vluchtelingenhuishoudens groot, maar wel gedaald

Tot de vluchtelingengroepen rekt het CBS personen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond. Met de vluchtelingencrisis zijn daar Syrië en Eritrea bijgekomen. Bijna 40 procent van de huishoudens van wie de hoofdkostwinner een dergelijke migratieachtergrond heeft, liep risico op armoede in 2020. Dat was bijna 6 keer zo vaak als

¹⁾ Het gaat hier om de voormalig Nederlandse Antillen. Hiertoe behoren Bonaire, Curaçao, Saba, Sint-Eustatius en Sint-Maarten.

gemiddeld in Nederland. Bij huishoudens met een hoofdkostwinner van Syrische komaf was het armoederisico met 54 procent het hoogst. Huishoudens van Iraanse afkomst liepen van alle vluchtelingenhuishoudens met ruim 27 procent het minste risico op armoede. De meeste vluchtelingen deden zodra ze een verblijfsvergunning kregen een beroep op de bijstand en vluchtelinghuishoudens hebben daardoor vaak een laag inkomen (zie ook figuur 2.5.4).

In 2019 bedroeg het armoederisico van de vluchtelingenhuishoudens ruim 43 procent, en net na de vluchtelingencrisis in 2016 nog ruim de helft. De sterkste daling vond plaats bij Eritrese huishoudens: bijna 10 procentpunt van 2019 op 2020. Wel is het aantal huishoudens met een Eritrese achtergrond in Nederland beperkt.

Groter armoederisico migratiegroepen deels door verschillen in opleidingsniveau

Het CBS streeft ernaar het onderscheid tussen een westerse en niet-westerse migratieachtergrond te vervangen door een nieuwe indeling die beter recht doet aan de toegenomen diversiteit in de Nederlandse samenleving (zie CBS, 2021b). In deze bijdrage wordt het demografische onderscheid tussen westers en niet-westers daarom vooral gezien als een aanvullend sociaaleconomisch criterium. In dit kader is ook onderzocht in hoeverre opleidingsniveau en leeftijd van de hoofdkostwinner een rol spelen in de hoogte van het armoederisico van migrantengroepen. De uitkomsten laten zien dat wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in opleiding en leeftijd de armoederisico's, zowel incidenteel als langdurig, iets kleiner worden. Maar wel blijft sprake van bovenmatige risico's van de migratiegroepen volgens een vrijwel vergelijkbaar patroon als in de figuren 2.5.1 en 2.5.2 (zie ook UL/CBS, 2021).

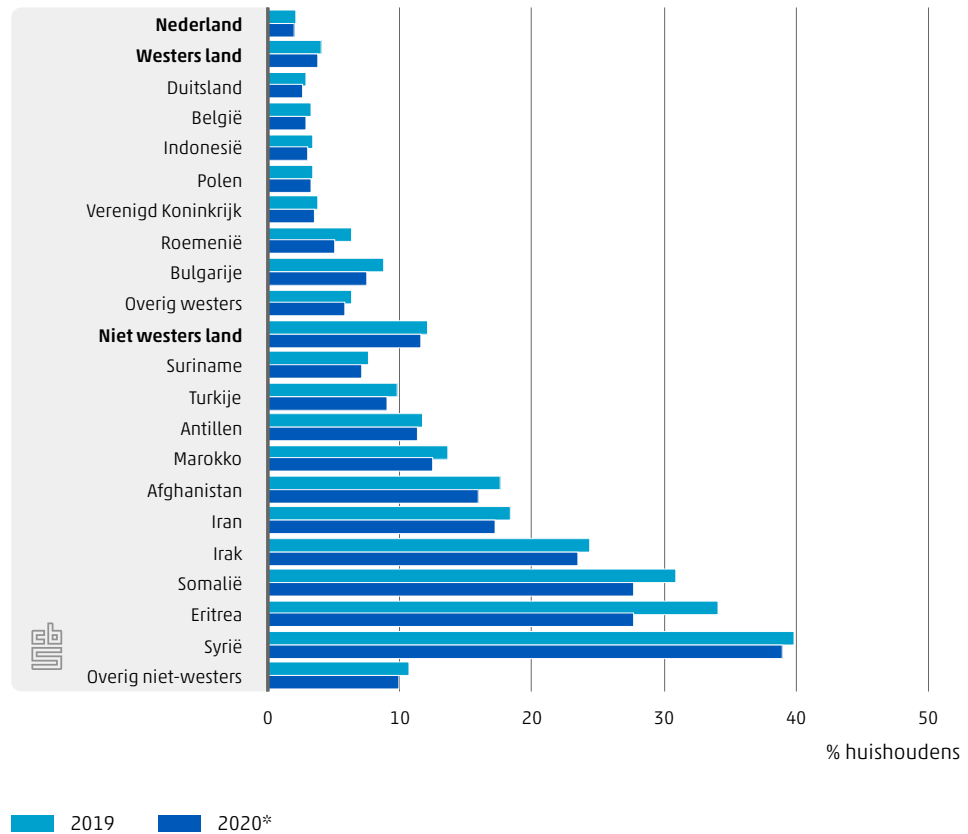
Langdurig armoederisico in alle migratiegroepen afgenomen

De migratiegroepen met de grootste armoederisico's springen er ook uit wat betreft langdurige armoede, al liggen de langdurige risico's op een lager niveau. Onder de westerse landen spant Bulgarije de kroon met bijna 8 procent huishoudens die al minstens vier jaar een laag inkomen hebben. Dat is bijna 2 keer zo groot als het armoederisico onder alle westerse huishoudens. Onder de niet-westerse landen is het langdurige armoederisico van Syrische huishoudens met 39 procent het grootst.

In elke onderscheiden migratiegroep liep het aandeel langdurig lage inkomens van 2019 op 2020 terug. Het sterkst waren de dalingen bij Roemeense en Eritrese huishoudens. Bij Syrische huishoudens was de afname verhoudingsgewijs het kleinst.

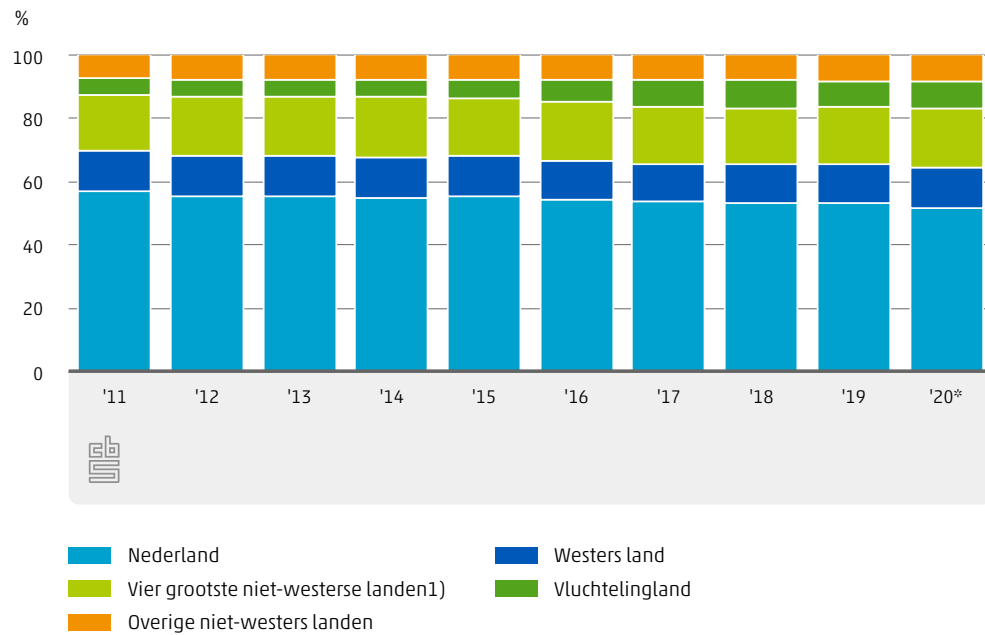
2.5.2 Langdurig armoederisico naar achtergrond

Steeds meer risicohuishoudens afkomstig uit vluchtelingenland

De toestroom van vluchtelingen uit met name Syrië in 2015 werd gevolgd door groei van het aantal bijstandsontvangers. Dit betekende dat in de groep huishoudens met een laag inkomen het aandeel met als migratieachtergrond een vluchtelingenland toenam. De toename speelde tussen 2015 en 2018, daarna stabiliseerde het aandeel. Vooral door de toestroom van vluchtelingenhuishoudens zijn niet-westerse huishoudens tussen 2011 en 2020 een steeds groter deel van de risicohuishoudens gaan uitmaken. Hun aandeel in de groep met een laag inkomen nam echter eerder ook al toe door de instroom van niet-westerse huishoudens. In 1995 had 15 procent van de huishoudens met een laag inkomen een niet-westerse migratieachtergrond, in 2010 was dat aandeel bijna verdubbeld (zie UL/CBS, 2021) en in 2020 ging het om 35 procent. Ruim de helft hiervan had een traditionele migratieachtergrond (Turks, Marokkaans, Surinaams of Antilliaans). Een kwart betrof huishoudens uit de nieuwere migratielanden Iran, Irak, Syrië, Afghanistan, Somalië en Eritrea.

2.5.3 Risicohuishoudens naar achtergrond

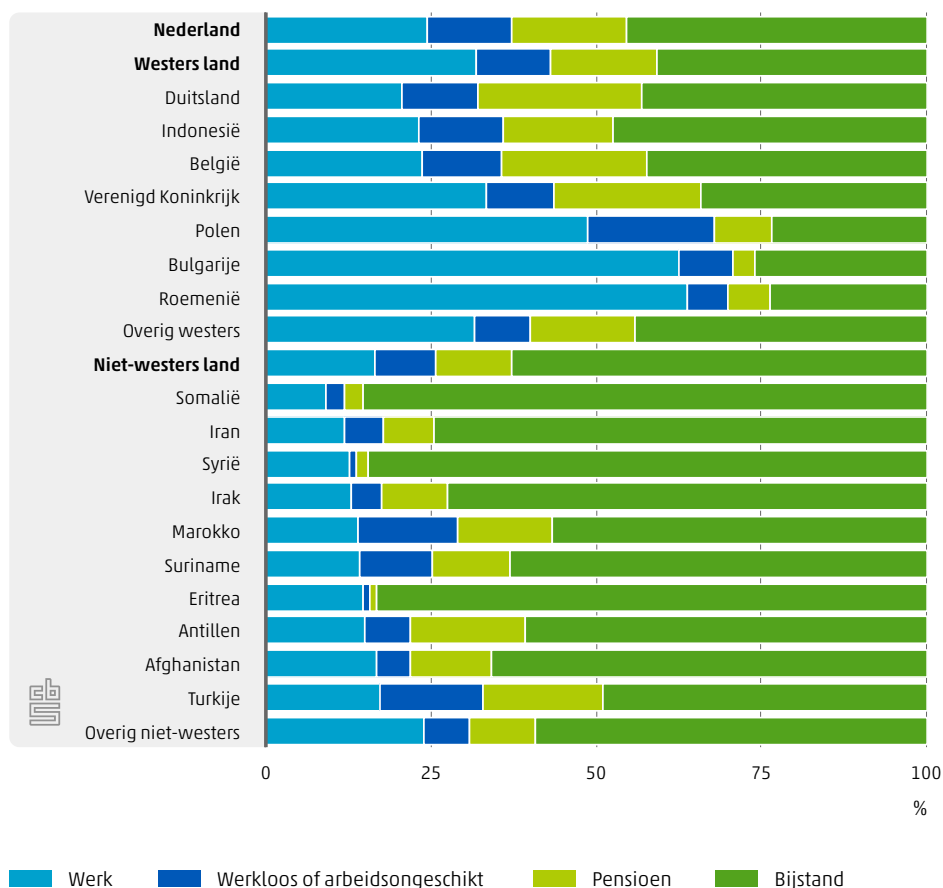

1) Turkije, Marokko, Suriname en Antillen.

Bijstand oververtegenwoordigd bij risicohuishoudens uit vluchtelingenlanden

Het merendeel van de huishoudens met een Eritrese, Syrische of Somalische achtergrond die een laag inkomen hebben, ontvangt bijstand. Van alle niet-westerse huishoudens met armoederisico moest 63 procent in 2020 van voornamelijk een bijstandsuitkering of andere sociale voorziening rondkomen. Met een Somalische achtergrond was dat 85 procent, met een Syrische of Eritrese iets minder. Onder lage-inkomenshuishoudens met een hoofdkostwinner van Turkse of Marokkaanse herkomst was het aandeel bijstandsontvangers minder dan gemiddeld (respectievelijk 49 en 56 procent). Daarentegen kwam een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering bij deze groepen relatief vaak voor. Ook onder westerse huishoudens ging risico op armoede relatief vaak samen met bijstand. Maar vaker nog dan bij niet-westerse risicohuishoudens was loon of winst de voornaamste inkomensbron. Vooral risicohuishoudens met een Poolse, Bulgaarse of Roemeense migratieachtergrond haalden dikwijls het meeste inkomen uit werk: respectievelijk 49, 63 en 64 procent.

2.5.4 Voornaamste inkomensbron risicohuishoudens, 2020*

2.6 Armoederisico in gemeenten

Grootste armoederisico in Rotterdam

Per gemeente liep het aandeel huishoudens met een laag inkomen in 2020 uiteen van 1,9 tot 12,8 procent, tegen 6,8 procent gemiddeld voor heel Nederland. De top tien van gemeenten met het hoogste aandeel huishoudens met een laag inkomen werd aangevoerd door Rotterdam (12,8 procent), gevolgd door Groningen (12,0 procent), Amsterdam (11,9 procent), Den Haag (11,7 procent) en Arnhem (11,5 procent). De overige gemeenten in de top tien zijn: Heerlen, Enschede, Leeuwarden, Nijmegen en Vaals.

De laagste percentages huishoudens met risico op armoede zijn vooral te vinden in kleinere gemeenten. In 2020 stonden Rozendaal (1,9 procent) gevolgd door Renswoude (2,4 procent), Boekel, Hilvarenbeek, Stein en Wierden met elk 2,9 procent onderaan op de ranglijst.

In Rotterdam was ook het risico op langdurige armoede het grootst, met 7,0 procent lag het ruim 2 keer boven het landelijk gemiddelde van 3,1 procent. Groningen, Amsterdam, Arnhem en Den Haag volgden met respectievelijk 6,5 procent, 6,4 procent, 6,0 procent en 5,9 procent. De gemeenten Vlieland en Uitgeest hadden in 2020 het kleinste aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen (0,8 procent).

Gemeentelijke maatregelen

Aanvullend op het landelijke beleid treffen gemeenten specifieke maatregelen ter bestrijding van armoede in hun gemeente. Het betreft een brede waaier aan sociale voorzieningen in natura buiten de bijzondere bijstand en de langdurigheidstoeslag om. De regelingen zijn nogal divers, veelal incidenteel en soms (beperkt) structureel. Eventuele inkomensprofijten als gevolg van deze aanvullende regelingen zijn niet in het inkomen en dus ook niet in de regionale specificaties van het (langdurig) armoederisico verdisconteerd.

2.6.1 Tien gemeenten¹⁾ met het hoogste en laagste aandeel huishoudens met een (landurig) laag inkomen, 2020*

Laag inkomen		Langdurig laag inkomen	
Hoogste aandeel	%	Hoogste aandeel	
1 Rotterdam	12,8	1 Rotterdam	7,0
2 Groningen	12,0	2 Groningen	6,5
3 Amsterdam	11,9	3 Amsterdam	6,4
4 's-Gravenhage	11,7	4 Arnhem	6,0
5 Arnhem	11,5	5 's-Gravenhage	5,9
6 Heerlen	10,8	6 Enschede	5,6
7 Enschede	10,7	7 Heerlen	5,5
8 Leeuwarden	10,3	8 Vaals	5,5
9 Nijmegen	10,3	9 Leeuwarden	5,3
10 Vaals	10,0	10 Nijmegen	5,2
Laagste aandeel	%	Laagste aandeel	%
1 Rozendaal	1,9	1 Vlieland	0,8
2 Renswoude	2,4	2 Uitgeest	0,8
3 Boekel	2,9	3 Terschelling	0,9
4 Hilvarenbeek	2,9	4 Rozendaal	0,9
5 Stein	2,9	5 Montfoort	0,9
6 Wierden	2,9	6 Renswoude	0,9
7 Drimmelen	3,0	7 Woudenberg	0,9
8 Edam-Volendam	3,0	8 Hilvarenbeek	0,9
9 Midden-Delfland	3,0	9 Oirschot	0,9
10 Molenlanden	3,0	10 Sint Anthonis	0,9

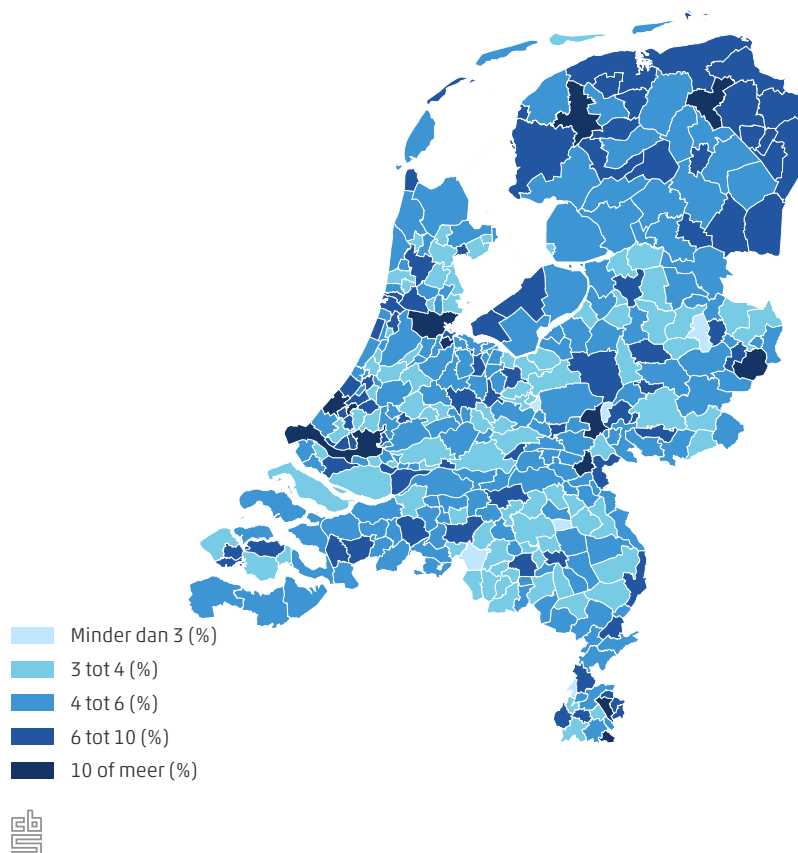
¹⁾ Gemeentelijke indeling van 1-1-2021.

Vooraf in noordoosten van Nederland risicogemeenten

Een hoog percentage huishoudens met een laag inkomen komt niet alleen voor in Rotterdam, Amsterdam, Den Haag en de grotere gemeenten, maar ook in kleinere gemeenten in met name het noordoosten van het land. Ook in Zuid-Limburg is in enkele gemeenten sprake van een groot armoederisico. De gemeenten Heerlen, Kerkrade en Landgraaf in de regio Parkstad springen er naast Maastricht en Vaals uit. In het westen van

het land zijn er, buiten de grote steden, relatief weinig gemeenten met een bovengemiddeld aandeel huishoudens met een laag inkomen.

2.6.2 Huishoudens met een laag inkomen, 2020*

2.7 Literatuur

Bos, W. (2013). Kans op armoede bij huishoudens met werk. Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 29(1), 87–94. [Kans op armoede bij huishoudens met werk](#) | Amsterdam University Press Journals Online

CBS (2019). [Armoede en Sociale uitsluiting 2019](#).

CBS (2021a). [Koopkracht groeit met 2,2 procent in coronajaar 2020](#). CBS-nieuwsbericht, 15 september.

CBS (2021b). [Het gebruik van 'westers – niet-westers' door het CBS](#). CBS-bericht, 21 april.

CPB (2021). [Raming aantal personen/huishoudens onder de lage inkomensgrens 2021 en 2022](#). CPB-notitie.

UL/CBS (2021). [Inkomen verdeeld, trends 1977–2021](#). UnivLeiden/CBS.

3 Armoederisico in breed financieel perspectief

In dit hoofdstuk komt een breed scala van de financiële positie van huishoudens aan de orde. Gekeken wordt naar andere welvaartsindicatoren, zoals bezittingen en schulden, en de beoordeling van de eigen financiële positie. Hoeveel huishoudens met een laag inkomen kunnen terugvallen op vermogensbuffer? Hoe vaak hebben risicohuishoudens betalingsachterstanden? Vinden ze dat ze kunnen rondkomen? Hoe zien zij hun financiële toekomst? Hoeveel mensen zitten in de schuldhulpverlening?

3.1 Vermogensopbouw en -buffer

Vermogen belangrijke aanvullende indicator

Het vermogen is een aanvullende indicator bij het meten van de kans op armoede. Een laag inkomen is voor huishoudens die kunnen terugvallen op een vermogensbuffer immers minder problematisch, zolang het inkomen niet jarenlang laag blijft en het vermogen op korte termijn in beschikbaar geld kan worden omgezet. Daarentegen verkeren huishoudens die naast een laag inkomen een schuld hebben, in een benarde financiële positie.

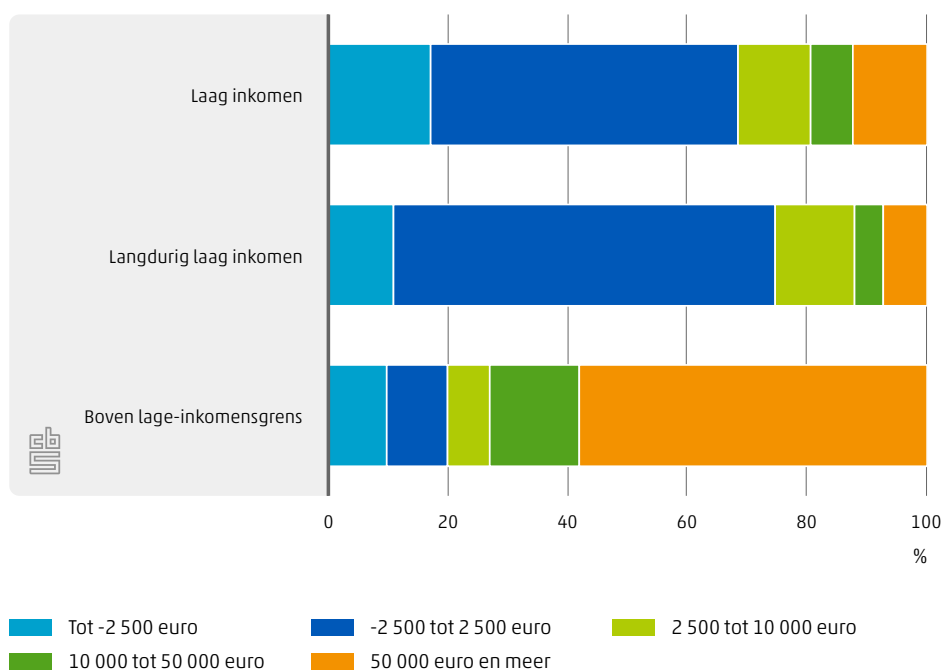
Ruim twee derde lage inkomens heeft geen of nauwelijks vermogen

Begin 2020 kwam het doorsnee vermogen van huishoudens met een laag inkomen uit op 900 euro. Dat is fors minder dan het doorsnee vermogen van 89 duizend euro bij de hogere inkomens. Er zijn grote verschillen in de vermogensverdeling van huishoudens. Zeven op de 10 huishoudens met een laag inkomen hadden geen of maar een kleine vermogensbuffer: 17 procent had een schuld van meer dan 2,5 duizend euro en bij 51 procent schommelde het vermogen tussen de min 2,5 duizend en plus 2,5 duizend euro. Onder de huishoudens die langdurig van een laag inkomen moesten rondkomen, komt een schuld van meer dan 2,5 duizend euro bij 11 procent voor, terwijl 64 procent een vermogen tussen de min 2,5 duizend en plus 2,5 duizend euro had.

1 op de 8 lage inkomens beschikt over minstens 50 duizend euro vermogen

Tegenover de huishoudens met een laag inkomen en een schuld of een beperkt vermogen stond een relatief grote groep huishoudens die wel beschikte over vermogen. Bij 19 procent van de huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens lag het vermogen tussen de 2,5 duizend en 50 duizend euro. Ruim 12 procent had zelfs een vermogen van 50 duizend euro of meer. Onder de huishoudens met een hoger inkomen is die groep bijna 5 keer zo groot (58 procent).

3.1.1 Huishoudens naar vermogensklasse, 1 januari 2020*

Vermogen: bezittingen minus schulden

Het vermogen is opgebouwd uit het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen omvatten bank- en spaartegoeden, effecten, eigen woning en ander onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en overige bezittingen. De schulden betreffen de hypotheekschuld eigen woning, studieschulden en overige schulden. De hypotheekschuld is de stand van de schuld waarover rente is verschuldigd. Opgebouwde tegoeden voor de aflossing van de hypotheek via spaar- en beleggingshypotheken zijn hierop in mindering gebracht. Pensioenaanspraken worden niet tot het vermogen gerekend.

Het doorsnee (mediane) vermogen is gelijk aan het middelste vermogen wanneer de vermogens van alle huishoudens van laag naar hoog worden gerangschikt. Dat wil zeggen dat de helft van de huishoudens meer en de andere helft minder vermogen bezit.

1 op de 10 lage inkomens bezit eigen woning

Van de huishoudens met een laag inkomen had 9 procent begin 2020 een eigen woning. Onder huishoudens met een hoger inkomen was het eigenwoningbezit met 63 procent aanzienlijk hoger. Niet verwonderlijk dat de hogere inkomens ook vaker een hypotheekschuld hadden: 53 procent tegen 7 procent bij de lage inkomens. Onder zowel huishoudens met een laag als met een hoger inkomen had ongeveer de helft nog andere schulden, zoals studieschulden en/of schulden voor consumptieve doeleinden en roodstaan. Deze schulden waren groter voor huishoudens met een hoger inkomen. Bij zowel huishoudens met een laag inkomen als met een hoger inkomen beschikte vrijwel iedereen over bank- en spaartegoeden. De hiermee gemoeide doorsnee bedragen waren hoger voor huishoudens met een hoger inkomen: bijna 18 duizend euro tegen 1,4 duizend

euro bij de lage inkomens. Huishoudens met een laag inkomen hadden naast bank- en spaartegoeden relatief weinig andere vormen van vermogen.

3.1.2 Vermogensbestanddelen huishoudens, 1 januari 2020*

	Laag inkomen		Boven lage-inkomensgrens	
	mediane bedrag	aandeel huishoudens met vermogensbestanddeel	mediane bedrag	aandeel huishoudens met vermogensbestanddeel
	1 000 euro	%	1 000 euro	%
Vermogen	0,9	100	88,6	100
bezittingen	1,3	100	249,1	100
bank- en spaartegoeden	1,4	93	17,7	99
effecten	36,4	5	18,5	17
eigen woning	308,2	9	296,5	63
overig onroerend goed	145,8	2	135,2	7
ondernemingsvermogen	4,2	9	15,2	13
aanmerkelijk belang	30,3	2	139,5	6
overige bezittingen	103,6	3	38,5	6
schulden	3,4	48	128,4	71
hypotheekschuld eigen woning	158,2	7	160,6	53
studieschuld	9,1	13	10,2	15
schulden, overig	1,0	39	1,9	34

Huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens zijn weliswaar 'inkomensarm', maar een deel van hen heeft dus een vermogensbuffer achter de hand om hun inkomenstekort te compenseren. De vermogensbuffer zou dan wel direct beschikbaar moeten zijn. Vermogen in de vorm van een eigen huis (minus de hypotheekschuld), aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen zijn dat in principe niet. Zonder deze componenten blijven alleen de bezittingen en schulden over die in box 3 van het belastingstelsel vallen. Het saldo van box 3 sparen en beleggen en de box 3 schulden (studieschulden en overige schulden) is het direct opneembare oftewel liquide vermogen. Er zijn diverse manieren om de omvang van armoede aan te scherpen door rekening te houden met de liquide vermogensbuffer. Van den Brakel en Gidding (2019) definiëren een huishouden als 'financieel arm' wanneer het een laag inkomen heeft en het liquide vermogen kleiner is dan de helft van de lage-inkomensgrens (zie kader).

Financiële armoede: een laag inkomen en weinig vermogen

Vanuit de literatuur zijn er ruwweg twee hoofdmethodieken te onderscheiden waarmee componenten van het vermogen bij het bepalen van materiële armoede betrokken kunnen worden. Het betreft de annuïteitenmethode en de instelling van een vermogensplafond (Citro & Michael, 1995). Hierbinnen zijn weer meerdere varianten mogelijk. In de kern behelst de annuïteitenaanpak dat volgens diverse criteria het vrij opneembare vermogen van een huishouden wordt uitgedrukt in een annuïteit (een vast maandelijks of jaarlijks bedrag voor een bepaalde tijdsperiode) en dat dit bedrag bij het besteedbaar inkomen wordt opgeteld. Dit vanuit de veronderstelling dat het armoedeperspectief en de vermogenssituatie voor een langere periode stabiel zijn zodat het opsouperen van het vrij opneembare (liquide) vermogen op gestage en constante wijze kan plaatsvinden. Een ideaaltypisch voorbeeld vormen arme gepensioneerden die hun huis hebben verkocht en vervolgens maandelijks een vast deel van de opbrengst aan hun inkomen kunnen toevoegen. De achterliggende veronderstelling van de

annuïteitenaanpak is evenwel minder realistisch voor de huishoudens die zich in de verschillende jongere stadia van de levensloop bevinden. Hier is veel dynamiek en daardoor ook voortdurend veranderend perspectief in (inkomens)armoede en vermogenssituatie. Bij de instelling van een vermogensplafond wordt een huishouden met risico op inkomensarmoede als niet-arm aangemerkt als het bijbehorende vrij opneembare vermogen boven een bepaalde grens ligt. Het voordeel van dit criterium is dat de definitie van het inkomen niet wordt geschonden en dat er geen lastige berekeningen zoals bij de annuïteitenaanpak hoeven plaats te vinden. Het nadeel van deze aanpak is dat de keuze voor het plafond tot op zekere hoogte arbitrair is. Voor de toepassing van een criterium van financiële armoede heeft het CBS gekozen voor instelling van een vermogensplafond. Als kritisch plafond is uitgegaan van de helft van de lage-inkomensgrens (zie Van den Brakel en Gidding, 2019), wat jaarlijks ongeveer gelijk is aan het maximale vrijstellingsbedrag van eigen vermogen volgens de Bijstandswetgeving. Het vermogensplafond staat daarmee net als de lage-inkomensgrens los van de wetgeving en wordt alleen gecorrigeerd voor inflatie en niet voor welvaartsontwikkeling. De liquide vermogensmiddelen (saldo box 3 sparen en beleggen en box 3 schulden) worden net als het inkomen gestandaardiseerd met de CBS-equivalentiefactoren (zie hoofdstuk 1) om ook voor het vermogenscriterium optimale vergelijkbaarheid tussen de verschillende huishoudenstypen te garanderen. Een financieel-arm huishouden is dus afgebakend als een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens en een vrij opneembaar vermogen tot maximaal de helft van deze grens. Dan wordt gesproken van een huishouden met een laag inkomen en weinig vermogen, of van een huishouden met armoederisico en een liquide vermogen tot het vermogensplafond.

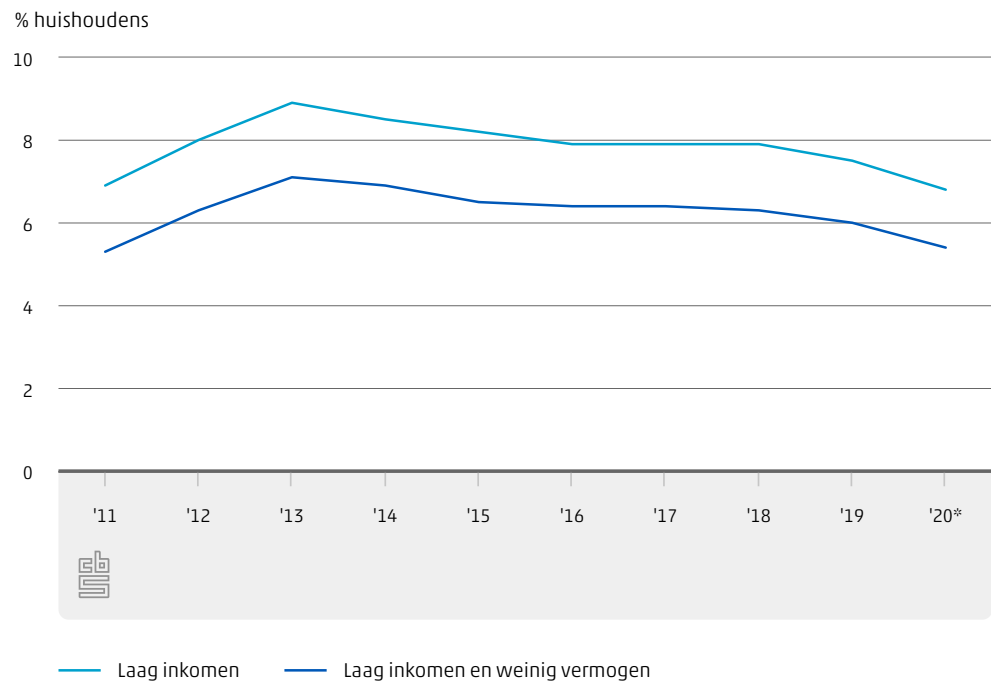

Financiële armoede daalt vanaf 2018

In 2020 hadden 406 duizend huishouden een laag inkomen en een liquide vermogen dat minder dan de helft van de lage-inkomensgrens bedroeg. Dit komt neer op 5,4 procent van alle huishoudens. Dat is 1,4 procentpunt minder dan inkomensarmoede en betekent dat ruim 100 duizend huishoudens voldoende liquide middelen hadden om hun inkomensstekort te compenseren.

De financiële armoede ontwikkelde zich vrijwel hetzelfde als de inkomensarmoede: een stijging gedurende de crisisjaren 2011–2013, daarna tot 2016 een daling, gevolgd door drie jaar stabilisatie en een daling vanaf 2018. Deze ontwikkelingen zijn toe te schrijven aan de ontwikkeling van het aandeel lage inkomens sinds 2011 en komen niet voor rekening van schommelingen in het liquide vermogen. Weliswaar kromp het vermogen van huishoudens tot 2014 en groeide het daarna sterk, maar dit kwam voornamelijk door ontwikkelingen in de huizenprijzen en dat komt niet tot uitdrukking in dalingen of stijgingen van financiële armoede.

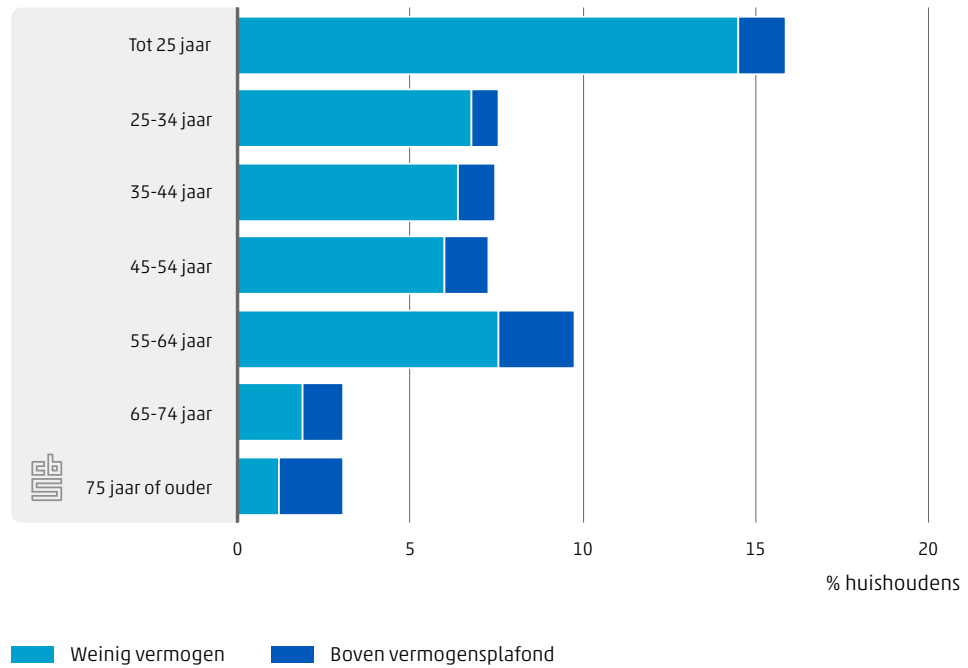
3.1.3 Inkomens- en financiële armoede

Vooraf bij 65-plussers compenseert liquide vermogen een inkomstekort

Gemiddeld heeft een vijfde van de lage inkomens voldoende liquide vermogen om hun inkomstekort te compenseren. Van de huishoudens met een hoofdkostwinner van 65 tot 75 jaar is dat bijna 2 keer zoveel. Is de hoofdkostwinner 75 jaar of ouder, dan gaat het om 3 keer zoveel als gemiddeld. Dit komt doordat ouderen gedurende hun leven hebben kunnen sparen: hun liquide vermogen is relatief hoog (zie CBS StatLine, 2021). Wel is onder 65-plussers het aandeel met financiële armoede klein vergeleken met de jongere leeftijdsgroepen.

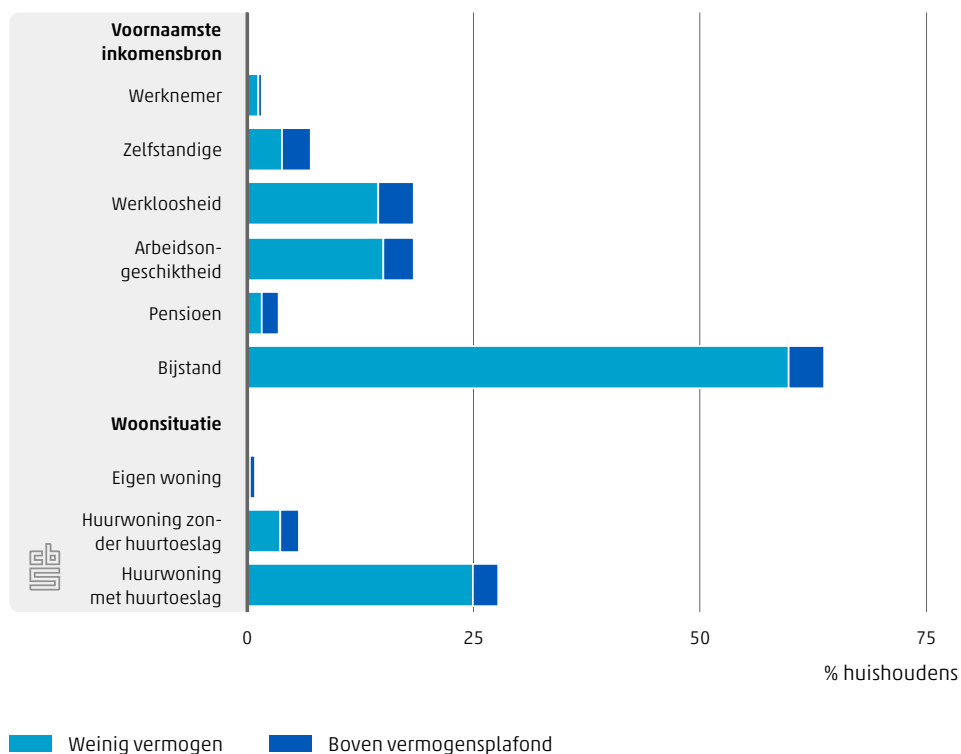
3.1.4 Armoederisico naar leeftijd hoofdkostwinner, 2020*

Armoederisico zelfstandigen halveert met liquide vermogen

In lijn met de 65-plus huishoudens heeft ruim de helft van de inkomensarme huishoudens met voornamelijk een pensioenuitkering een liquide vermogen boven het vermogensplafond. Ook bij zelfstandigen speelt het liquide vermogen een belangrijke rol: hun armoederisico bedraagt 7 procent, de financiële armoede is 4 procent. Ruim 40 procent van de zelfstandigen met een laag inkomen heeft dus voldoende liquide vermogen. Betrekkelijk weinig bijstandsonvangers hebben beschikking over liquide vermogen om inkomensstekort ten opzichte van de lage-inkomensgrens te compenseren. Dat geldt ook voor inkomensarme huishoudens in een huurwoning met huurtoeslag.

3.1.5 Armoederisico naar kenmerken, 2020*

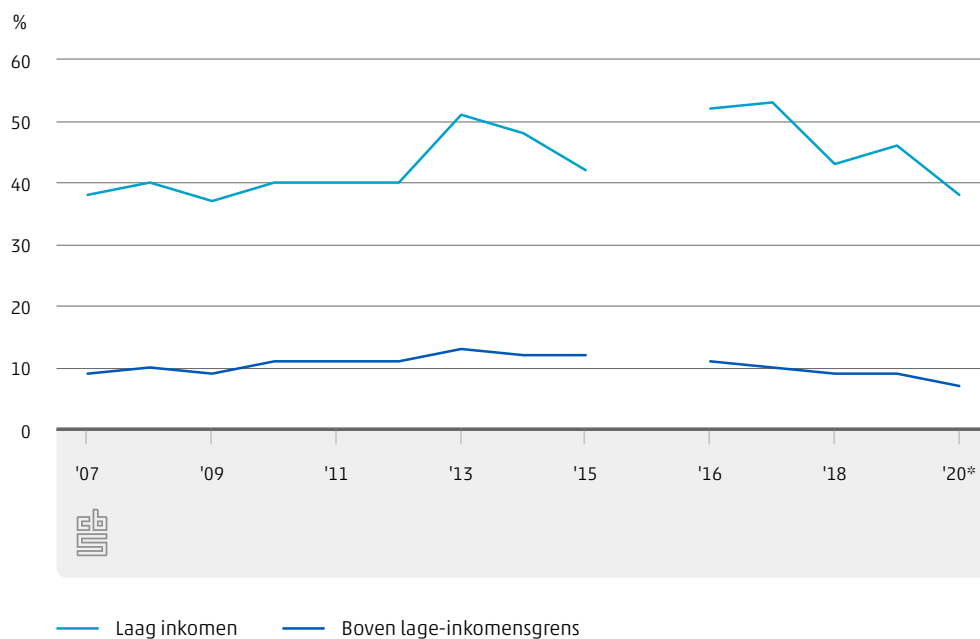
Net als bij de huishoudens met een laag inkomen, maken bijstandshuishoudens het merendeel van de financieel arme huishoudens uit (zie paragraaf 2.3): 60 procent. Een vijfde van de financieel arme huishoudens heeft vooral inkomen uit werk. De overige 20 procent heeft een werkloosheids-, arbeidsongeschiktheids- of pensioenuitkering.

3.2 Financiële problemen en toekomstverwachting

Bijna 4 op de 10 risicohuishoudens komen moeilijk rond

In 2020 kwam 38 procent van de huishoudens met een laag inkomen naar eigen zeggen moeilijk rond van het inkomen. Dat is vergelijkbaar met het aandeel in 2007, het jaar voor het uitbreken van de vorige economische crisis. In 2016 en 2017 lag dit aandeel duidelijk hoger (zie kader). Toen gaf ruim de helft van de huishoudens met een laag inkomen aan moeite te hebben met het betalen van de gebruikelijke, noodzakelijke uitgaven. Ook in 2019 was het aandeel met 46 procent hoger dan in 2020.

3.2.1 Huishoudens die aangeven (zeer) moeilijk rond te komen

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek

Herziene inkomensgegevens

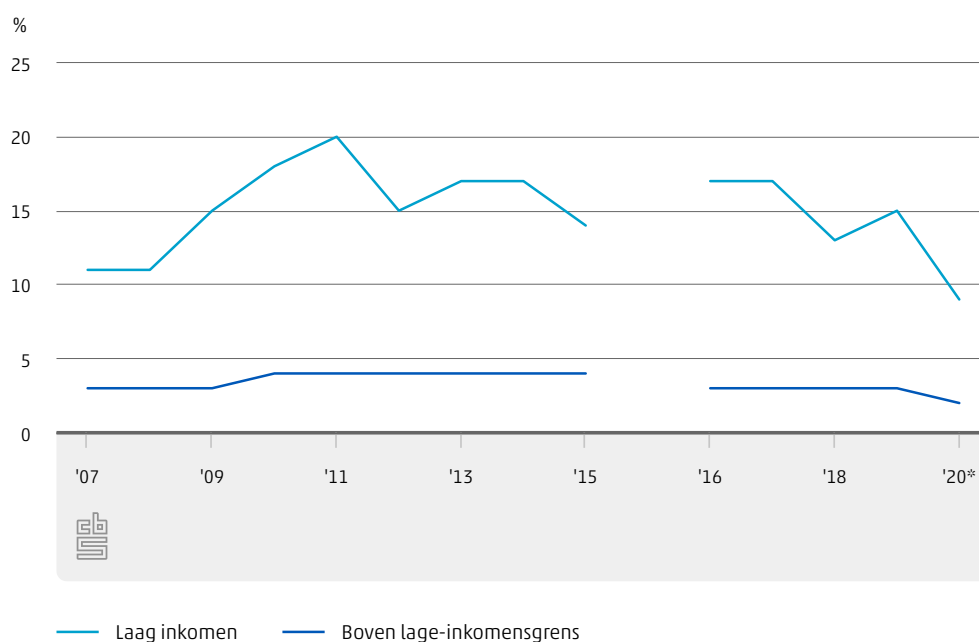
De herziening van de Inkomensstatistiek en met name de opwaardering van de economische huurwaarde is in 2016 van invloed geweest op de stijging van het aandeel huishoudens met een laag inkomen dat (zeer) moeilijk rond kon komen. In het onderzoek European Union-Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), de bron voor deze gegevens over de beoordeling van het inkomen, is de nieuwe methodiek vanaf 2016 toegepast. Dit heeft toen geleid tot een neerwaartse bijstelling van het aantal huishoudens met een laag inkomen. Daarnaast is de samenstelling van deze groep veranderd: de opwaardering van de huurwaarde resulteerde in een kleiner aandeel eigenwoningbezitters onder huishoudens met een laag inkomen. Vergeleken met huurders zeggen woningeigenaren beter rond te kunnen komen van het inkomen en ze ervaren minder vaak financiële beperkingen. Huishoudens die op basis van de herziene inkomensgegevens een laag inkomen hebben, maken hierdoor vaker gewag van betalingsachterstanden en ervaren vaker financiële krapte dan huishoudens met een risico op armoede volgens de oude methodiek.

Net als in voorgaande jaren vond ook in 2020 de waarneming plaats gedurende de periode eind februari tot en met juni en overlapte daarmee deels de lockdown vanwege Covid-19. Het is denkbaar dat Covid-19 en de bijbehorende maatregelen invloed hebben gehad op de antwoorden van de bevroegde mensen.

Minder betalingsachterstanden bij hoger inkomen

In 2020 gaf 9 procent van de huishoudens met een laag inkomen aan achterstanden te hebben gehad bij de betaling van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten, de elektriciteits-, water- of gasrekeningen of bij het afbetalen van een lening of andere kredieten. Sinds 2011, toen 1 op de 5 huishoudens met een laag inkomen aangaf dergelijke betalingsachterstanden te hebben, is dit aandeel gehalveerd. In 2019 was dit aandeel nog 15 procent. Huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens hadden met 2 procent beperkt te maken met betalingsachterstanden in 2020.

3.2.2 Huishoudens met betalingsachterstanden

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek

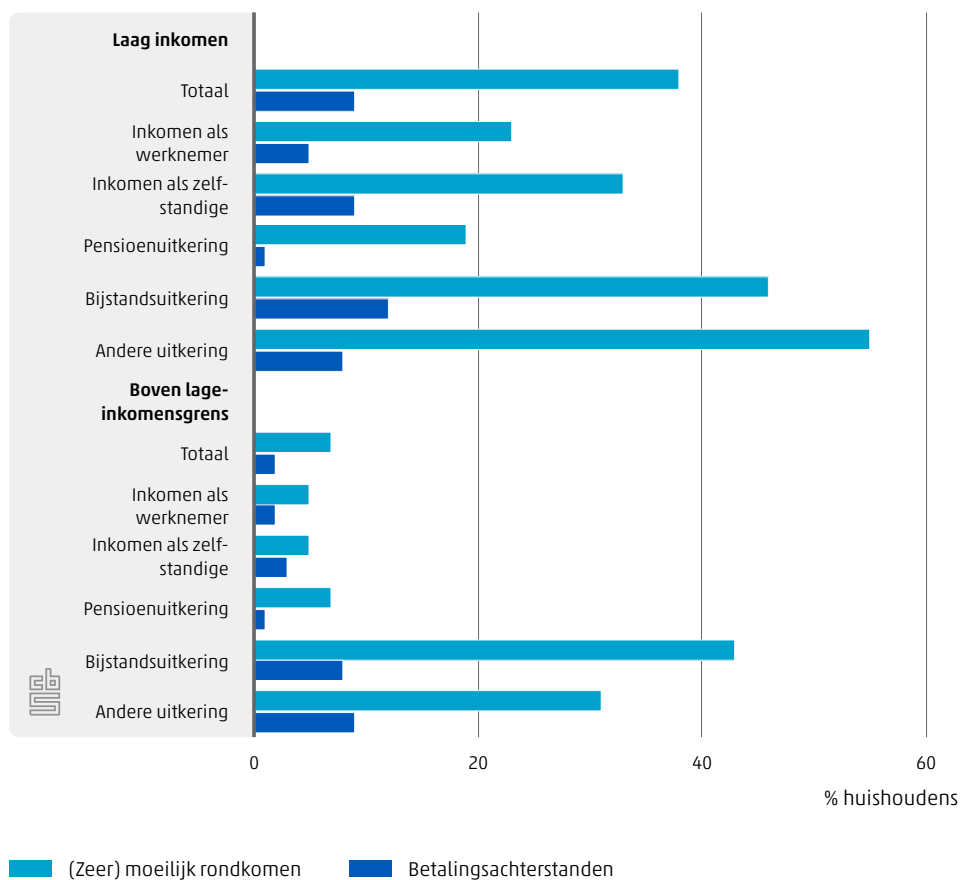
Vooral huishoudens met een uitkering hebben moeite met rondkomen

Van de huishoudens met een laag inkomen gaven pensioenontvangers in 2020 het minst vaak aan dat ze moeite hadden met rondkomen. Bijna 20 procent zei moeite hiermee te hebben. Onder werknemers met een laag inkomen was dat 23 procent, en onder zelfstandigen met een laag inkomen 33 procent (in 2019 was dit nog minder dan een kwart). Van de huishoudens onder de lage-inkomensgrens met vooral bijstand als voornaamste inkomensbron had 46 procent moeite met rondkomen. Onder huishoudens met een uitkering wegens ziekte, arbeidsongeschiktheid of werkloosheid was dat 55 procent.

Huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens hadden in 7 op de 100 gevallen moeite met rondkomen. Sinds 2013, toen 13 procent aangaf moeite hiermee te hebben, is dit percentage dalende (zie figuur 3.2.1). Huishoudens met vooral een bijstandsuitkering maar met een jaarinkomen net boven de lage-inkomensgrens zeiden in deze groep vaak (zeer) moeilijk rond te kunnen komen (43 procent). Onder huishoudens met een uitkering wegens ziekte, arbeidsongeschiktheid of werkloosheid was dat bijna 1 op de 3.

Van de pensioenontvangers boven de lage-inkomensgrens gaf 7 procent aan moeilijk rond te kunnen komen, onder zelfstandigen en werknemers was dat met 5 procent nog iets minder.

3.2.3 Financiële problemen huishoudens, 2020*

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek

Onder de pensioenontvangers met een laag inkomen was nauwelijks sprake van betalingsachterstanden. Slechts 1 op de 100 maakte gewag hiervan. Van de werknemers met een laag inkomen hadden 5 op de 100 met betalingsachterstanden te maken. Onder bijstandsonvangers met een laag inkomen was deze problematiek met 12 op de 100 het grootst.

Van de huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens hadden vooral uitkeringsontvangers achterstanden, bijna 1 op de 10. Zij maakten relatief vaak een terugval in inkomen door, waardoor ze moeilijk aan hun financiële verplichtingen konden voldoen.

Kwart lage inkomens ervaart woonlasten als zwaar

Voor 24 procent van de huishoudens met een laag inkomen vormden de maandelijkse woonlasten naar eigen zeggen een zware financiële last. Dat is 4 keer zo vaak als bij huishoudens met een hoger inkomen.

Van de huishoudens met een risico op armoede gaf 7 procent aan achterstand te hebben gehad bij de betaling van de maandelijkse hypotheek-of huurlasten. Om financiële redenen de elektriciteits-, water- of gasrekeningen niet tijdig kunnen betalen kwam bij 5 procent van de huishoudens met een laag inkomen voor. Huishoudens met een hoger inkomen rapporteren duidelijk minder vaak zulke betalingsachterstanden.

3.2.4 Woonlasten en betalingsachterstanden, 2020*

	Laag inkomen	Boven lage-inkomensgrens
	% van huishoudens	
Ervaart maandelijkse woonlasten als zware last	24	6
Een of meer betalingsachterstanden	9	2
waarvan		
huur of hypotheek	7	2
gas, water of elektriciteit	5	1
op afbetaling gekochte artikelen	2	0

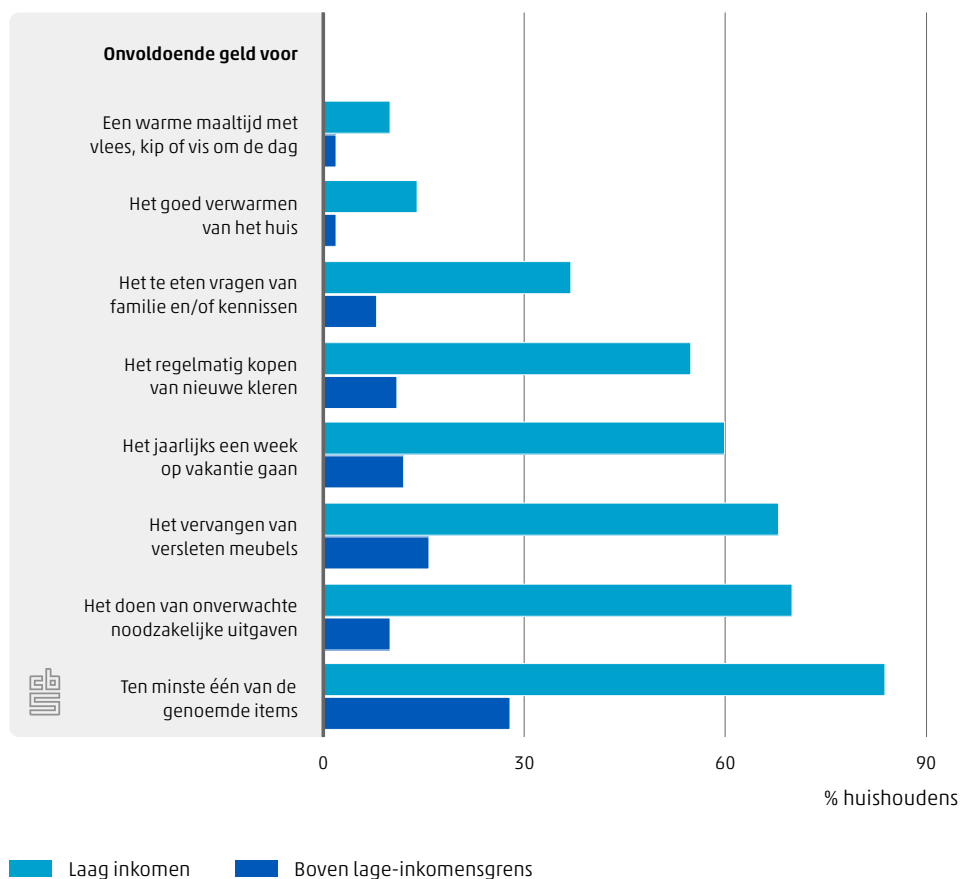
Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek.

Financiële beperkingen zijn eerder regel dan uitzondering bij lage inkomens

Huishoudens met een laag inkomen hebben regelmatig te maken met financiële beperkingen. In 2020 gaf 84 procent van hen aan onvoldoende geld te hebben voor één of meer specifieke uitgaven, uiteenlopend van het om de dag nuttigen van een warme maaltijd met vlees, kip of vis (10 procent) tot het vervangen van versleten meubels (68 procent). Van de huishoudens met een laag inkomen had 55 procent onvoldoende geld om regelmatig nieuwe kleding te kopen en ontbeerde 60 procent de middelen om jaarlijks een week op vakantie te gaan. Om onverwachte, noodzakelijke uitgaven ter waarde van 1 200 euro te kunnen bekostigen, had 70 procent onvoldoende geld. Onder huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens was dat 10 procent. Bijna 30 procent van de hogere inkomens had te stellen met minimaal één van de genoemde financiële beperkingen.

3.2.5 Huishoudens met financiële beperkingen, 2020*

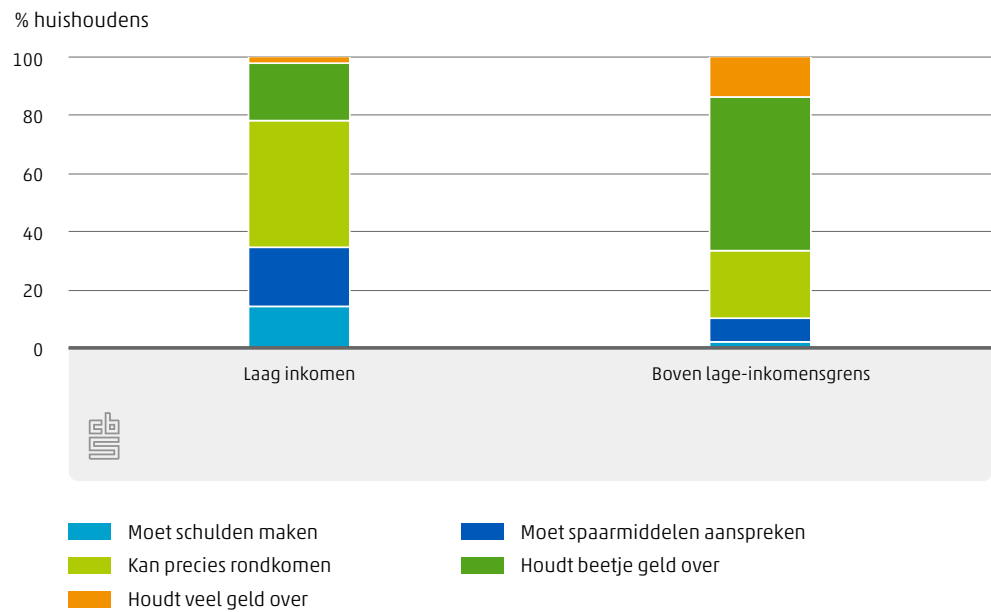

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek

Lage inkomens moeten vaker schulden maken dan hogere

Een laag inkomen betekent niet automatisch dat de financiële situatie van een huishouden problematisch is. Een huishouden met weinig inkomen kan aan het eind van de maand toch geld overhouden, terwijl een meer welvend huishouden moet interen op de reserves of schulden moet maken. Toch is er wel een verband tussen het inkomen van huishoudens en de financiële situatie. Het aandeel huishoudens dat aangeeft schulden te moeten maken, is aanzienlijk groter onder de lage inkomens. In 2020 speelde deze schuldenproblematiek bij 14,3 procent van de huishoudens onder de lage-inkomensgrens. Bij de huishoudens met inkomen boven deze grens was dit 2,1 procent. Huishoudens met een laag inkomen zeiden bovendien bijna 2,5 keer zo vaak als huishoudens met een hoger inkomen spaarmiddelen te moeten aanspreken. Twee derde van de hogere inkomens hielden geld over, tegenover een vijfde van de lage inkomens. Daarnaast gaven huishoudens met een laag inkomen bijna dubbel zo vaak aan precies rond te kunnen komen.

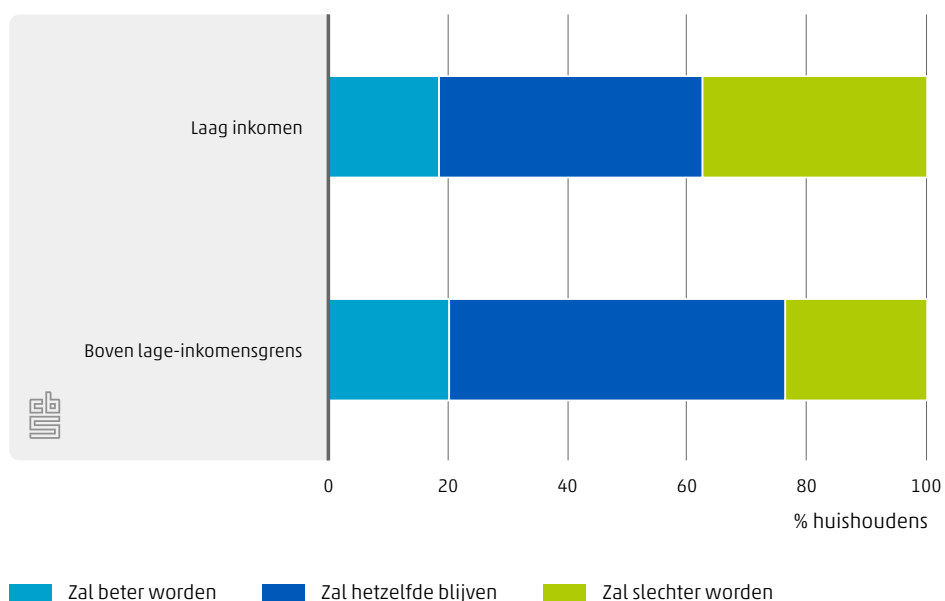
3.2.6 Zelfgerapporteerde financiële situatie, 2020

Lage inkomens somberder over toekomstige financiële situatie dan hogere

Huishoudens met een laag inkomen hebben ongeveer evenveel vertrouwen in de verbetering van de eigen financiële situatie in de komende twaalf maanden als huishoudens met een hoger inkomen. Bijna 19 procent van de lage en krap 20 procent van de hogere inkomens verwachtten in 2020 een verbetering van hun financiële situatie. Tegelijkertijd ging ruim 37 procent van de huishoudens met een laag inkomen uit van een verslechtering van hun financiële situatie, tegenover minder dan een kwart van de huishoudens met een hoger inkomen. In beide inkomensgroepen is dat meer dan twee jaar eerder (CBS, 2019).

3.2.7 Eigen financiële situatie komende 12 maanden, 2020

Bron: CBS, Consumenten Conjunctuuronderzoek en Inkomensstatistiek

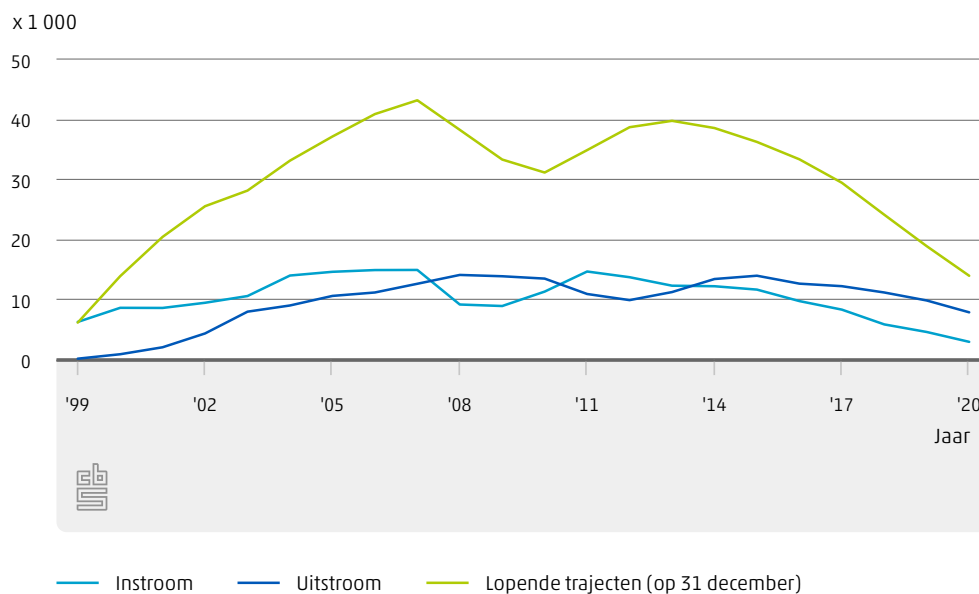
3.3 Wettelijke schuldsaneringen

Instroom in wettelijke schuldsanering verder gedaald

Soms lukt het niet meer om zelf uit de schulden te komen, de schulden zijn te hoog en het is niet mogelijk met schuldeisers een haalbare regeling te treffen. Via de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) kan dan door volwassenen van 18 jaar of ouder een wettelijke schuldsanering worden aangevraagd (zie kader).

In 2020 werden bijna 3 duizend mensen toegelaten tot de Wsnp, het jaar daarvoor waren dat er nog ruim 4,5 duizend. Sinds 2012 daalt de instroom en is het aantal mensen dat aan het einde van het jaar in het Wsnp-traject zit meer dan gehalveerd tot 14 duizend in 2020. De daling houdt mede verband met de inwerkingtreding van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) in 2012 die mensen verplicht eerst een gemeentelijk schuldhulpverleningstraject te volgen, alvorens in aanmerking te komen voor de Wsnp. De gemeente is daarbij verplicht hulp te bieden. Daarnaast had ook de aantrekkende economie een dempende uitwerking op de instroom.

3.3.1 Wettelijke schuldsanering¹⁾

Bron: CBS, Statistiek Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen.

¹⁾ Voorlopige cijfers.

Wet schuldsanering natuurlijke personen

Een wettelijke schuldsanering wordt door de rechter uitgesproken als er geen andere mogelijkheden meer zijn om problematische schulden op te lossen. Met de in december 1998 opgestarte wettelijke schuldsaneringsregeling wordt voorkomen dat mensen jarenlang achtervolgd worden door hun schuldenlast. Onder toezicht van een bewindvoerder betaalt de schuldenaar volgens een strikt regime naar capaciteit zo veel mogelijk van zijn schulden aan zijn schuldeisers terug. Schuldeisers zijn verplicht hieraan mee te werken. Als de schuldenaar zich aan de voorwaarden van de sanering houdt, scheldt de rechter na (meestal) drie jaar een eventuele restschuld kwijt zodat de schuldenaar met een schone lei zijn of haar leven kan voortzetten.

Cijfers kunnen afwijken ten opzichte van Armoede & sociale uitsluiting 2019 (CBS, 2019). De laatste jaren is de kwaliteit van de data bij zowel de bronhouder als door imputatie van het CBS verbeterd.

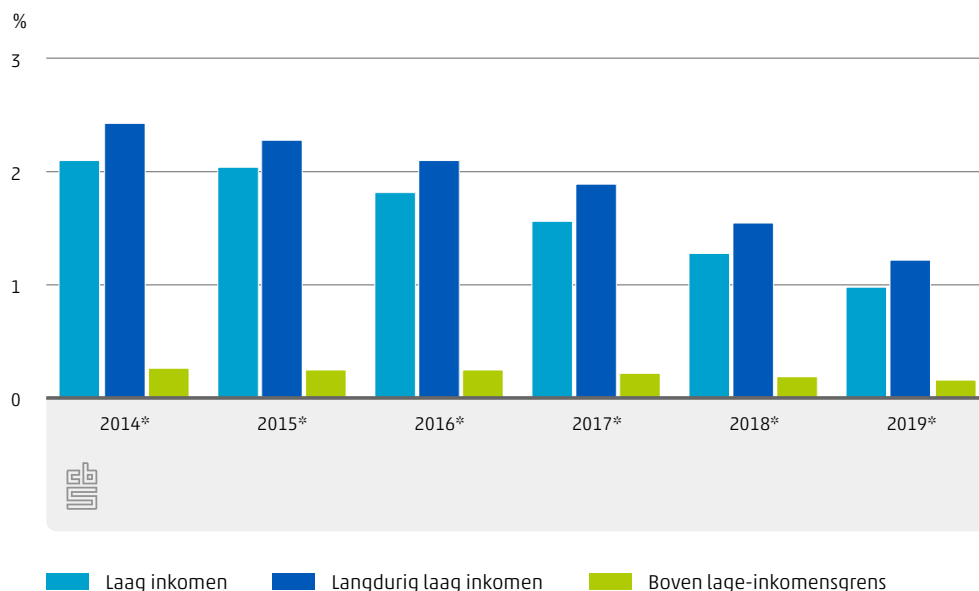
Ook steeds minder mensen met een laag inkomen in Wsnp

Mensen die deel uitmaken van een huishouden met (langdurig) een laag inkomen maken relatief vaak gebruik van de wettelijke schuldhelpverlening. In 2019¹⁾ maakte 1 procent van de mensen in een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens gebruik van de regeling, tegenover 0,2 procent van de mensen in een huishouden met een hoger inkomen. Dat is een factor 5 verschil. Bij mensen die langdurig van een laag inkomen moesten rondkomen, was het percentage met 1,2 procent nog iets hoger.

¹⁾ De meeste recente inkomensgegevens die beschikbaar waren op het moment van samenstelling van deze bijdrage over Wsnp betroffen 2019.

Sinds 2014 is het percentage dat gebruik maakt van de Wsnp voortdurend gedaald. Bij de personen met een (langdurig) armoederisico was de daling groter dan bij personen zonder armoederisico. Daardoor is het aandeel lage inkomens binnen de Wsnp veranderd: in 2014 had nog een derde van de mensen in de schuldsanering een laag inkomen, in 2019 was dit ruim een kwart.

3.3.2 Wettelijke schuldsaneringen¹⁾

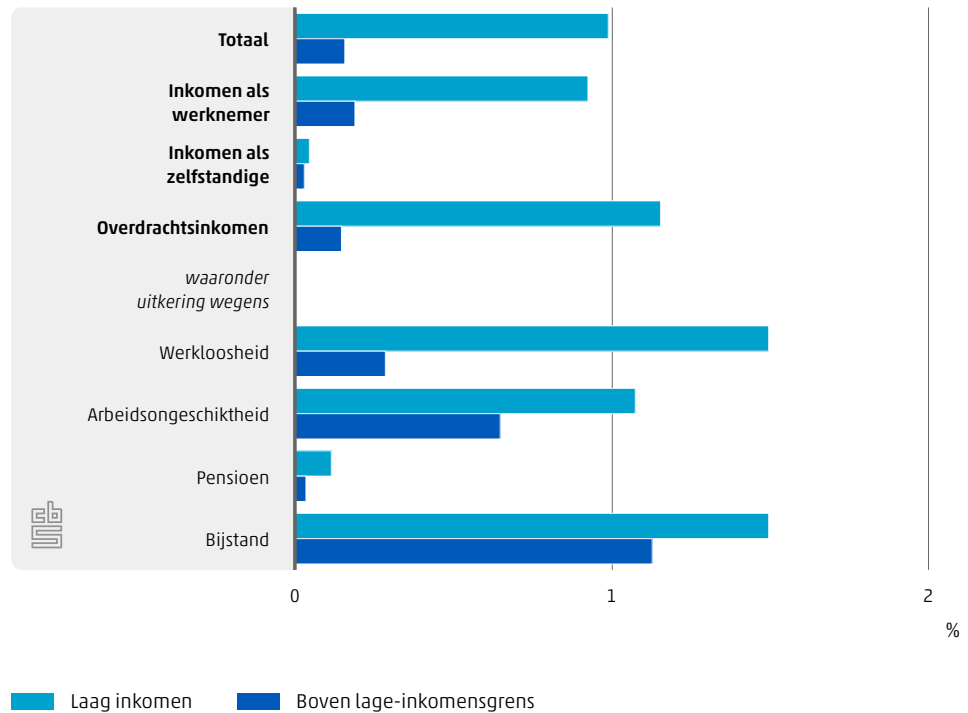

Bron: CBS, Statistiek Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen en Inkomensstatistiek.
¹⁾ Het gaat om personen die het gehele jaar of een deel ervan in de Wsnp zitten.

Mensen met bijstandsuitkering relatief vaak in Wsnp

Mensen in een huishouden met vooral inkomen uit een sociale voorzieningen (bijstand, WAJONG) zitten ongeacht of er een risico op armoede is relatief vaak in een schuldsaneringstraject. Ook ontvangers van een werkloosheidsuitkering komen verhoudingsgewijs dikwijls in aanraking met de Wsnp, zeker als er armoederisico is. Mensen in een huishouden met vooral inkomen als zelfstandige of met een pensioenuitkering als voornaamste inkomensbron maken het minst vaak gebruik van de wettelijke schuldsanering.

3.3.3 Wsnp¹⁾ naar voornaamste inkomensbron huishouden, 2019*

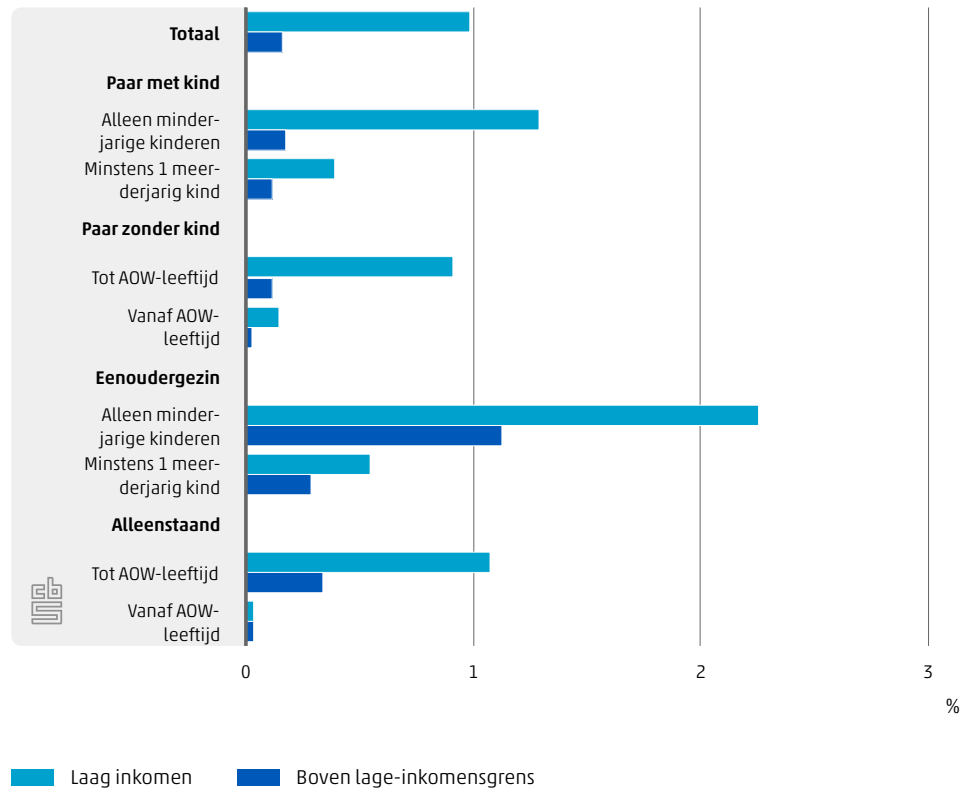
Bron: CBS, Statistiek Wet Schuldsanering Personen en Inkomensstatistiek.
¹⁾ Het gaat om personen die het gehele jaar of een deel ervan in de Wsnp zitten.

Risicohuishoudens met kinderen vaakst in Wsnp

Volwassenen in huishoudens met alleen minderjarige kinderen maakten verhoudingsgewijs vaak gebruik van de Wsnp, met name volwassenen uit eenoudergezinnen. Van alle volwassenen in een eenoudergezin met een inkomen onder de lage-inkomensgrens zat 2,3 procent in de Wsnp, ruim twee keer zo veel als bij volwassenen in een eenoudergezin met een hoger inkomen.

Mensen behorend tot een risicohuishouden met meerderjarige kinderen maakten relatief weinig gebruik van een schuldsaneringstraject. De percentages waren nog kleiner bij mensen boven de AOW-leeftijd, die ook met een hoger inkomen verreweg het minst vaak in de wettelijke schuldsanering zitten. Tussen mannen en vrouwen bestaat vrijwel geen verschil in deelname aan een Wsnp-traject.

3.3.4 Wsnp¹⁾ naar huishoudenstype, 2019*

Bron: CBS, Statistiek Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen en Inkomensstatistiek.
¹⁾ Het gaat om mensen die het gehele jaar of een deel ervan in de Wsnp zitten.

3.4 Literatuur

Brakel, M. van den en K. Gidding (2019). [Hoe is de financiële welvaart verdeeld?](#) Statistische Trends.

CBS (2019). [Armoede & sociale uitsluiting 2019](#). CBS-webpublicatie.

CBS StatLine (2021). [Vermogen van huishoudens; huishoudenskenmerken, vermogensbestanddelen](#). Geraadpleegd op 8 november 2021.

Citro, C.F. & R.T. Michael (red.) (1995). *Measuring poverty: a new approach*. Washington, DC: National Academy Press.

4 Werkenden met risico op armoede

Dit hoofdstuk bespreekt personen die hun inkomen vooral uit betaald werk betrekken en tegelijkertijd (langdurig) deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen werknemers en zelfstandigen met en zonder personeel. Om hoeveel werkenden gaat het, hoe was de ontwikkeling voorafgaand en tijdens het eerste jaar van de coronapandemie? In hoeverre speelt de wekelijkse arbeidsduur een rol? Verschillen de armoederisico's naar onderwijsniveau, migratieachtergrond of huishoudensamenstelling? In welke mate beschikken werkenden met armoederisico over vermogensbuffers?

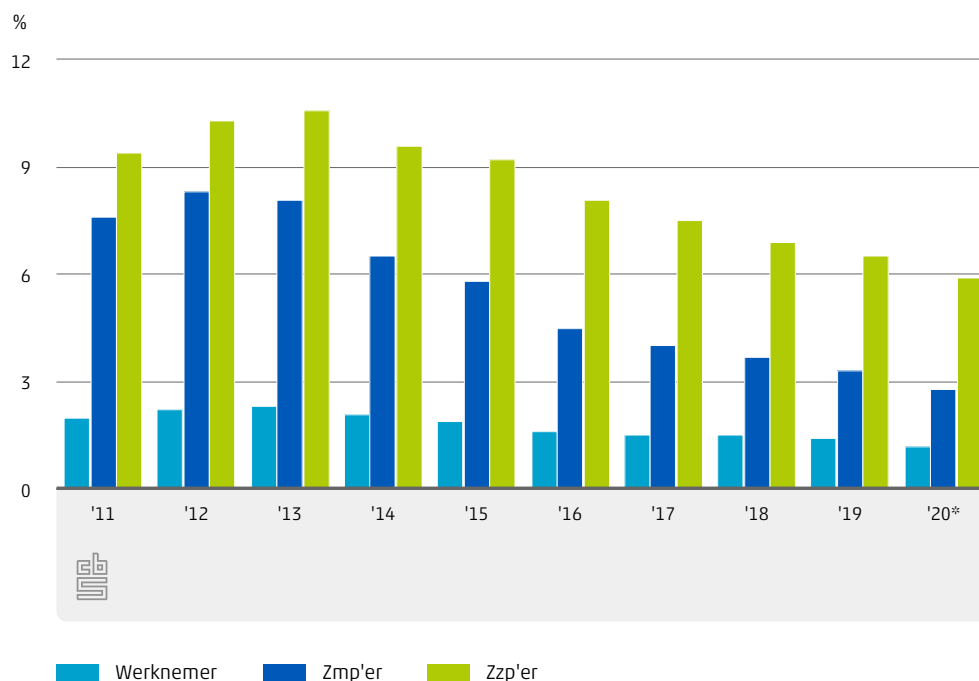
4.1 Trends

Daling armoederisico werkenden zet ook in 2020 door

Van de werkende bevolking maakte in 2020 1,9 procent (147 duizend personen) deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Dat is minder dan in 2019 toen het aandeel werkenden met een laag inkomen op 2,1 procent uitkwam. Vanaf het piekjaar 2013 toen nog 3,5 procent van de werkenden een armoederisico had, daalde het percentage gemiddeld met 0,2 procentpunt per jaar. Ook in 2020, het jaar waarin de Covid-19 pandemie de kop opstak en de economie terugviel, zette de daling verder door. De gunstige ontwikkeling van het armoederisico houdt verband met de relatief sterke koopkrachtontwikkeling als gevolg van reeds gemaakte cao-afspraken over loonstijgingen, met fiscale maatregelen van de overheid (zie CBS, 2021) en met het grootschalige pakket aan tijdelijke coronasteunmaatregelen. De verbijzondering naar sociaal-economische positie laat zien dat onder werknemers het percentage met een laag inkomen verreweg het kleinst was (1,2 procent in 2020). Onder zmp'ers was het aandeel ruim 2 keer zo groot (2,8 procent) en onder zzp'ers 5 keer zo groot (5,9 procent). De ontwikkeling van het risicopercentage bij de afzonderlijke groepen werkenden is vergelijkbaar met die van de gehele werkende bevolking. In de periode 2013 tot en met 2020 viel in alle drie groepen een daling van het armoederisico te noteren.

4.1.1 Werkenden in huishoudens met een laag inkomen

Werkenden

Afbakening en ontwikkeling

Werkenden zijn afgebakend als personen in de leeftijd van 15 tot 75 jaar met hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk. Volgens deze afbakening kwam het aantal werkenden in 2020 in de doelpopulatie voor het meten van armoede (zie hoofdstuk 1) uit op ruim 7,8 miljoen. Het merendeel –bijna 6,6 miljoen– had voornamelijk inkomen uit loondienst. Bijna 1,3 miljoen werkenden betrokken hun inkomen vooral uit eigen onderneming, waarvan 289 duizend als zelfstandige met personeel (zmp'er) en 968 duizend als zelfstandige zonder personeel (zzp'er). De kleine groep meewerkende gezinsleden van zelfstandigen (ruim 22 duizend personen) is buiten beschouwing gelaten. Als uitvloeisel van de vorige economische crisis kromp in de jaren 2011–2013 het aantal werknemers en in mindere mate ook het aantal zmp'ers. Vanaf 2014 begon het aantal werknemers weer op te lopen, bij zmp'ers zette de groei een jaar later in, maar hun aantal begon vanaf 2018 weer te dalen. Het aantal zzp'ers steeg tot 2020 voortdurend, gerekend vanaf 2011 kwamen er bijna 210 duizend zzp'ers bij. In het coronajaar 2020 viel er evenwel voor het eerst een lichte teruggang te noteren in het aantal personen dat vooral inkomen als zzp'er heeft.

Beperkingen in de meting

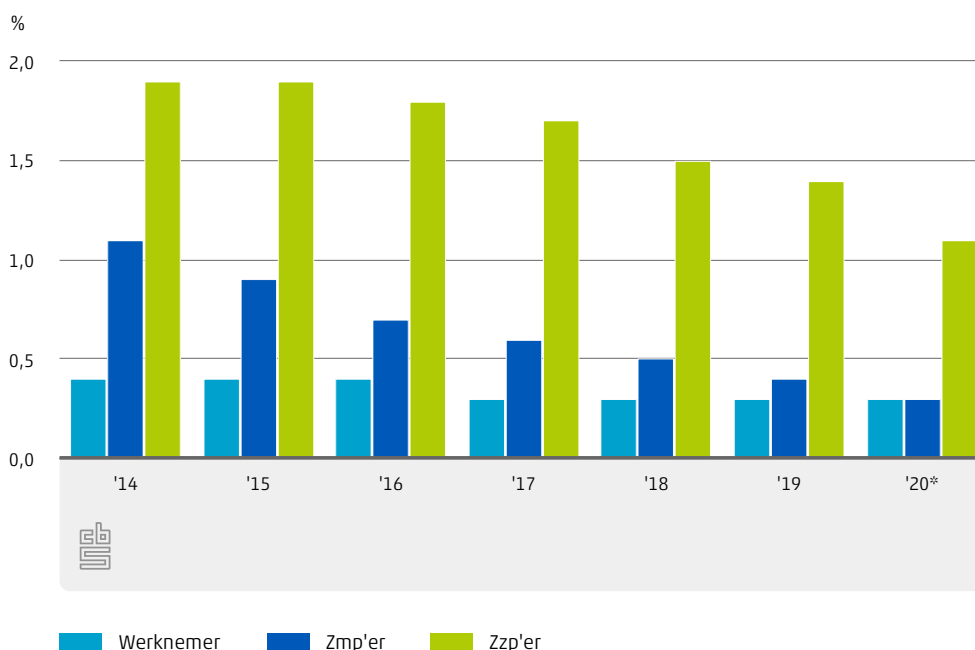
De voorlopige inkomensgegevens over 2020 van zelfstandigen zijn voor ruim een derde deel gebaseerd op waarnemingen en voor krap twee derde deel op bijstellingen. Daardoor zijn de nieuwste, voorlopige cijfers van zelfstandigen van een mindere meetkwaliteit dan de definitieve cijfers voor 2019. De meest recente gegevens over de werkduur (volgens de deeltijdfactor) en de bedrijfsklassen van werkenden hebben betrekking op voorlopige inkomensgegevens 2019.

Covid-19 pandemie

Met de gegevens is het niet mogelijk om een eventueel temperend effect van de tijdelijke coronasteunmaatregelen van de overheid in 2020 op het armoederisico van zelfstandigen te kwantificeren. Volgens de beschikbare gegevens heeft 45 procent van de zmp'ers met een armoederisico in 2020 gebruik gemaakt van de Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS) en/of de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL). Bij de zmp'ers zonder armoederisico lag het gebruik van deze regelingen substantieel lager (28 procent). Van de zzp'ers met een armoederisico maakte 9,7 procent gebruik van de genoemde regelingen tegen 9,4 procent van de zzp'ers zonder een armoederisico.

Ook het percentage werkenden met ten minste vier jaar een inkomen onder de lage-inkomensgrens lag in 2020 lager dan in 2019 en 2018. De daling kwam volledig voor rekening van verminderde langdurige armoederisico's voor zmp'ers en zzp'ers. Bij werknemers bleef het langdurige armoederisico in alle drie jaren onveranderd op 0,3 procent uitkomen.

4.1.2 Werkenden in huishoudens met een langdurig laag inkomen

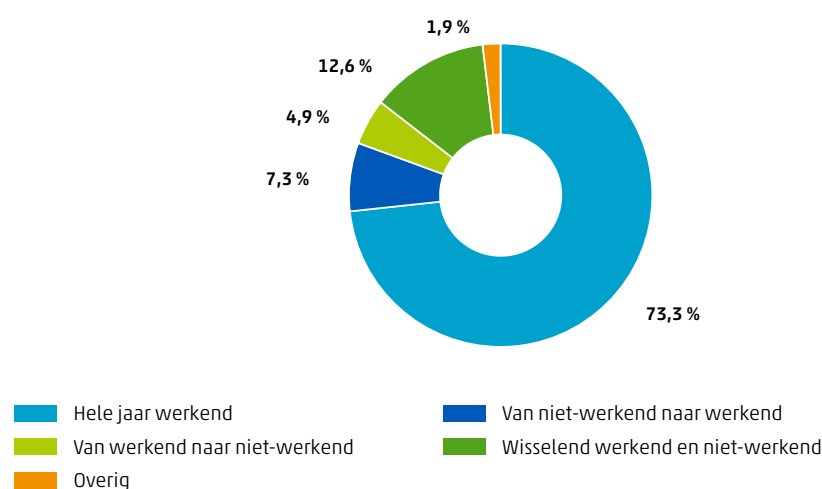

Dynamiek binnen één jaar

Het gehanteerde criterium 'voornamelijk inkomen uit betaald werk' om werkenden te kunnen afbakenen heeft betrekking op het jaarlijkse totaal van de uit werk verworven inkomsten van personen. Het CBS beschikt op persoonsniveau echter ook over maandgegevens van de voornaamste inkomensbron. Hiermee kunnen veranderingen binnen het jaar van betaald werkend naar niet-werkend of omgekeerd zichtbaar worden gemaakt. Uit de beschikbare voorlopige inkomensgegevens van 2019 komt naar voren dat van de werkenden (volgens de voornaamste inkomensbron van de persoon op jaarbasis) die deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen gedurende het jaar 73,3 procent elke maand vooral inkomen uit werk had (volgens de maandgegevens van de persoon over voornaamste inkomensbron). Kortom, bijna drie kwart van de

werkenden met armoederisico werkte gedurende het gehele jaar. Met 12,6 procent volgen op de tweede plek de werkenden met een laag inkomen die gedurende 2019 meermaals van werkend naar niet-werkend (en omgekeerd) wisselden. De op twee na grootste groep bij de werkenden met een laag inkomen wordt gevormd door personen die gedurende 2019 de overstap hebben gemaakt van niet-werkend naar werkend (7,3 procent) en de kleinste groep betreft degenen die in 2019 veranderden van werkend naar niet-werkend (4,9 procent).

Werkenden¹⁾ met laag inkomen: verandering in werkstatus 2019*

¹⁾ Alleen werkenden van 18 tot 75 jaar.

Van de werkenden die deel uitmaken van een huishouden met een inkomen boven de lage-inkomensgrens had met 91 procent in 2019 een aanmerkelijk groter deel elke maand vooral inkomen uit betaald werk. Wel was ook hier het aandeel met meerdere wisselingen tussen werkend en niet-werkend relatief groot (eveneens 12 procent). De overstap van zowel niet-werkend naar werkend als werkend naar niet-werkend kwam naar verhouding evenwel minder vaak voor (in beide gevallen bij 2,3 procent).

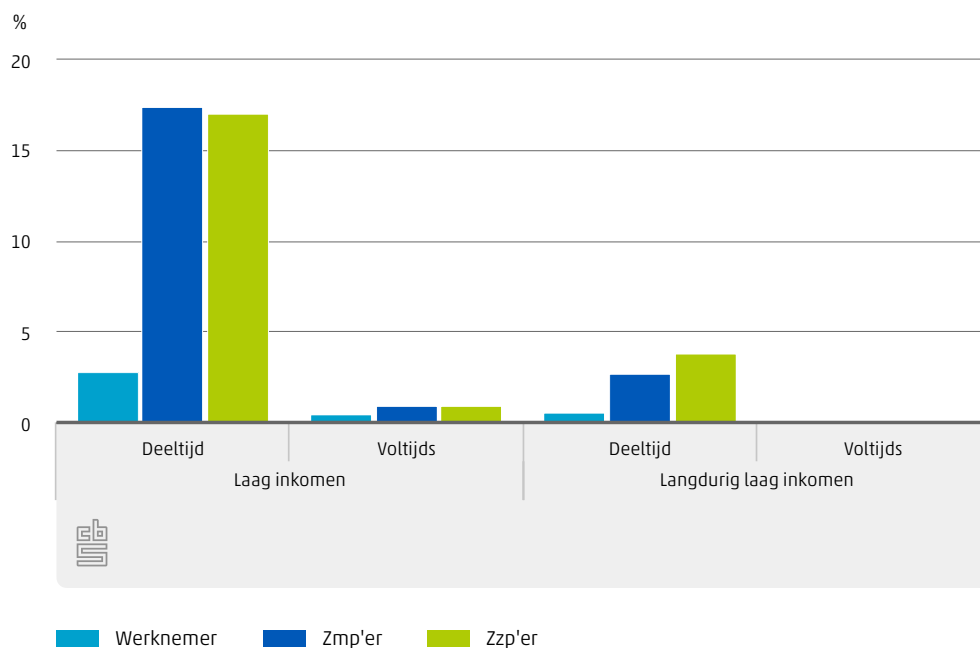
4.2 Risicogroepen

Hoger armoederisico bij kortere arbeidsduur

Werkenden in deeltijd (zie kader) hebben een hoger (langdurig) armoederisico dan voltijds werkenden. Volgens de recentst beschikbare deeltijdfactor, die betrekking heeft op de voorlopige cijfers uit 2019, lopen vooral de in deeltijd werkende zelfstandigen risico. Onder de in deeltijd werkende zmp'ers maakte 17,4 procent deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens, onder de deeltijd-zzp'ers was dat 17,0 procent. Van de werknemers in deeltijd liep 2,8 procent risico op armoede, onder voltijdswerknemers was dat 0,5 procent. Het risico op langdurige armoede was bij alle drie onderscheiden

groepen voltijds werkenden miniem, bij deeltijders liepen zelfstandigen beduidend meer risico dan werknemers.

4.2.1 Werkenden met (langdurig) armoederisico naar deeltijdfactor, 2019*

Van alle werknemers met een armoederisico werkte ruim de helft in deeltijd onder een flexibel arbeidscontract. Drie op de 10 werknemers met een armoederisico werkte in deeltijd onder een vast contract, bijna 12 procent werkte voltijds onder een flexibel contract en 6 procent werkte voltijds onder een vast contract.

(Onvolledige) werkweek

Vol- of deeltijds werken is hier gebaseerd op de uit het Stelsel van Sociaal-statistische bestanden afgeleide deeltijdfactor. Deze biedt bij benadering inzicht in de omvang van een gebruikelijke werkweek van werkenden. Bij werknemers is de wekelijkse arbeidsduur afgeleid uit gegevens van de Polisadministratie over het aantal contracturen, bij zelfstandigen is een schatting gemaakt op basis van (gemiddelde) maandinkomsten en een standaard voltijdmaandloon. Op basis van de aldus verkregen deeltijdfactor is onderscheid gemaakt in deeltijd en voltijds werkenden. Deze indeling komt ruwweg overeen met een werkweek van minder dan 36 uur (onvolledige werkweek) of ten minste 36 uur (volledige werkweek). De meest recent beschikbare deeltijdfactor heeft betrekking op de voorlopige inkomensgegevens 2019.

Vooral verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke deeltijders

Het aandeel mannelijke werknemers dat deel uitmaakt van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens kwam in 2020 uit op 1,0 procent, bij de vrouwelijke werknemers was dat 1,5 procent. Onder zelfstandigen is er beperkt verschil in armoederisico tussen mannen en vrouwen. Bij de mannelijke zmp'ers had 2,9 procent een laag inkomen, bij vrouwelijke zmp'ers was dat 2,7 procent. Bij de zzp'ers had 5,8 procent van de mannen een laag inkomen tegen 6,1 procent van de vrouwen.

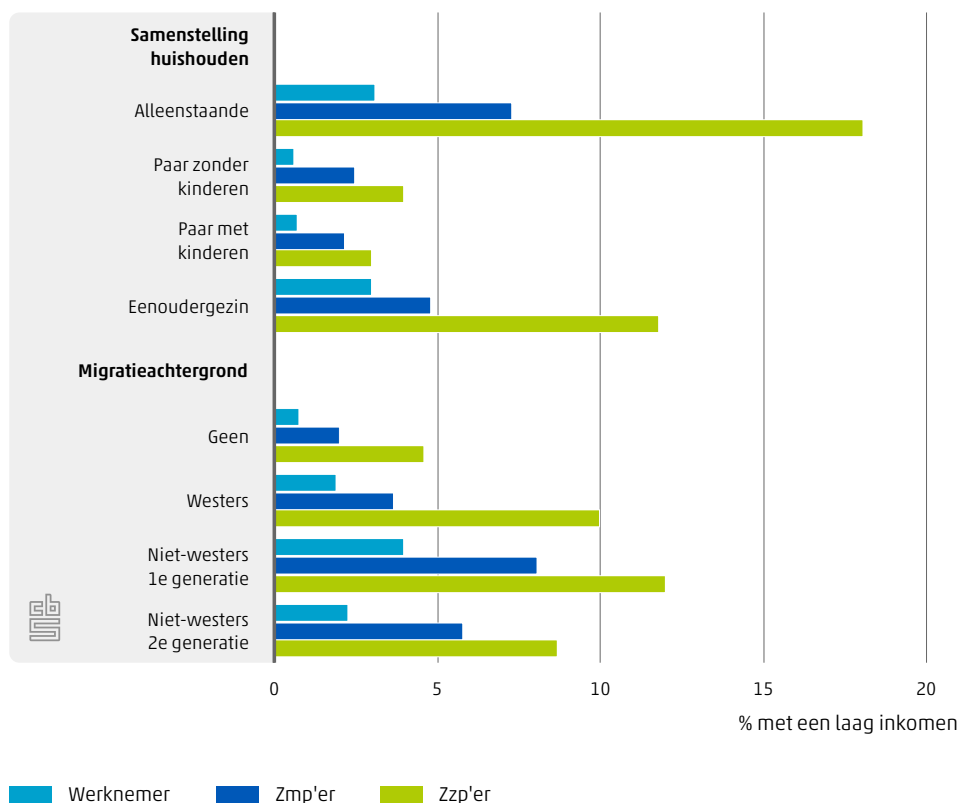
De in deeltijd werkende mannen hebben een groter armoederisico dan de in deeltijd werkende vrouwen. Bij de mannen in deeltijd kwamen de percentages onder werknemers, zmp'ers en zzp'ers uit op achtereenvolgens 4,3 en twee keer 22,6 procent. Bij de vrouwen in deeltijd was het armoederisico steeds bijna de helft kleiner. De in deeltijd werkende vrouwen hebben naar verhouding vaker dan hun mannelijke evenknieën een partner met substantieel inkomen waardoor hun huishoudensinkomen vaker boven de kritische grens uitkomt.

Type huishouden, migratieachtergrond, leeftijd en opleiding maken onderscheid

Bij de verbijzondering van het armoederisico naar de samenstelling van het huishouden komen de hoogste risico's op armoede voor bij werkenden die alleen staan of deel uitmaken van een eenoudergezin. Dat geldt voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers. Wel is ook hier het armoederisico het grootst voor zzp'ers en het kleinst voor werknemers. Van de alleenstaande zzp'ers liep in 2020 bijna een vijfde risico op armoede en van de zzp'ers in een eenoudergezin meer dan een tiende.

Wordt er gekeken naar migratieachtergrond dan geldt voor 2020 dat werkenden met een niet-westerse migratieachtergrond meer risico op armoede liepen dan werkenden zonder een migratieachtergrond. Bij de tweede generatie was dat risico lager dan bij de eerste generatie. Dat patroon is ook van toepassing als er rekening wordt gehouden met verschillen in leeftijd en opleidingsniveau. Wel pakken de risico's dan iets lager uit en zijn daarmee de verschillen naar migratieachtergrond kleiner geworden.

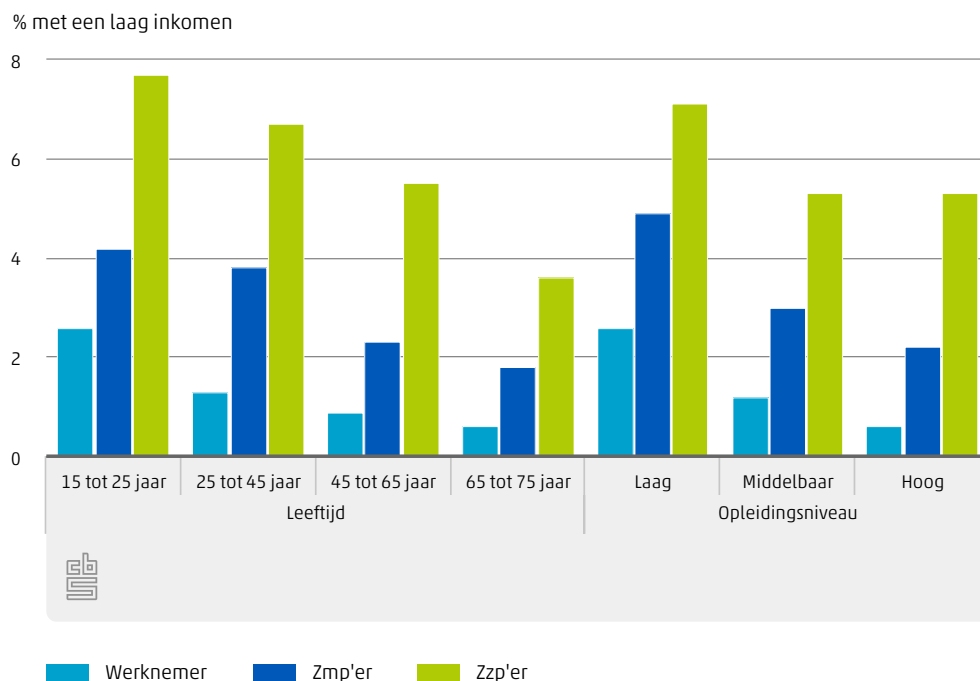
4.2.2 Armoederisico naar huishoudenstype en migratieachtergrond, 2020*

De uitsplitsing naar leeftijd laat zien dat in 2020 voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers het hoogste armoederisico was voorbehouden aan personen in de jongste leeftijdsgroep (15 tot 25 jaar). Wel zij hierbij opgemerkt dat het aantal jongeren dat als zzp'er of zmp'er werkte naar verhouding klein is. In de oudste leeftijdsgroep (65 tot 75 jaar) was het risico op armoede voor de onderscheiden groepen werkenden het laagst. De meesten van hen ontvangen volledige AOW en komen daardoor per definitie boven de lage-inkomensgrens uit. Ook voor de ouderen gold dat het aantal nog werkenden naar verhouding klein is.

Een hoger opleidingsniveau gaat gepaard met een lager armoederisico. Bij zzp'ers waren de verschillen in 2020 het minst uitgesproken, alleen bij de laagopgeleiden was er sprake van verhoogd aandeel met een laag inkomen (7,1 procent), onder middelbaar en hoog opgeleiden was het aandeel met een laag inkomen gelijk (5,3 procent).

4.2.3 Armoederisico naar leeftijd en opleidingsniveau, 2020*

Vergelijkbare risicopatronen bij langdurig laag inkomen

De verbijzondering naar geslacht, huishoudensamenstelling, migratieachtergrond en opleidingsniveau laat voor werkenden met een langdurig laag inkomen vrijwel dezelfde risicogroepen zien als voor werkenden met een incidenteel laag inkomen. Dat geldt voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers. Wel liggen de percentages op een lager niveau en valt op dat het risiconiveau weinig verschilt tussen werknemers en zmp'ers. Alleenstaanden en eenoudergezinnen waren ook in 2020 het meest kwetsbaar voor langdurige armoede, net als werkenden met een niet-westerse migratieachtergrond, waarbij ook hier de eerste generatie ongunstiger uit de bus kwam dan de tweede generatie. De langdurige armoederisico's van de tweede generatie verschilden overigens maar weinig van die van werkenden met een westerse migratieachtergrond. Ook het opleidingsniveau was bij werknemers en zmp'ers omgekeerd gerelateerd aan het risico op langdurige armoede. De uitsplitsing naar leeftijd daarentegen toont voor de jongste leeftijdsgroep een afwijkend patroon. Anders dan bij incidentele armoede had de jongste leeftijdsgroep niet het hoogste risico op langdurige armoede. Werkende jongeren met een incidenteel armoederisico zijn voor een belangrijk deel starters op de arbeidsmarkt, die gaandeweg het jaar vanuit de studie of een korte periode zonder betaald werk in het arbeidsproces stromen. Veelal bestendigen zij daarna hun positie op de arbeidsmarkt, mede hierdoor komt het inkomen van het bijbehorende huishouden dan boven de kritische grens.

4.2.4 Werkenden in huishoudens met een langdurig laag inkomen, 2020*

	Werknemer	Zmp'er	Zzp'er
	%		
Geslacht			
Man	0,3	0,3	1,1
Vrouw	0,3	0,3	1,3
Leeftijd			
15 tot 25 jaar	0,2	0,3	0,5
25 tot 45 jaar	0,3	0,4	1,0
45 tot 65 jaar	0,3	0,2	1,3
65 tot 75 jaar	0,2	0,2	0,8
Samenstelling huishouden			
Alleenstaand	0,7	0,7	4,1
Paar zonder kinderen	0,1	0,2	0,7
Paar met kinderen	0,2	0,3	0,6
Eenoudergezin	0,6	0,4	2,6
Migratieachtergrond			
Nederlands	0,2	0,2	0,9
Westers	0,4	0,3	1,9
Niet-westers 1e generatie	1,6	1,5	3,1
Niet-westers 2e generatie	0,5	0,6	1,5
Opleidingsniveau			
Laag	0,9	0,7	1,6
Middelbaar	0,2	0,3	1,0
Hoog	0,1	0,1	1,1

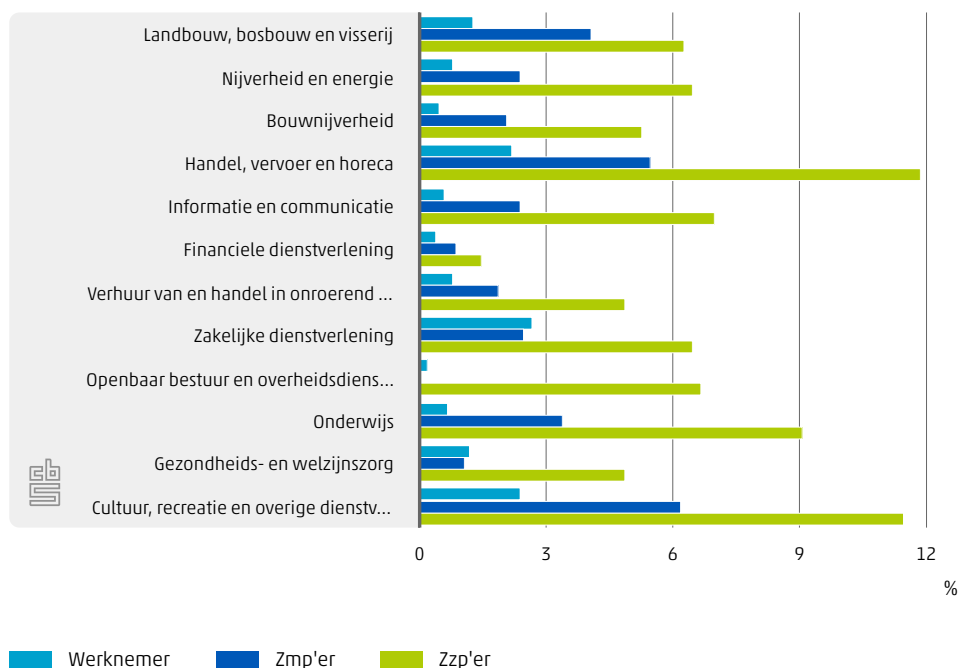
Armoederisico van werknemers in overheidsdienst het kleinst

Het type bedrijfstak waarin mensen werkzaam zijn is eveneens onderscheidend in de hoogte van het armoederisico. Op werknemers is dit nog het minst van toepassing. De cijfers uit 2019 laten zien dat bij werknemers de bandbreedte van het aandeel werkenden met een laag inkomen smal is. Van de werknemers in het openbaar bestuur en overheidsdiensten liep 0,2 procent kans op armoede. Lage armoederisico's waren ook voorbehouden aan werknemers in de financiële dienstverlening (0,4 procent), de bouw (0,5 procent) en het onderwijs (0,7 procent). In de zakelijke dienstverlening was het aandeel werknemers met een laag inkomen het grootst (2,7 procent).

Zelfstandigen kennen een aanmerkelijk grotere spreiding in armoederisico, zzp'ers spannen in dit opzicht de kroon. De armoederisico's van zmp'ers varieerden van 0,9 procent in de financiële dienstverlening en 1,1 procent in de gezondheids- en welzijnszorg tot 6,2 procent in de cultuur, recreatie en overige dienstverlening. Ook in de handel, vervoer en horeca kwam het aandeel zmp'ers met een laag inkomen verhoudingsgewijs hoog uit (5,5 procent). Het lage armoederisico van zmp'ers in de gezondheids- en welzijnszorg houdt verband met de vele medische maatschappen in deze bedrijfstak. Deze behoren door de bank genomen tot de hogere inkomenssegmenten. Bij de zzp'ers hadden de werkenden in de financiële dienstverlening het laagste armoederisico (1,5 procent), in de handel, vervoer en horeca en in de cultuur, recreatie en overige dienstverlening liepen zzp'ers naar verhouding de hoogste risico's met respectievelijk 11,9 en 11,5 procent.

4.2.5 Armoederisico naar bedrijfstak, 2019*

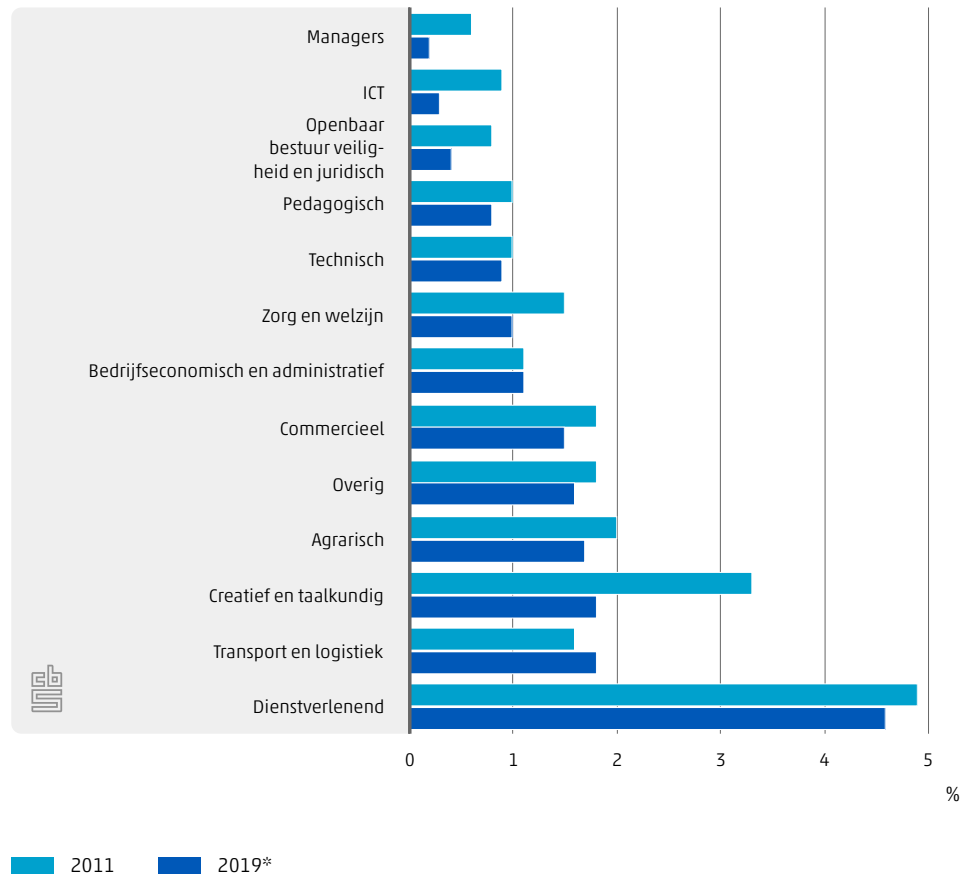
Armoederisico per beroepsklasse

Werkenden in creatieve en taalkundige beroepen, in de transport en logistiek en in dienstverlenende beroepen maakten in 2019 het vaakst deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Dit gold voor zowel zelfstandigen als werknemers. Werkenden in de dienstverlenende beroepen waren relatief vaak in kleine deeltijdbanen werkzaam. Voor werkenden in de creatieve en taalkundige beroepen speelde de deeltijdfactor geen rol in de hoogte van het armoederisico. De voltijds werkenden onder hen hadden eveneens een bovengemiddeld hoge kans op armoede. In alle beroepsklassen hadden zelfstandigen een grotere kans op armoede dan werknemers.

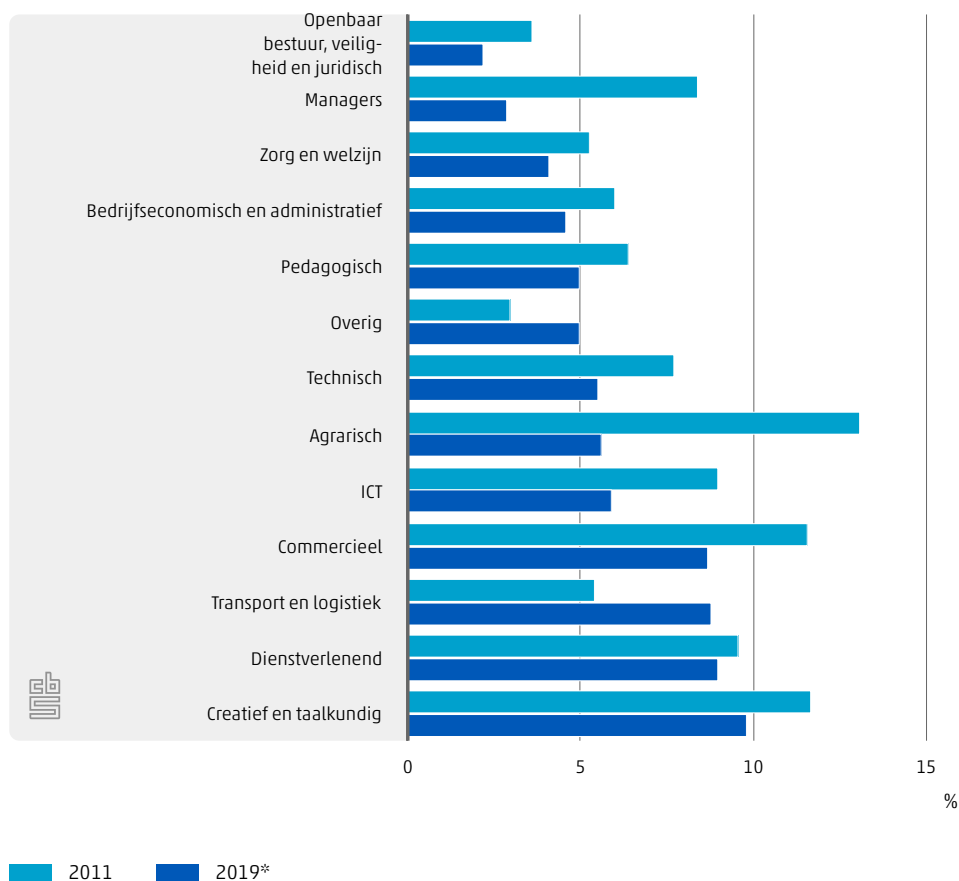
Managers, en werkenden in beroepen van openbaar bestuur, veiligheid en op het juridische vlak liepen het minst vaak risico op armoede. Van de zelfstandigen in deze beroepen maakte respectievelijk 2,9 procent (managers) en 2,2 procent deel uit van een huishouden met een laag inkomen. Onder werknemers was dat bij beide beroepsklassen bij minder dan 1 procent het geval. Zelfstandigen in ICT-beroepen hadden met 5,9 procent verhoudingsgewijs vaak een laag inkomen, onder ICT-werknemers was de kans op armoede.

In de ontwikkeling van het armoederisico wordt zichtbaar dat onder de zelfstandigen de managers en de werkenden met een agrarisch beroep de vorige economische crisis het beste te boven zijn gekomen. Bij zelfstandige managers daalde het percentage met een laag inkomen van 8,4 procent in 2011 naar 2,9 procent in 2019 en bij zelfstandigen met een agrarisch beroep van 13,1 procent naar 5,6 procent. Zelfstandigen met een transport en logistiek beroep kenden daarentegen een atypische ontwikkeling, bij hen steeg het percentage met een laag inkomen van 5,4 naar 8,8 procent.

Armoederisico in beroepsklassen, werknemers

Armoederisico in beroepsklassen, zelfstandigen

4.3 Vermogensbuffers

Scheve vermogensverdelingen

Het maakt verschil of werkenden met een armoederisico kunnen terugvallen op een beschikbare vermogensbuffer binnen het huishouden of zich juist geconfronteerd zien met schulden. Vermogensbuffers bieden ruimte om de precaire inkomenssituatie in elk geval op de wat kortere termijn te kunnen overbruggen. Daarentegen verkeren werkenden waarbij de bijbehorende huishoudens naast een laag inkomen ook nog eens met schulden zijn opgezadeld in een aanmerkelijk benardere financiële positie.

Uit de combinatie van voorlopige inkomensgegevens over 2020 met bijbehorende vermogensgegevens per 1 januari 2020 resulteert voor alle werkenden met een laag inkomen een mediaan huishoudensvermogen van bijna 600 euro. Het gemiddelde vermogen van deze huishoudens kwam uit op 234 duizend euro. Dit grote verschil geeft aan dat onder deze werkenden de vermogens extreem scheef zijn verdeeld. Verbijzonderd naar arbeidsmarktpositie kwamen werknemers uit op een mediaan vermogen van 600 euro (140 duizend euro gemiddeld), zmp'ers op 43 duizend euro (673 duizend euro gemiddeld) en zzp'ers op ruim 14 duizend euro (305 duizend euro gemiddeld).

Bijna 1 op de 4 bezit eigen woning

Bepaalde bestanddelen van het vermogen zijn niet vrij opneembaar en kunnen derhalve ook niet worden ingezet om tijdelijke inkomenskrachte te compenseren. Dat geldt voor de eigen woning, en bij zelfstandigen voor het ondernemingsvermogen en het aanmerkelijk belang in vennootschappen (zie ook paragraaf 3.1).

Bij 23,0 procent van alle werkenden met een laag inkomen had het huishouden in 2020 een eigen woning. De uitsplitsing naar arbeidsmarktpositie laat zien dat werknemers met een armoederisico het minst vaak deel uitmaakten van een huishouden met een eigen woning (13,7 procent). Zmp'ers met kans op armoede gingen aan kop met 49,1 procent eigenwoningbezit, bij de zzp'ers had 32,9 procent een eigen woning. Van de zmp'ers beschikten bijna 8 op de 10 over ondernemingsvermogen, tegen bijna 7 op de 10 zzp'ers. Het aanmerkelijk belang in vennootschappen speelde alleen bij een kleine groep zmp'ers (14,8 procent) en zzp'ers (9,2 procent), en was bij werknemers veel minder aan de orde. Van de werknemers met kans op armoede beschikte 7,0 procent ook over ondernemingsvermogen. In deze gevallen is veelal niet de betrokken werknemer in het huishouden maar een ander lid van het huishouden (met inkomen als zelfstandige) verantwoordelijk voor het ondernemingsvermogen.

4.3.1 Vermogenssaldi in huishoudens van werkenden met een armoederisico, 2020*

	Werknemer		Zmp'er		Zzp'er	
	mediaan	aandeel	mediaan	aandeel	mediaan	aandeel
	x 1 000 euro	%	x 1 000 euro	%	x 1 000 euro	%
Saldo vermogen	0,6	100,0	42,9	100,0	14,3	100,0
Saldo eigen woning	138,6	13,7	121,2	49,1	159,1	32,9
Ondernemingsvermogen	5,3	7,0	10,8	78,2	4,6	66,6
Aanmerkelijk belang	32,3	3,3	62,3	14,8	32,3	9,2
Saldo liquide vermogensmiddelen	0,5	100,0	2,9	100,0	2,5	100,0

Waarde eigen woning het hoogst voor zzp'ers met kans op armoede

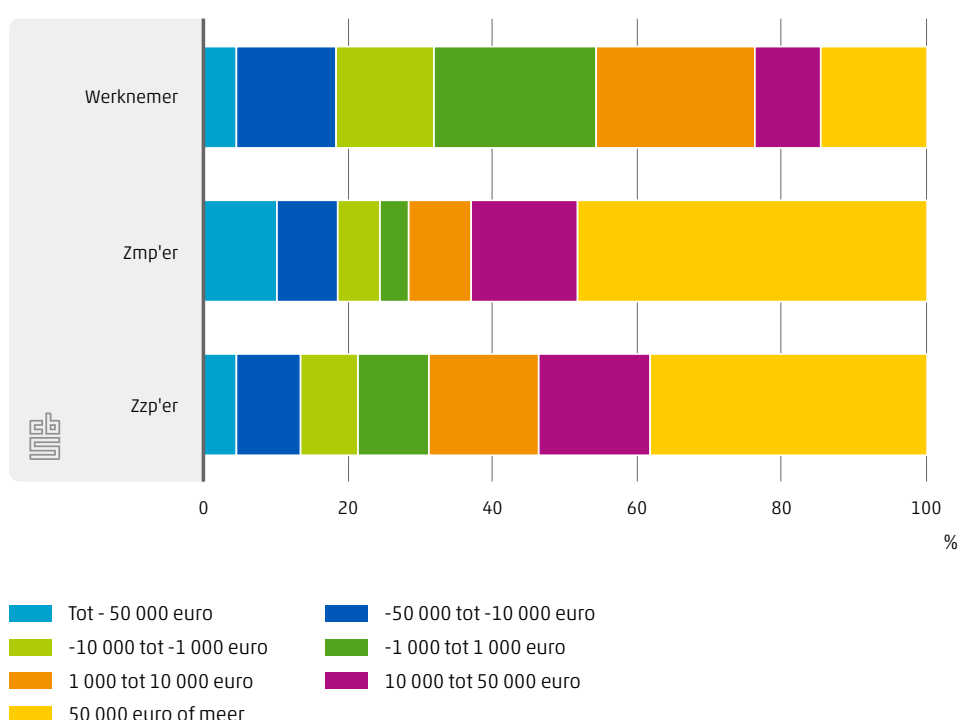
Van de werkenden met kans op armoede die deel uitmaken van een huishouden met een eigen woning, hadden de zzp'ers in 2020 met 159 duizend euro in doorsnee de hoogste woningwaarde (waarde woning minus hypotheekschuld). Werknemers met eigenwoningbezit kwamen op de tweede plek (139 duizend) en bij zmp'ers was de waarde van de eigen woning het laagst (121 duizend).

Bij de zelfstandigen met kans op armoede die beschikken over ondernemingsvermogen of aanmerkelijk belang waren beide vermogenscomponenten het hoogst bij zmp'ers. Bij het ondernemingsvermogen bedroeg de waarde van de bezittingen in doorsnee 11 duizend euro en bij het aanmerkelijk belang was dat 62 duizend euro. Het bezit van aanmerkelijk belang is voorbehouden aan een relatief kleine groep werkenden, maar het ermee gemoeide doorsnee bedrag was met 32 duizend euro even hoog als bij zzp'ers.

Verdeling vermogen bij werknemers met armoederisico het minst gunstig

In 2020 maakte bijna een kwart van de werknemers met een armoederisico deel uit van een huishouden dat over een vermogen van 10 duizend euro of meer beschikt. Zelfstandigen met een armoederisico waren aanmerkelijk beter bedeed. Van de zmp'ers hadden ruim 6 op de 10 een vermogen van 10 duizend euro of meer en bij de zzp'ers was dat ruim de helft. Aan de onderkant van de vermogensverdeling zijn er eveneens verschillen tussen werknemers en zelfstandigen. Wel bijten hier de zmp'ers de spits af in de schuldenproblematiek: van hen had 1 op de 10 per saldo schulden van 50 duizend euro of meer. Bij werknemers en zzp'ers lag dat aandeel op krap 5 procent. Ruim 1 op de 10 werknemers met armoederisico had negatief vermogen variërend van 10 duizend tot 50 duizend euro, onder zmp'ers en zzp'ers waren dat er krap 1 op de 10. Bezien over de gehele vermogensverdeling is de vermogenssituatie bij werknemers minder gunstig dan bij zmp'ers en zzp'ers.

4.3.2 Werkenden met armoederisico naar klasse van totaal vermogen, 2020*

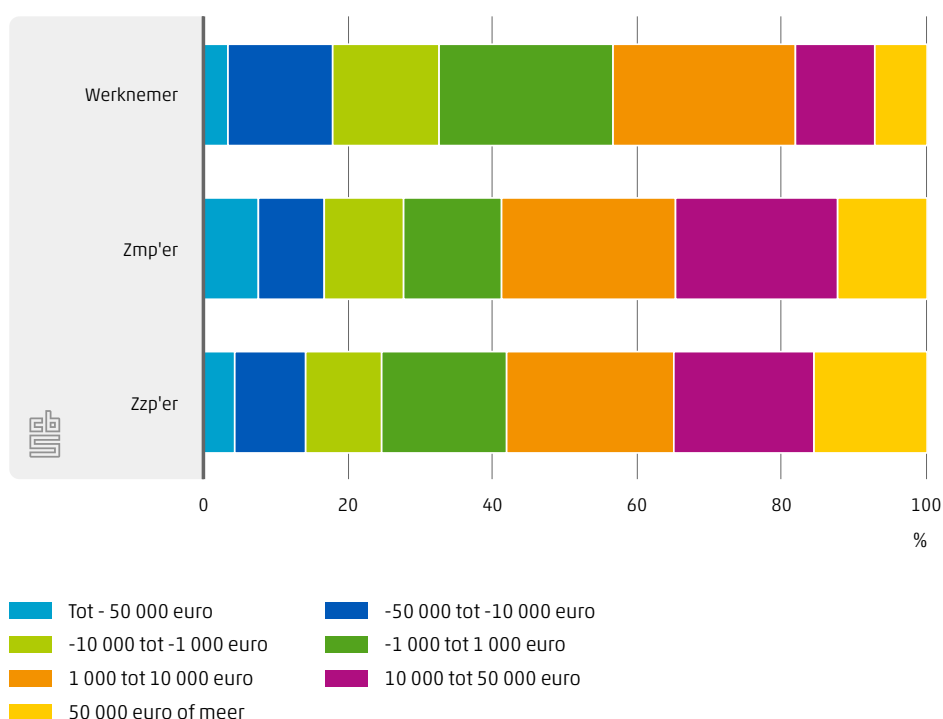
Ruim een derde zmp'ers en zzp'ers heeft aanzienlijk liquide vermogen

Ook als de niet vrij opneembare vermogenscomponenten saldo eigen woning, ondernemingsvermogen en aanmerkelijk belang buiten beschouwing blijven en alleen de liquide vermogensmiddelen worden gezien, is de vermogensverdeling van werknemers minder gunstig dan die van zmp'ers en zzp'ers. Van de zmp'ers en zzp'ers met kans op armoede beschikte ruim een derde over liquide middelen van ten minste 10 duizend euro. Bijna 2 op de 10 zzp'ers en ruim 1 op de 10 zmp'ers konden een beroep doen op liquide middelen van 50 duizend euro of meer. Bij werknemers was dat 1 op de 20, en ook een

liquide vermogen van minstens 10 duizend euro kwam met 18 procent minder vaak voor dan bij zelfstandigen.

Aan de onderkant van de vermogensverdeling lagen de verhoudingen tussen werknemers, zmp'ers en zzp'ers wat dicht bij elkaar: 14,3 procent van de zzp'ers en 16,8 procent van de zmp'ers hadden een negatief saldo van liquide vermogensmiddelen van ten minste 10 duizend euro, tegen 17,9 procent van de werknemers. Wel was een negatief liquide vermogen van ten minste 50 duizend euro meer prevalent bij zmp'ers (7,6 procent) dan bij zzp'ers (4,5 procent) en werknemers (3,6 procent). In de middenmoot van de vermogensverdeling – de klasse van minus duizend euro tot duizend euro – waren de werknemers met bijna een kwart het sterkst vertegenwoordigd. De aandelen zzp'ers en zmp'ers waren met respectievelijk 17,4 en 13,6 procent beduidend kleiner.

4.3.3 Werkenden met armoederisico naar klassen van liquide vermogen, 2020*

4.4 Literatuur

CBS (2021). [Koopkracht groeit met 2,2 procent in coronajaar 2020](#). CBS-nieuwsbericht, 15 september.

5 De sociale context van armoede

In dit hoofdstuk staat de samenhang tussen risico op armoede en leefsituatie centraal. In hoeverre zijn mensen met armoederisico sociaal uitgesloten en hebben ze bijvoorbeeld minder goede toegang tot de gezondheidszorg en passende huisvesting? In welke mate is er verband tussen de inkomenspositie en het plegen of ondervinden van criminaliteit? Hoe staat het met de gezondheid en met roken, drinken en overgewicht in de lage-inkomensgroep? En in welke type woning huizen zij vooral?

5.1 Sociale uitsluiting

Personen met kans op armoede het vaakst sociaal uitgesloten

Sociale uitsluiting, oftewel het in sociaal en materieel opzicht niet mee kunnen doen in de samenleving komt in vrijwel alle bevolkingslagen voor. Mannen, 45- tot 55-jarigen, en laag en middelbaar opgeleiden hebben er vaker mee te maken dan respectievelijk vrouwen, andere leeftijdsgroepen en hoog opgeleiden. Ook is er een omgekeerde relatie met het inkomen: hoe hoger het inkomen, hoe kleiner het percentage dat is uitgesloten (Coumans en Schmeets, 2020). Van de mensen die deel uitmaken van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens was 10 procent sociaal uitgesloten in 2018. Bij de mensen uit een huishouden met een hoger inkomen was dat nog geen 4 procent.

Sociale uitsluiting incidenteel gemeten

De gegevens komen uit het onderzoek European Union-Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) 2018, waarin sociale uitsluiting net als in 2010 in een speciale ad-hoc module werd bevraagd. Met de gegevens is een index samengesteld. Volgens deze index was 4 procent van de bevolking van 16 jaar of ouder sociaal uitgesloten in 2018 (Coumans en Schmeets, 2020).

Sociale uitsluiting is een multidimensioneel begrip. Niet alleen financiële componenten spelen een rol (Room, 2000; Sen, 2000), maar ook sociale, institutionele en normatieve aspecten zijn van belang. Financiële achterstand kan een onderdeel vormen van sociale uitsluiting, maar is geen noodzakelijke voorwaarde aangezien het sociaal aan de kant staan ook uitsluitend uit de andere condities kan voortkomen. Sociale uitsluiting dient bij voorkeur door gedragskenmerken – de objectieve indicatoren – te worden gemeten en niet door risicofactoren, zoals een laag inkomen, een laag opleidingsniveau of een slechte gezondheid (Jehoel-Gijsbers, Smits, Boelhouwer en Bierings, 2008). Verder is sociale uitsluiting een relatief begrip. De score van uitsluiting of het aandeel uitgesloten personen wordt bij voorkeur vergeleken met andere bevolkingsgroepen.

De gehanteerde indicatoren van sociale uitsluiting hebben betrekking op de deeldimensies sociale/maatschappelijke participatie, financiële/materiële positie, toegang tot sociale grondrechten en instituties, en normatieve integratie.

Per deeldimensie zijn de scores van de mensen in kwartielgroepen ingedeeld.

De kwartielgroep met de minste achterstand kreeg de waarde 0 en de kwartielgroep met maximale achterstand de waarde 3. De index over alle vier dimensies tezamen loopt aldus van 0 tot 12. Personen die op minstens twee deeldimensies een maximale achterstand hebben en tevens uitkomen op een totaalscore van 10, 11 of 12 zijn als sociaal uitgesloten aangemerkt. De eis van maximale achterstand op minimaal twee deeldimensies is in lijn met eerder onderzoek van Hoff en Vrooman (2011).

Bij sociaal uitgesloten mensen gaat het bijvoorbeeld om mensen met heel weinig sociaal contact, die professionele hulpverlening nodig hebben maar niet krijgen, die tevens met betaalachterstanden kampen en niet genoeg geld hebben om een keer in de twee dagen een warme maaltijd te bereiden, en bovendien sociaal onwenselijk gedrag, zoals het op straat gooien van afval, relatief acceptabel vinden.

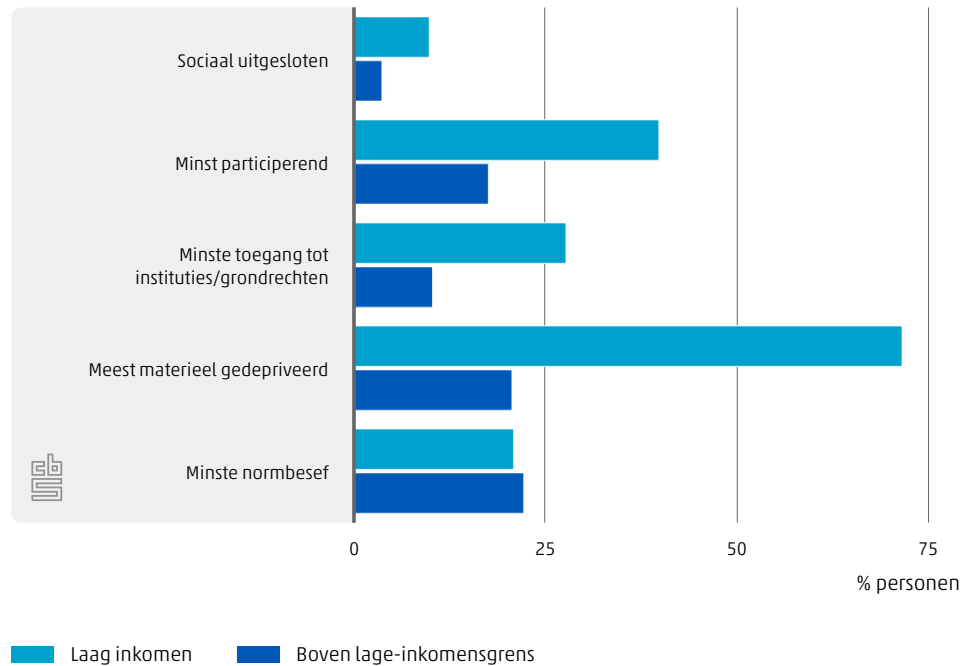
Cumulatie van achterstanden bij lage inkomens

Ruim 7 op de 10 mensen die deel uitmaken van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens bevinden zich in de kwartielgroep die op materieel gebied het meest gedeprimeerd is. Daarnaast gaat het leven van mensen uit een huishouden met een laag inkomen vaak samen met mindere deelname aan sociale of maatschappelijke activiteiten. Zo maakte ongeveer 40 procent van de mensen met een laag inkomen deel uit van de kwartielgroep met de minste sociale participatie. Bij de mensen met een hoger inkomen was dat 18 procent.

Ook de toegang tot instituties en grondrechten als gezondheidszorg en fatsoenlijke huisvesting was bij de lage inkomens ongunstiger dan bij de mensen uit huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Alleen voor de normatieve integratie speelt het onderscheid tussen huishoudens met een laag inkomen en huishoudens met een hoger inkomen geen rol.

5.1.1 Sociale uitsluiting en onderliggende dimensies, 2018

Daklozen

Vanwege de aard van hun leefsituatie behoren dakloze mensen tot de meest sociaal uitgesloten groepen in de samenleving. Op 1 januari 2021 waren er in Nederland 32 duizend mensen in de leeftijd van 18 tot 65 jaar zonder vaste verblijfplaats die sliepen op straat, in de laagdrempelige opvang of op niet-structurele basis bij familie of vrienden (CBS, 2021). De groep dakloze mensen bestond voor 80 procent uit mannen en 37 procent stond ingeschreven in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht. De helft van de dakloze mensen had een niet-westerse migratieachtergrond. Het percentage met een westerse migratieachtergrond lag rond de 10 procent. Een relatief groot deel van de dakloze mensen, zo'n 6 op de 10, was tussen de 27 en 50 jaar. Het aandeel jongvolwassenen (18 tot 27 jaar) onder de daklozen was bijna 2 op 10.

5.2 Verdachten en slachtoffers van criminaliteit

Wie een misdrijf pleegt, schendt de gangbare normen en waarden van de Nederlandse samenleving. Het door de politie verdacht worden van het plegen van een misdrijf kan daarom een directe aanwijzing zijn voor vervagend normbesef of verminderde normatieve integratie, beiden kenmerken van sociale uitsluiting. Hoewel de relatie tussen sociale uitsluiting en slachtofferschap van een misdrijf minder voor de hand ligt, komen verdachten en slachtoffers van misdrijven vaak uit dezelfde maatschappelijke risicogroepen en zijn dader- en slachtofferschap tot op zekere hoogte aan elkaar gerelateerd. Sociale uitsluiting hangt sterk samen met een risico op armoede (paragraaf 5.1). Centraal in deze paragraaf

staat daarom de vraag in welke mate dader- en slachtofferschap samengaat met een risico op armoede.

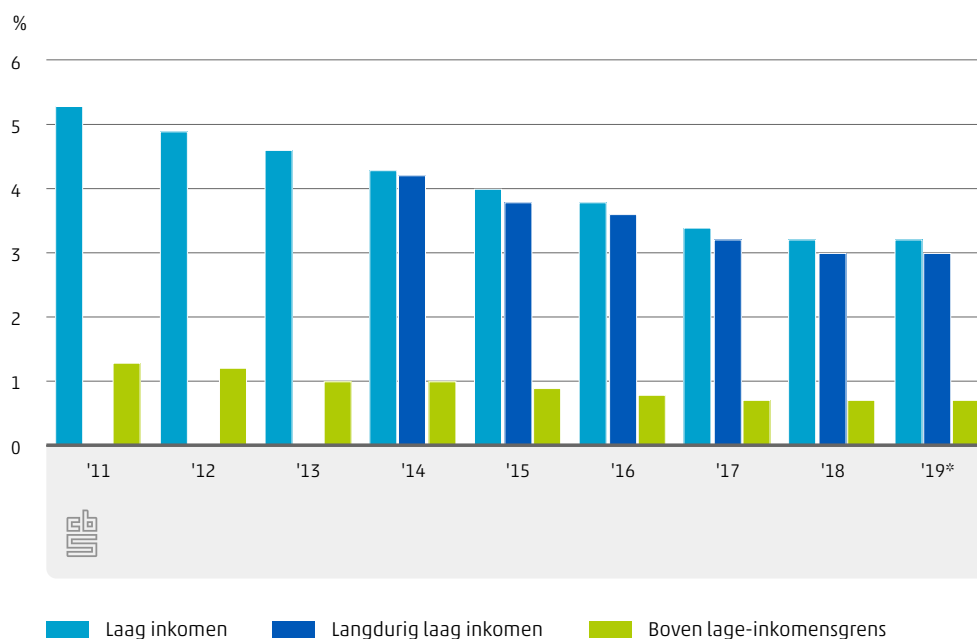
Verdachte

Een persoon wordt door de politie als verdachte van een misdrijf geregistreerd wanneer een redelijk vermoeden van schuld aan dat misdrijf bestaat. Niet alle verdachten die door de politie worden geregistreerd, worden ook daadwerkelijk aangehouden. Tegen een deel van de geregistreerde verdachten wordt geen proces-verbaal opgemaakt, bijvoorbeeld vanwege een gebrek aan bewijs of omdat de verdachte later onschuldig blijkt.

Meer verdachten bij lage dan bij hogere inkomens

Na een jarenlange daling van het aantal verdachten in Nederland, nam dit aantal in 2019 weer licht toe ten opzichte van 2018 (CBS StatLine, 2021a). Onder personen met een (langdurig) laag inkomen is in dat jaar geen sprake van een stijging van het aandeel verdachten: het verdachtenpercentage bleef tussen 2018 en 2019 gelijk. Stabilisatie is onder personen zonder armoederisico al sinds 2017 te zien. Het verdachtenpercentage is onder personen met een risico op armoede aanzienlijk groter dan onder personen zonder armoederisico. Van alle personen die deel uitmaken van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens werd in 2019 3,2 procent verdacht van een misdrijf, tegenover 0,7 procent van de personen met een huishoudinkomen boven de lage-inkomensgrens. Het verdachtenpercentage onder personen met een langdurig armoederisico is met 3 procent vrijwel gelijk aan dat onder personen die incidenteel een laag inkomen hebben.

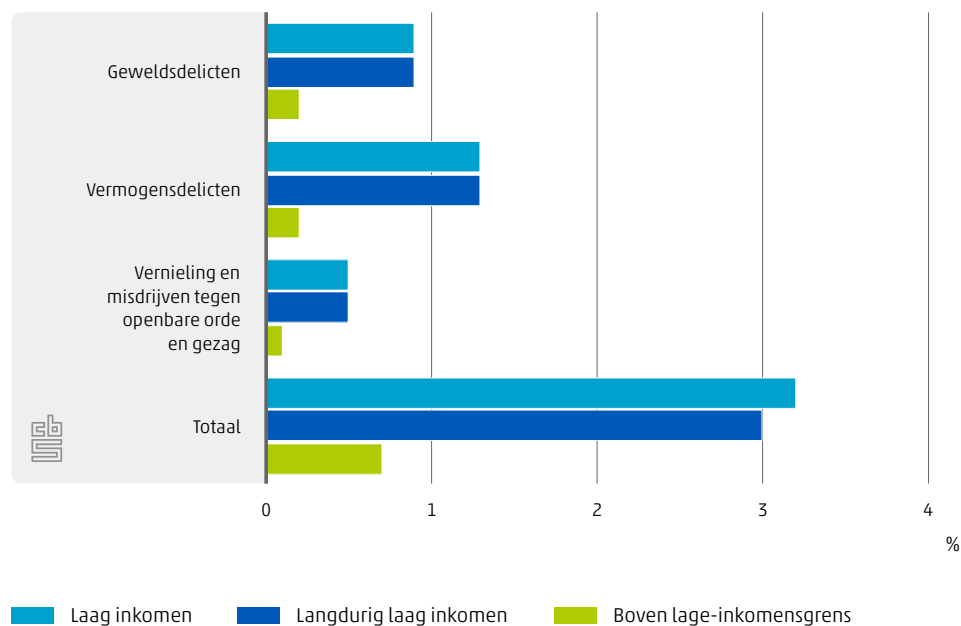
5.2.1 Verdachten van misdrijven

Bron: CBS, Politiestatistiek en Inkomensstatistiek

De politie onderscheidt verschillende typen misdrijven. De meest voorkomende misdrijven zijn vermogensmisdrijven, vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde en gezag, en geweldsmisdrijven. Ook deze typen misdrijven komen onder personen met een (langdurig) laag inkomen het vaakst voor. Vermogensmisdrijven – inbraak en diefstal – staan hierbij bovenaan: 1,3 procent van de personen met (langdurig) armoederisico wordt verdacht van een of meerdere vermogensmisdrijven. Daarnaast bedraagt het aandeel verdachten van geweldsmisdrijven in beide risicogroepen 0,9 procent. Het aandeel personen dat verdacht wordt van vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde en gezag is onder zowel personen met een laag inkomen als een langdurig laag inkomen het laagst van de onderscheiden typen misdrijven (0,5 procent).

5.2.2 Verdachten per type delict, 2019*

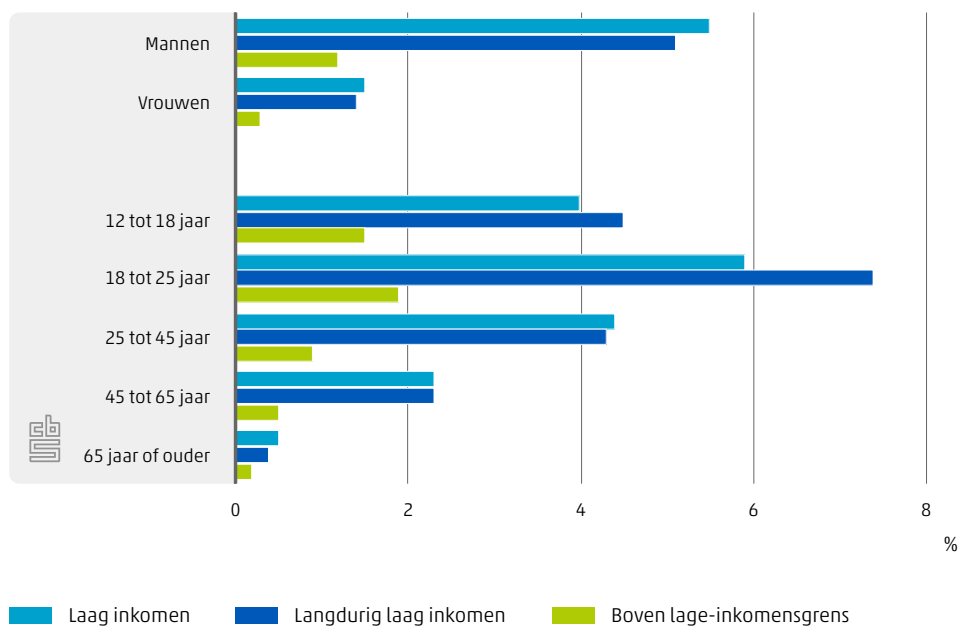
Bron: CBS, Politiestatistiek en Inkomensstatistiek

Jongvolwassenen met een langdurig laag inkomen het vaakst verdacht

Als verdachtenpercentages per leeftijdsgroep en geslacht worden bekeken, valt op dat in elke inkomensgroep mannen vaker verdacht worden van een misdrijf dan vrouwen (zie CBS StatLine, 2021a). Onder personen met een laag inkomen werd 5,2 procent van de mannen in 2019 verdacht van één of meerdere misdrijven, tegenover 1,3 procent van de vrouwen. Deze percentages zijn onder mannen en vrouwen met een langdurig armoederisico vrijwel even groot.

De verdachtenpercentages onder jongeren zijn hoger dan onder ouderen. Vooral jongvolwassenen van 18 tot 25 jaar uit een huishouden met een (langdurig) laag inkomen worden relatief vaak verdacht van een misdrijf. In deze leeftijdsgroep werd in 2019 7 procent van de personen met een langdurig laag inkomen en 5,8 procent van degenen met een laag inkomen door de politie als verdachte geregistreerd. Onder jongvolwassenen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens lag het percentage verdachten toen op 1,8 procent. In elke inkomensgroep zijn de verdachtenpercentages het laagst onder 65-plussers: het ging telkens om minder dan 0,5 procent.

5.2.3 Verdachten naar geslacht en leeftijd, 2019*

Bron: CBS, Politiestatistiek en Inkomensstatistiek

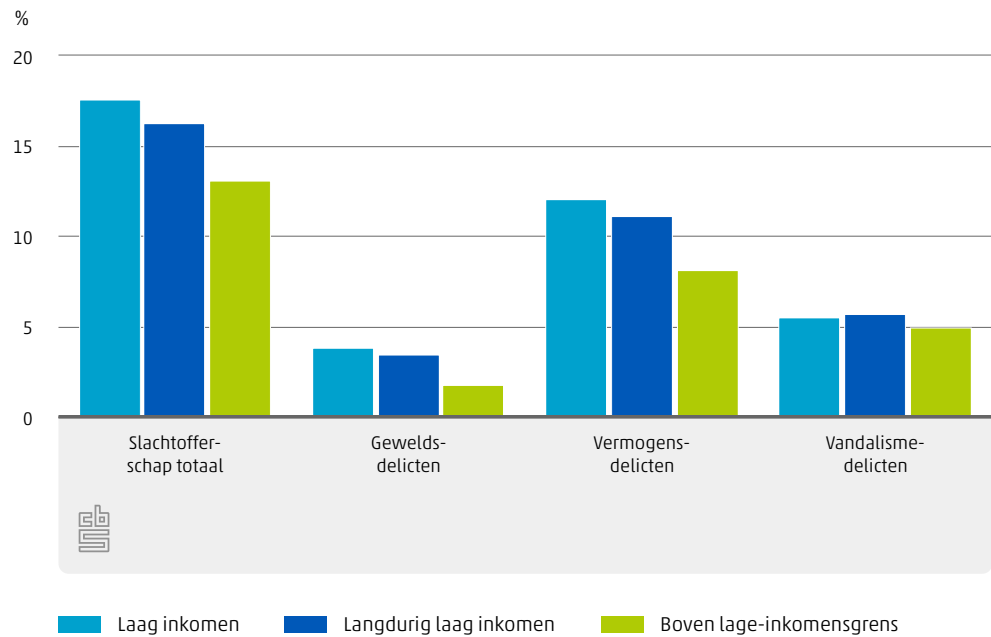
In lage-inkomensgroep is bijna 1 op de 5 slachtoffer van criminaliteit

In 2019 was bijna 18 procent van de mensen uit een huishouden met incidenteel een laag inkomen naar eigen zeggen slachtoffer van een of meer delicten, tegen 13 procent van de mensen met een huishoudensinkomen boven de lage-inkomensgrens. Onder mensen die langdurig een laag inkomen hadden, gaf 16 procent aan in het afgelopen jaar slachtoffer te zijn geworden van een of meer delicten. Het aandeel slachtoffers van criminaliteit in de lage-inkomensgroep is ten opzichte van 2012 (24 procent) met een kwart gedaald. Onder de personen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens vond in die periode een vergelijkbare afname in slachtofferschap van criminaliteit plaats.

Bij uitsplitsing naar type delict blijkt dat slachtofferschap van vermogensdelicten het meest voorkomt. Respectievelijk 12 en 11 procent van de lage en langdurig lage inkomens versus 8 procent van de inkomens boven de lage-inkomensgrens werden hiermee geconfronteerd. Vooral van fietsdiefstal zijn personen met een (langdurig) armoederisico vaker slachtoffer. Ook slachtofferschap van woninginbraak en zakkenrollerij of beroving komt meer voor onder de lage dan onder de hogere inkomens. Onder mensen met een langdurig laag inkomen was dat niet zo. Het slachtofferschap van andere soorten vermogensdelicten zoals autodiefstal en diefstal van andere motorvoertuigen verschilt eveneens niet tussen (langdurig) lage en hogere inkomens.

Het percentage mensen dat aangeeft in het afgelopen jaar slachtoffer te zijn geweest van vandalisme verschilde nauwelijks tussen de inkomensgroepen (circa 5 procent). Slachtofferschap van geweldsdelicten – mishandeling, bedreiging en seksuele delicten – komt in het algemeen het minst vaak voor. Wel is in de (langdurig) lage-inkomensgroep het percentage slachtoffers van geweldsdelicten ongeveer dubbel zo hoog als in de groep met hogere inkomens.

5.2.4 Slachtofferschap van criminaliteit, 2019

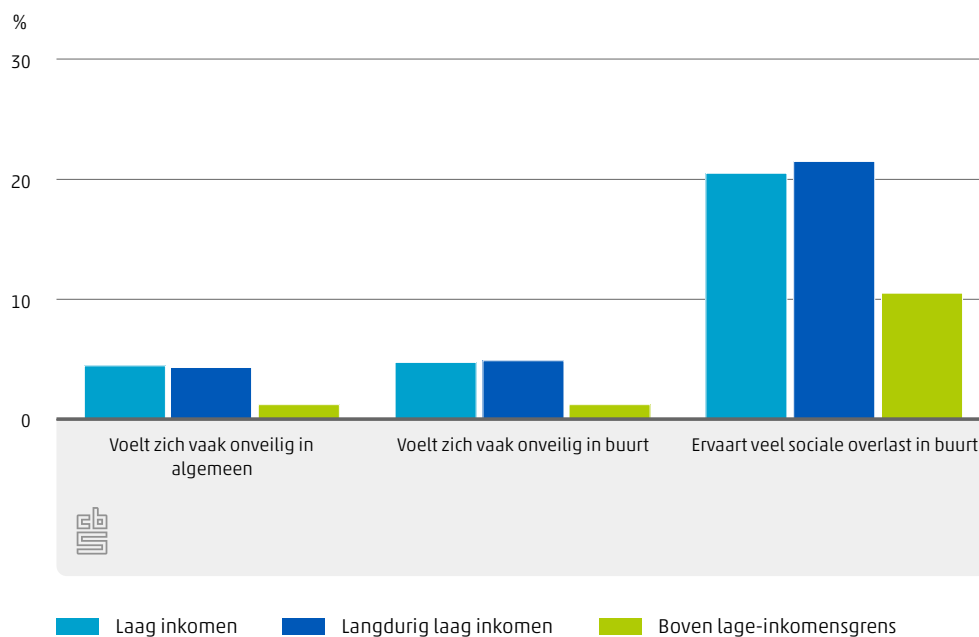

Bron: CBS, Veiligheidsmonitor en Inkomensstatistiek

Meer onveiligheidsgevoelens en ervaren buurtoverlast bij lage dan bij hogere inkomens

Het aandeel personen met een laag of langdurig laag inkomen dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt was in 2019 met bijna 5 procent ongeveer 4 keer zo groot als het aandeel onder personen boven de lage-inkomensgrens (1,2 procent). Bij de algemene onveiligheidsgevoelens – dat wil zeggen het aandeel dat zich vaak onveilig voelt, los van de locatie – is het beeld vergelijkbaar. De (langdurig) lage inkomens ervaren ook dubbel zo vaak als de hogere inkomens veel sociale overlast in de buurt. Het gaat dan om overlast van rondhangende jongeren, overlast door buurtbewoners, overlast door dronken mensen op straat, drugsgebruik of drugshandel, of lastiggevallen worden op straat. De cijfers van onveiligheidsgevoelens en sociale overlast zijn bij personen met een (langdurig) laag inkomen sinds 2012 niet wezenlijk veranderd.

5.2.5 Veiligheidsbeleving en sociale ervaren overlast, 2019

Bron: CBS, Veiligheidsmonitor en Inkomensstatistiek.

Ook naar geslacht en leeftijd verschillen tussen inkomensgroepen

Zowel bij mannen en vrouwen als in de leeftijdsgroepen van 25 tot 65 jaar is het percentage slachtoffers van criminaliteit onder lage inkomens hoger dan onder personen boven de lage-inkomensgrens. Bij mannen is dit ook zo wat betreft de langdurig lage inkomens. Ook bij onveiligheidsgevoelens en sociale overlast in de buurt bestaan er verschillen naar geslacht en leeftijd tussen (langdurige) lage en de hogere inkomens. In de jongste leeftijdsgroep (15 tot 25 jaar) zijn er echter geen verschillen bij onveiligheidsgevoelens in het algemeen en sociale overlast.

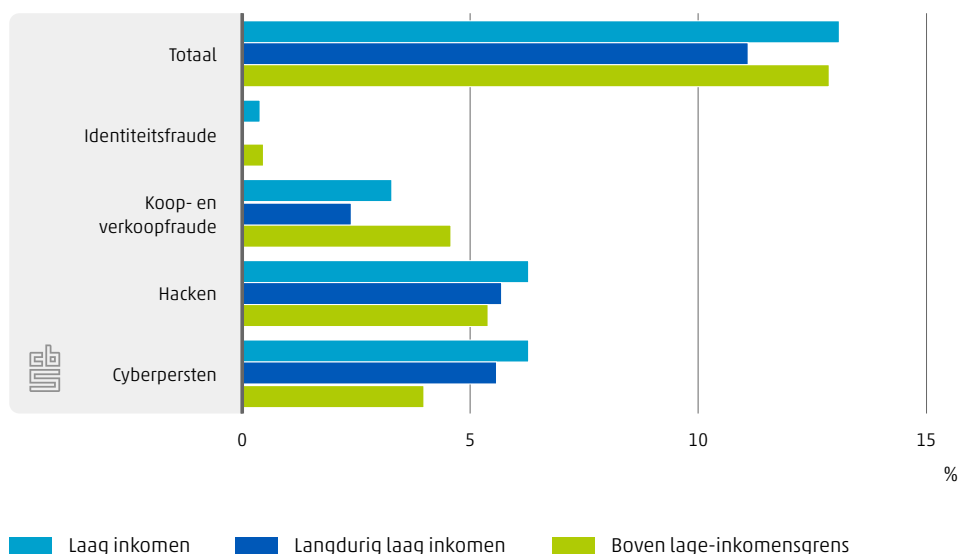
Lage inkomens ook vaker slachtoffer van cybercrime

Niet alleen in de 'offline' maar ook van sommige delicten in de 'online' wereld werden meer personen met dan zonder een (langdurig) laag inkomen slachtoffer. Zo was het percentage mensen dat aangaf in het afgelopen jaar slachtoffer te zijn geweest van cyberpesten groter onder de (langdurig) lage inkomens dan onder hogere inkomens. Met name bij stalken, het bewust herhaaldelijk lastig vallen via het internet, was het verschil tussen (langdurig) lage en hogere inkomens groot. Daarnaast kwam slachtofferschap van laster (zoals foto's of filmpjes verspreiden, roddels vertellen, kwetsende berichten op internetfora of profielsites als Facebook of Twitter plaatsen) en bedreiging meer voor onder mensen met risico op armoede.

Het slachtofferschap van identiteitsfraude – het zonder toestemming gebruiken van persoonsgegevens voor financieel gewin – verschilde niet naar inkomen. Ook het percentage mensen dat aangaf slachtoffer te zijn geweest van hacken verschilde niet tussen mensen zonder en met (langdurig) armoederisico. Bij koop- en verkoopfraude (het niet leveren van gekochte goederen of diensten respectievelijk het niet betalen voor geleverde goederen of

diensten) is het beeld omgekeerd: hiervan zijn de inkomens boven de lage-inkomensgrens het vaakst slachtoffer. Per saldo waren er in slachtofferschap van cybercrime (digitale identiteitsfraude, koop- en verkoopfraude, hacken en cyberpesten) in 2019 geen significante verschillen tussen (langdurig) lage en hogere inkomens.

5.2.6 Slachtofferschap cybercrime¹⁾, 2019

Bron: CBS, Veiligheidsmonitor en Inkomensstatistiek.

¹⁾ Het aantal waarnemingen voor identiteitsfraude was in de groep langdurig lage inkomens te klein om een betrouwbare schatting te geven.

5.3 Gezondheid, welzijn en leefstijl

Ongelijkheid in gezondheid

Mensen met een hoge sociaaleconomische status leven gemiddeld langer en in een betere gezondheid dan mensen met een lage status (Mackenbach et al., 2019). Ook zijn ze gelukkiger en tevredener met het leven dat ze leiden (CBS StatLine, 2020). Verschillen in gezondheid, welzijn en leefstijl houden verband met elkaar en achterstanden hierin kunnen mede richtinggevend zijn voor de mate van sociale uitsluiting. Centraal in deze paragraaf staat daarom de vraag in hoeverre de lage en de hogere inkomens verschillen in gezondheid, welzijn en leefstijl.

Minder goede gezondheid en meer beperkingen bij lage inkomens

De beoordeling van de eigen gezondheid (zie kader) springt er bij mensen uit een huishouden met een laag inkomen ongunstig uit: bijna 4 op de 10 melden een minder dan goede gezondheid in 2018/2020. Boven de lage-inkomensgrens zijn dat er 2 op de 10. Verschil is er ook bij beperkingen in activiteiten die mensen gewoonlijk doen. Van de mensen

met een inkomen boven de lage-inkomensgrens geeft 28 procent aan een beperking te hebben, tegen 45 procent van de mensen met een laag inkomen.

Gezondheid en beperkingen

Ervaren gezondheid

Ervaren gezondheid, ook wel subjectieve gezondheid of gezondheidsbeleving genoemd, weerspiegelt het oordeel over de eigen gezondheid. In de CBS-Gezondheidsenquête wordt aan alle respondenten de vraag gesteld: 'Hoe is over het algemeen uw gezondheid/de gezondheid van uw kind?' De respondent heeft de keuze uit de antwoordcategorieën: zeer goed, goed, gaat wel, slecht, zeer slecht. Van respondenten die 'gaat wel', 'slecht' of 'zeer slecht' antwoorden, wordt gezegd dat zij een minder dan goed ervaren gezondheid hebben. Voor kinderen tot twaalf jaar wordt deze vraag beantwoord door een van de ouders of verzorgers.

Beperkingen

De GALI-indicator (Global Activity Limitation Indicator) is gebruikt om te bepalen of een persoon van vier jaar of ouder een beperking heeft. Daartoe krijgen respondenten in de Gezondheidsenquête de vraag: 'In welke mate bent u/is uw kind vanwege problemen met uw/zijn of haar gezondheid beperkt in activiteiten die mensen gewoonlijk doen.' Als zij aangeven dat ze 'ernstig beperkt' of 'wel beperkt, maar niet ernstig' zijn en bevestigend antwoorden op de vraag 'Duurt deze beperking al een half jaar of langer?', dan wordt gezegd dat ze een beperking hebben. Voor kinderen tot twaalf jaar beantwoordt een van de ouders of verzorgers de vragen. In 2018 waren beide vragen nog gecombineerd in één vraag.

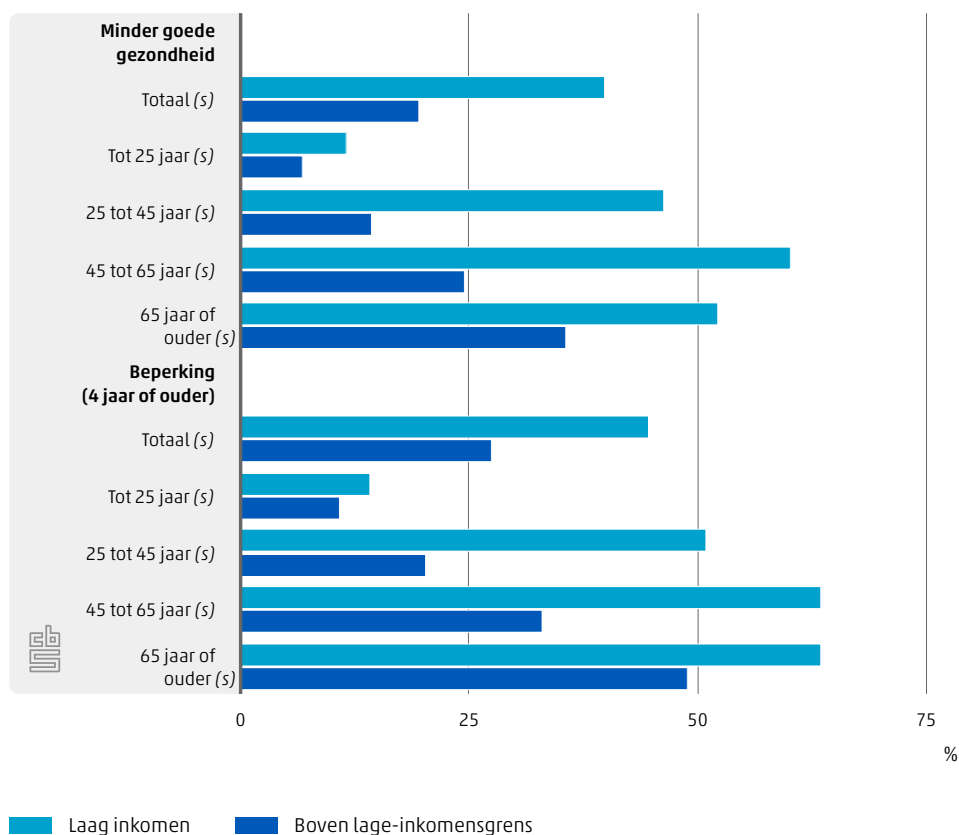
Bij zowel mannen als vrouwen komt onder degenen met een laag inkomen een minder goede gezondheid 2 keer zo vaak voor als onder degenen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Bij beperkingen in activiteiten die mensen gewoonlijk doen is er eveneens verschil. Van de mannen met een laag inkomen geeft 41 procent aan een beperking te hebben, tegenover 24 procent van de mannen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Voor vrouwen was dit 48 procent tegenover 31 procent. Conform de uitkomsten in de totale bevolking (zie CBS StatLine, 2021b) ligt bij vrouwen het percentage met een minder dan goed ervaren gezondheid of een beperking, ongeacht het armoederisico, aanmerkelijk hoger dan bij mannen.

Ook in iedere leeftijdsgroep zijn er duidelijke verschillen tussen lage en hogere inkomens. In de leeftijdsgroep van 25 tot 45 jaar geven 3 keer zo veel mensen met een laag inkomen aan een minder goede gezondheid te hebben als mensen met een hoger inkomen. Van de 45- tot 65-jarigen zegt 60 procent van de mensen met een laag inkomen een minder goede gezondheid te hebben, tegen 24 procent van de mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Ook beperkingen in activiteiten die mensen gewoonlijk doen komen in elke leeftijdsgroep vaker voor bij de lage inkomens. In de leeftijdsgroep van 25 tot 45 jaar geeft 51 procent van de mensen met een laag inkomen aan een beperking te hebben, tegen 20 procent van de mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens.

Boven de lage-inkomensgrens neemt het percentage mensen dat zegt een minder goede gezondheid of een beperking te hebben, toe met de leeftijd. Voor de lage-inkomengroep is dat tot 65 jaar het geval; de 65-plussers zeggen vaker dan de 45- tot 65-jarigen een goede gezondheid te hebben (48 versus 40 procent), en even vaak beperkingen.

5.3.1 Ervaren gezondheid en beperkingen, 2018/2020

Bron: CBS, Gezondheidsenquête en Inkomensstatistiek
(s) Significant verschil tussen mensen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

Hogere inkomens vaker tevreden met het leven dan lage

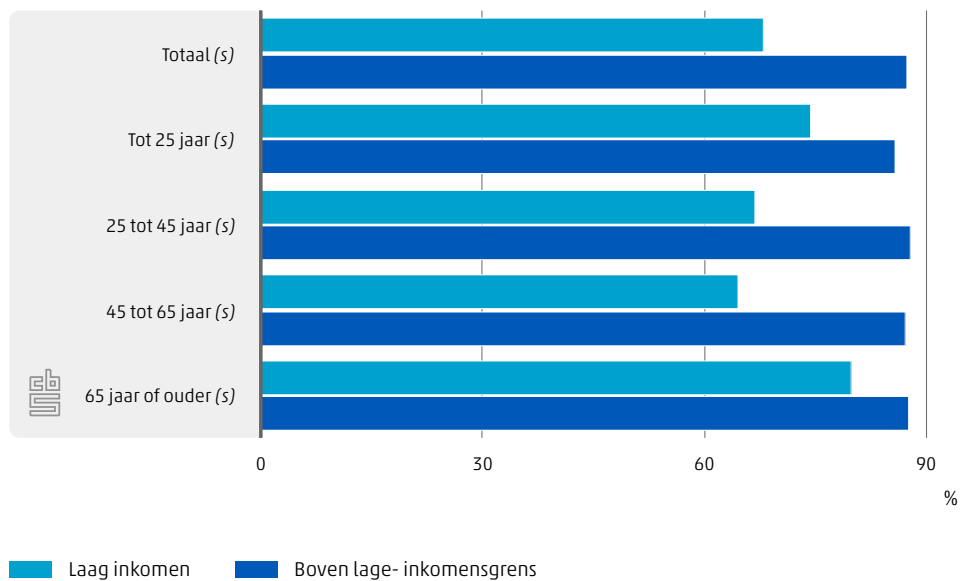
Mensen uit een huishouden met een laag inkomen geven minder vaak een rapportcijfer van 7 of hoger aan de tevredenheid met hun leven (zie kader). In 2017/2019¹⁾ wordt van de mensen met een laag inkomen 68 procent geclassificeerd als tevreden met het leven dat zij leiden. Bij mensen uit een huishouden met een inkomen boven de lage-inkomensgrens is dat 88 procent.

Vooraf in de leeftijdsgroepen van 25 tot 45 jaar en 45 tot 65 jaar zijn de verschillen groot. Bij de mensen uit huishoudens boven de lage-inkomensgrens is het aandeel dat tevreden is met het eigen leven respectievelijk 87 en 88 procent. Bij de lage inkomens waren deze percentages met 65 en 67 procent aanmerkelijk lager. Bij de groep 18- tot 25-jarigen is het verschil wat kleiner, maar het minste verschil is er bij de 65-plussers. Dat heeft onder meer te maken met de relatief hoge vermogenspositie van ouderen, ook als ze een laag inkomen

1) Om voldoende steekproefomvang te hebben zijn de data van de enquête Sociale Samenhang & Welzijn van 2017, 2018 en 2019 samengevoegd.

hebben (CPB, 2021). Hoe groter het vermogen is, hoe tevredener mensen zijn (CBS StatLine, 2020).

5.3.2 Tevreden met het leven, 2017/2019

Bron: CBS, Sociale Samenhang & Welzijn en Inkomensstatistiek
(s) Significant verschil tussen mensen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

Tevredenheid met het leven

Bij tevredenheid gaat het om de score die mensen hebben gegeven als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Deze vraag wordt in de enquête Sociale Samenhang & Welzijn gesteld aan respondenten van achttien jaar of ouder. Een score van 1 tot en met 4 wordt geclassificeerd als ontevreden, een score van 5 of 6 als niet tevreden, niet ontevreden en een score van 7 of hoger als tevreden.

Roken komt meer voor onder lage inkomens

In de jaren 2018/2020 rookte 14 procent van de Nederlandse bevolking van twaalf jaar en ouder dagelijks (zie CBS StatLine, 2021c). Van de mensen met een laag inkomen rookten er 2 keer zoveel dagelijks als van de mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens: 28 procent tegen 14 procent. Ook bij mannen en vrouwen was het percentage dagelijkse rokers 2 keer zo hoog onder de lage inkomens als onder de hogere inkomens.

In iedere leeftijdsgroep geven verhoudingsgewijs meer mensen met een laag inkomen aan dagelijks te roken dan mensen met een hoger inkomen. Het verschil was het kleinst in de jongste leeftijdsgroep van 12 tot 25 jaar. In de andere leeftijdsgroepen waren er onder de lage inkomens 2 keer zoveel mensen die dagelijks rookten dan onder de hogere inkomens.

Samenvoegen Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2018, 2019 en 2020

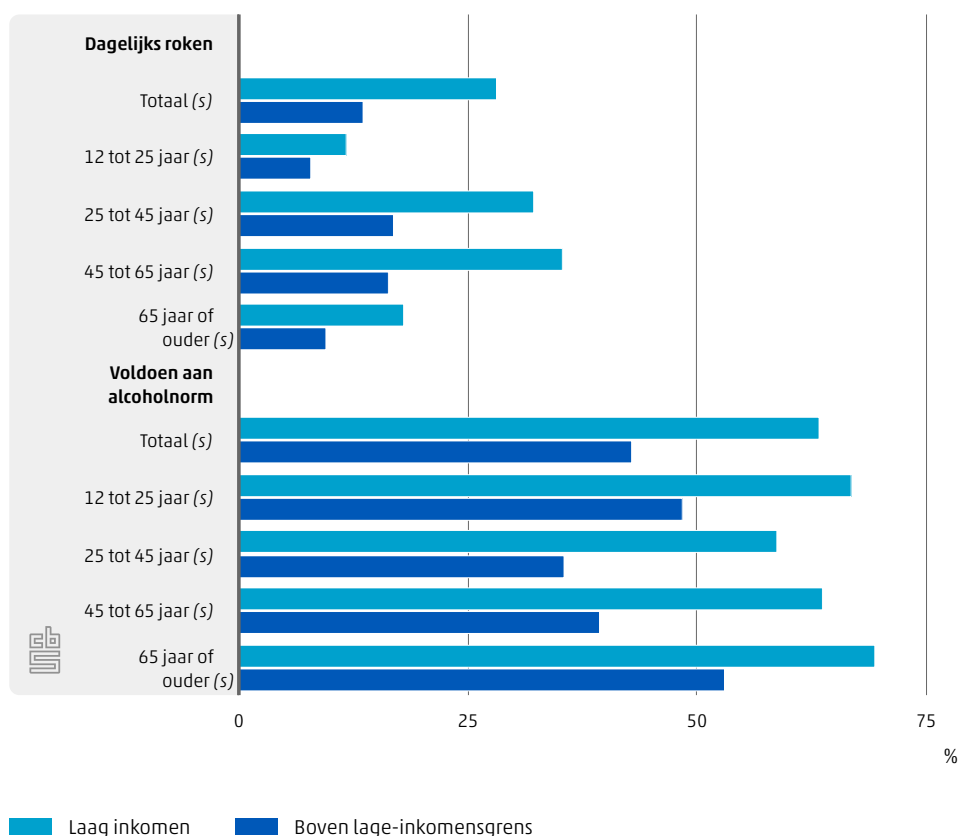
Om voldoende steekproefmassa te hebben, zijn de data van de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor van 2018, 2019 en 2020 samengevoegd. Dit is geoorloofd omdat de relatie tussen inkomen en de indicatoren die hier aan bod komen in elk jaar eenzelfde beeld laat zien. Weliswaar was bijvoorbeeld het percentage mensen met een minder goede gezondheid, zowel in de in de lage-inkomensgroep als in de groep met een hoger inkomen, in 2020 kleiner dan in 2019. Maar het verband tussen inkomen en ervaren gezondheid was in 2020 vergelijkbaar met dat in 2019 en 2018. Dat geldt ook voor het verband tussen inkomen enerzijds en beperkingen en de leefstijlindicatoren anderzijds (zie ook CBS StatLine, 2021b; 2021c).

Lage inkomens voldoen vaker aan alcoholnorm dan hogere inkomens

Het percentage mensen van twaalf jaar en ouder dat zich aan de alcoholnorm houdt (zie kader Leefstijlindicatoren), is groter onder de lage inkomens dan onder de hogere inkomens (63 procent tegen 43 procent). Zowel bij mannen als bij vrouwen is dit zo. Van de mannen met een laag inkomen voldeed 56 procent aan de norm, tegen 33 procent van de mannen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Bij vrouwen was dit respectievelijk 69 procent en 53 procent. Ook de uitsplitsing naar leeftijd levert een vergelijkbaar beeld. Opleiding speelt mede een rol in het verschil tussen lage en hogere inkomens. Een laag inkomen gaat veelal samen met een laag onderwijsniveau en het percentage mensen dat nooit alcohol drinkt is groter onder de laagopgeleiden dan onder de hoogopgeleiden (CBS StatLine, 2021c).

5.3.3 Roken en alcoholgebruik, 2018/2020

Bron: CBS, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (i.s.m. RIVM en Trimbos) en Inkomensstatistiek (s) Significant verschil tussen mensen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

Leefstijlindicatoren

Alcoholnorm

De norm voor alcoholgebruik door de volwassen Nederlandse bevolking is afkomstig uit de Richtlijnen Goede Voeding van de Gezondheidsraad en houdt in dat mensen van achttien jaar of ouder maximaal één glas alcohol per dag drinken. Voor jongeren tot achttien jaar geldt de NIX18-norm. Dit wil zeggen geen alcohol.

Body Mass Index (BMI)

De Body Mass Index (BMI) wordt berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogrammen en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m^2). Bij een BMI van 25 of hoger is er sprake van overgewicht. Tot 18 jaar gelden andere (geslacht- en leeftijdsspecifieke) grenswaarden dan voor volwassenen. Overgewicht wordt vastgesteld bij de bevolking vanaf 4 jaar.

Beweegrichtlijn

Om te voldoen aan de beweegrichtlijn dienen mensen vanaf 18 jaar minstens 2,5 uur per week matig intensieve inspanning te verrichten verspreid over diverse dagen, zoals wandelen en fietsen, en minstens tweemaal per week spier- en botversterkende activiteiten te verrichten. Jongeren van 4 tot 18 jaar dienen minstens elke dag een uur

matig intensieve inspanning te verrichten en minstens driemaal per week spier- en botversterkende activiteiten te verrichten.

Cijfers over leefstijl naar persoonskenmerken zijn te vinden op CBS StatLine (2021c).

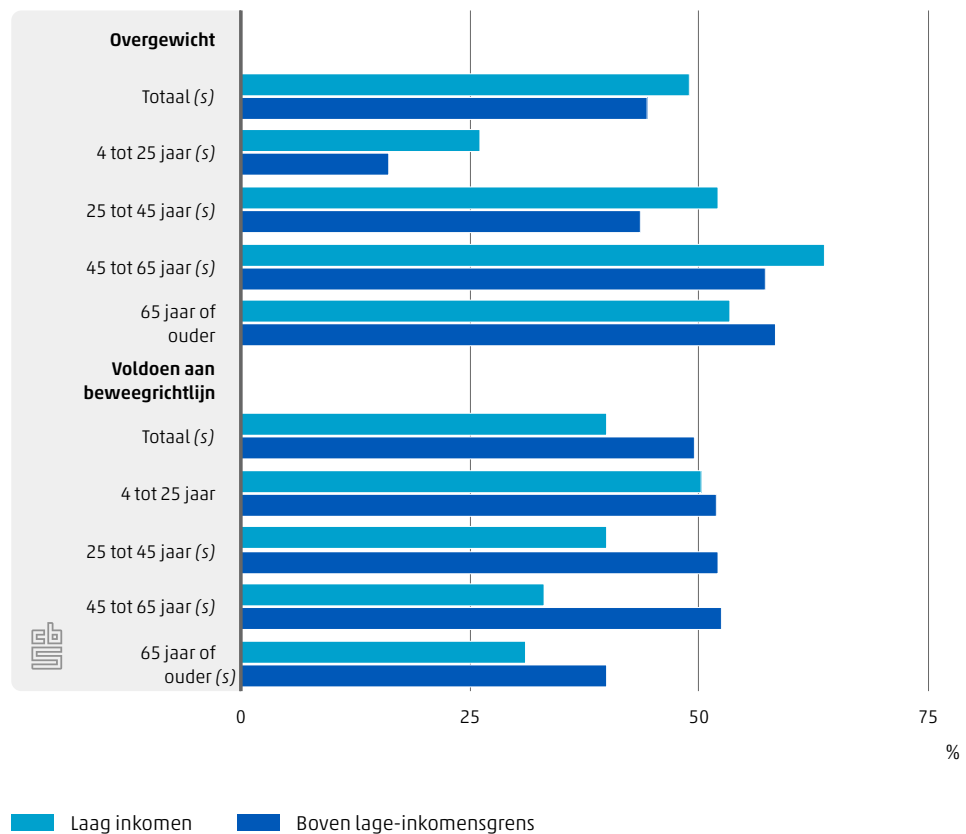
Vaker overgewicht bij een laag inkomen

Van de Nederlanders van vier jaar of ouder heeft 45 procent overgewicht. Onder de mensen met een laag inkomen is het aandeel met overgewicht groter dan onder de mensen met een hoger inkomen: 49 tegen 44 procent. Bij zowel mannen als vrouwen komt overgewicht verhoudingsgewijs meer voor onder de lage inkomens dan onder de hogere inkomens. Van de mannen met een inkomen onder de lage-inkomensgrens had 51 procent overgewicht, tegen 47 procent van de mannen met een hoger inkomen. Bij vrouwen was dit respectievelijk 47 en 41 procent. In alle leeftijdsgroepen tot 65 jaar is er eenzelfde beeld: een hoger percentage mensen met overgewicht onder de lage inkomens. Onder 65-plussers is er geen verschil in het aandeel mensen met overgewicht tussen de inkomensgroepen.

Lage inkomens voldoen minder vaak aan de beweegrichtlijn dan hogere inkomens

De helft van de Nederlanders van vier jaar of ouder met een inkomen boven de lage-inkomensgrens voldeed aan de beweegrichtlijn. Onder de mensen met een laag inkomen was dit 40 procent. Hetzelfde beeld is er bij mannen en vrouwen. Van de mannen met een hoger inkomen voldeed 52 procent aan de beweegrichtlijn, tegen 46 procent van de mannen met een risico op armoede. Bij vrouwen was dit verschil nog groter: respectievelijk 48 procent en 35 procent. In alle leeftijdsgroepen vanaf 25 jaar voldeden verhoudingsgewijs meer mensen met een hoger inkomen aan de beweegrichtlijn dan mensen met een laag inkomen. Onder 4- tot 25-jarigen was er geen verschil.

5.3.4 Overgewicht en beweegrichtlijn, 2018/2020

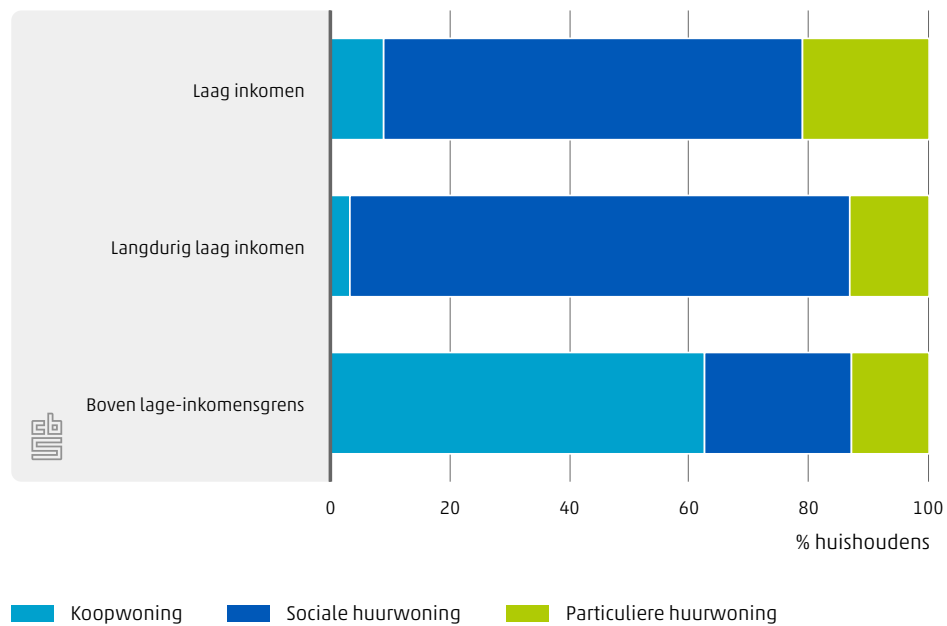
Bron: CBS, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (i.s.m. RIVM en Trimbos) en Inkomensstatistiek (s) Significant verschil tussen mensen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

5.4 Woonsituatie

Meerderheid risicohuishoudens woont in een sociale huurwoning

In 2020 woonde 70 procent van de huishoudens met een laag inkomen in een sociale huurwoning, dat is 2 procentpunt minder dan in 2015. Van de huishoudens die al minstens vier jaar van een laag inkomen moesten rondkomen was dat bijna 84 procent, vrijwel evenveel als vijf jaar eerder. Huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens wonen merendeels in een koopwoning: in 2020 ging het om 63 procent, tegen 25 procent in een sociale huurwoning. Het aandeel huishoudens met een hoger inkomen in een sociale huurwoning was in 2015 eveneens een kwart.

5.4.1 Wonen in een huur- of koopwoning, 2020

Bron: Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden en Inkomensstatistiek.

Lage inkomens wonen doorgaans kleiner

Van de huishoudens met een laag inkomen woonde bijna 60 procent in 2020 in een appartement. Dat is 2 keer zo veel als bij de huishoudens boven de lage-inkomensgrens. Verder woonde van de lage-inkomenshuishoudens 8 procent in een twee-onder-een-kap of vrijstaande woning, tegenover bijna een kwart van de huishoudens met een hoger inkomen. In vergelijking met 2015 is het aandeel huishoudens met een laag inkomen woonachtig in een appartement (56 procent) gegroeid. Ook langdurige lage inkomens wonen vaker in een appartement dan in 2015 (59 procent versus ruim 63 procent in 2020). Huishoudens met een laag inkomen zijn doorgaans kleiner behuist dan de hogere inkomens. In 2020 woonde ruim 31 procent van de huishoudens met een laag inkomen in een woning met een woonoppervlakte van maximaal 70 vierkante meter. Bij de huishoudens met een hoger inkomen was dit nog geen 13 procent, en 4 van de 10 hogere inkomens heeft minstens 120 vierkante meter aan woonoppervlak. Bij de lage inkomens was dat 16 procent, bij de langdurig lage inkomens nog geen 10 procent. In 2015 hadden de lage inkomens iets minder vaak een woonoppervlak van minstens 120 vierkante meter: 13 procent. Bij de hogere inkomens is wat dit betreft niets veranderd vergeleken met 2015.

5.4.2 Woonsituatie van huishoudens, 2020

	Laag inkomen	Langdurig laag inkomen	Boven lage-inkomensgrens
	%		
Type woning			
Vrijstaand	4,7	2,4	14
Twee-onder-een-kap	3,3	2,7	9,4
Hoekwoning	9,6	9,2	13,7
Tussenwoning	23,3	22,5	31,4
Appartement	59,1	63,2	31,5
Woonoppervlak			
Tot 70 m ²	31,2	35,2	12,6
70 tot 120 m ²	53	55,5	47,5
120 m ² of meer	15,8	9,3	39,9

Bron: Stelsel van Sociaal-statistische bestanden en Inkomensstatistiek.

5.5 Literatuur

CBS (2021). [Aandeel jongere daklozen in 5 jaar tijd gehalveerd](#). CBS-nieuwsbericht, 2 november.

CBS StatLine (2020). [Welzijn in relatie met financiën; kenmerken financiën](#). Geraadpleegd op 25 mei 2021.

CBS StatLine (2021a). [Verdachten; geslacht, leeftijd, migratieachtergrond en generatie](#). Geraadpleegd op 31 mei 2021.

CBS StatLine (2021b). [Gezondheid en zorggebruik; persoonskenmerken](#). Geraadpleegd op 20 juni 2021.

CBS StatLine (2021c). [Leefstijl en \(preventief\) gezondheidsonderzoek; persoonskenmerken](#). Geraadpleegd op 21 juni 2021.

Coumans, A.M. en Schmeets, H. (2020). [Sociale uitsluiting in Nederland: wie staat aan de kant?](#) Statistische Trends.

CPB (2021). [De verscheidenheid van vermogens van Nederlandse huishoudens: update](#). CPB Achtergronddocument, mei.

Hoff, S., en J.C. Vrooman (2011). Dimensies van sociale uitsluiting. Naar een verbeterd meetinstrument. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jehoel-Gijsbers, G., W. Smits, J. Boelhouwer en H. Bierings (2008). Sociale uitsluiting: ontwikkeling van een meetinstrument. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Mackenbach, Johan P., José Rubio Valverde, Matthias Bopp, Henrik Brønnum-Hansen, Patrick Deboosere, Ramune Kalediene, Katalin Kovács, Mall Leinsalu, Pekka Martikainen, Gwenn Menvielle, Enrique Regidor en Wilma J. Nusselder (2019). Determinants of inequalities in life expectancy: an international comparative study of eight risk factors. *Lancet Public Health* 2019; 4: e529-37.

Room, G. (2000). Trajectories of social exclusion: the wider context for the first and third world, In: Gordon, D., en P. Townsend (red.) Breadline Europe: The Measurement of Poverty. Bristol: Policy Press.

Sen, A. (2000). Social Exclusion: Concept, Application, and Scrutiny. Social Development Papers No.1, Asian Development Bank.

6 Armoede en sociale uitsluiting bij kinderen

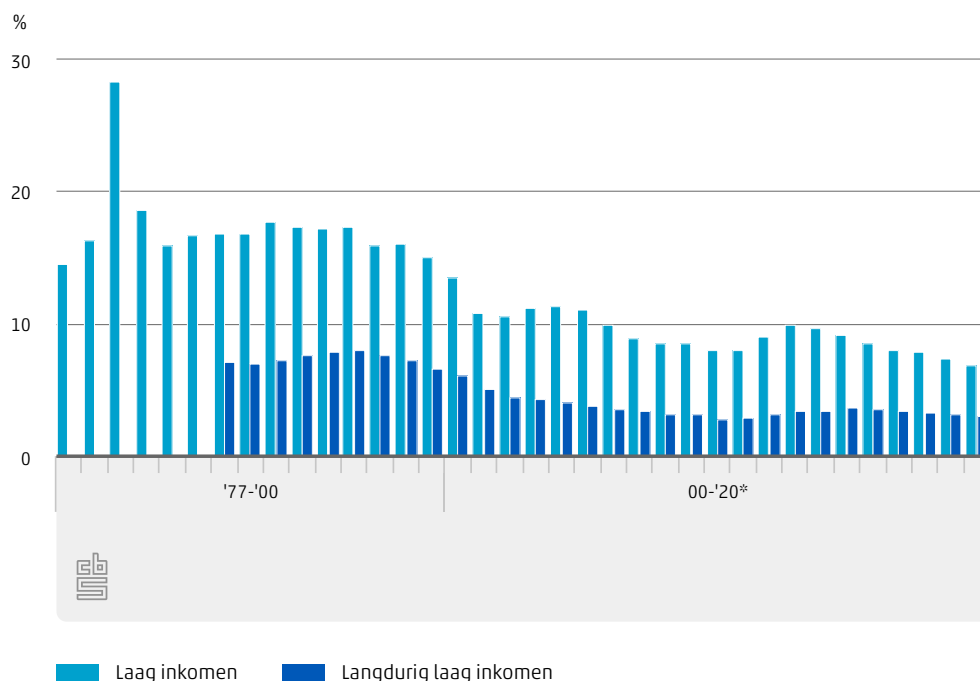
In dit hoofdstuk staan minderjarige kinderen uit gezinnen met een laag inkomen centraal. Hoeveel kinderen maken deel uit van zo'n gezin? Zijn dat er meer of minder geworden? Wat is de samenstelling van deze gezinnen, zijn hier in de loop der jaren veranderingen in opgetreden? Waar in Nederland wonen kinderen met armoederisico vooral? Welke materiële zaken moeten gezinnen met armoederisico ontberen? En zijn er tussen kinderen met en zonder armoederisico verschillen in gezondheid, leefstijl of crimineel gedrag?

6.1 Trends en risicogroepen

Armoedekans kinderen sinds 2013 voortdurend gedaald

In 2020 maakten 221 duizend minderjarige kinderen deel uit van een huishouden met een laag inkomen. Dat zijn er 17 duizend minder dan in het jaar ervoor. Voor een eenoudergezin met twee kinderen betekende een laag inkomen in 2020 dat zij minder dan 1 680 euro per maand te besteden hadden. Bij een paar met twee kinderen was dat minder dan 2 110 euro. Vanaf 2013, dus in de jaren na de economische crisis van 2008 daalde het aandeel kinderen met risico voortdurend en kwam in 2020 uit op 6,9 procent, zie [Statline](#). Ook het percentage kinderen dat al ten minste vier jaar deel uitmaakt van een huishouden met een laag inkomen vertoonde een dalende trend. Wel zette de daling van dit risico op langdurige armoede pas twee jaar later in. Het langdurige armoederisico van minderjarige kinderen daalde van 3,7 procent in 2015 naar 3,1 procent in 2020.

6.1.1 Minderjarige kinderen met (langdurig) armoederisico

Armoederisico minderjarigen in veertig jaar meer dan gehalveerd

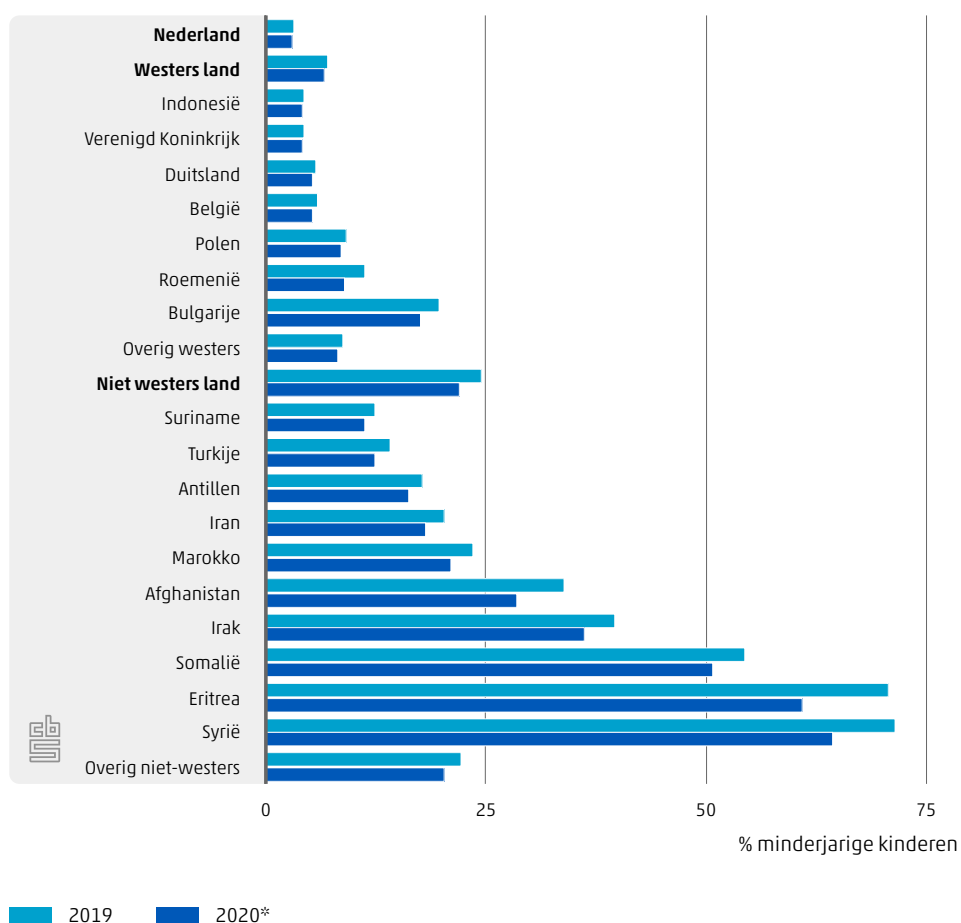
In de vorige eeuw fluctueerde het percentage minderjarige kinderen dat deel uitmaakte van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens rond de 17 procent. Uitzondering hierop was het crisisjaar 1985 toen bijna 3 op de 10 kinderen, oftewel bijna 1 miljoen kinderen, een armoederisico hadden. Ook in 1989, toen de economie weer aan de beterende hand was, lag het percentage met bijna 19 procent nog bovengemiddeld hoog. In de jaren negentig stabiliseerde het risico en begon aan het einde van dit decennium mede door de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen duidelijk te dalen. Deze daling zette, weliswaar kort onderbroken door de economisch mindere jaren 2003–2005, ook in het nieuwe millennium verder door. In de beginjaren van de vorige economische crisis stagneerde het armoederisico om vervolgens in 2012 en 2013 te stijgen naar bijna 10 procent, de tot nog toe hoogste piek in het nieuwe millennium. Met de daaropvolgende aantrekkende economie daalde het risicopercentage voortdurend en kwam met 6,9 procent in 2020 ruim 10 procentpunt lager uit dan in de meeste jaren van de vorige eeuw. Het percentage minderjarige kinderen dat is blootgesteld aan een langdurig armoederisico lag in de jaren negentig van de vorige eeuw merendeels rond de 7,5 procent en was daarmee eveneens ruim 2 keer zo groot als in 2020.

Migratieachtergrond onderscheidend in armoederisico

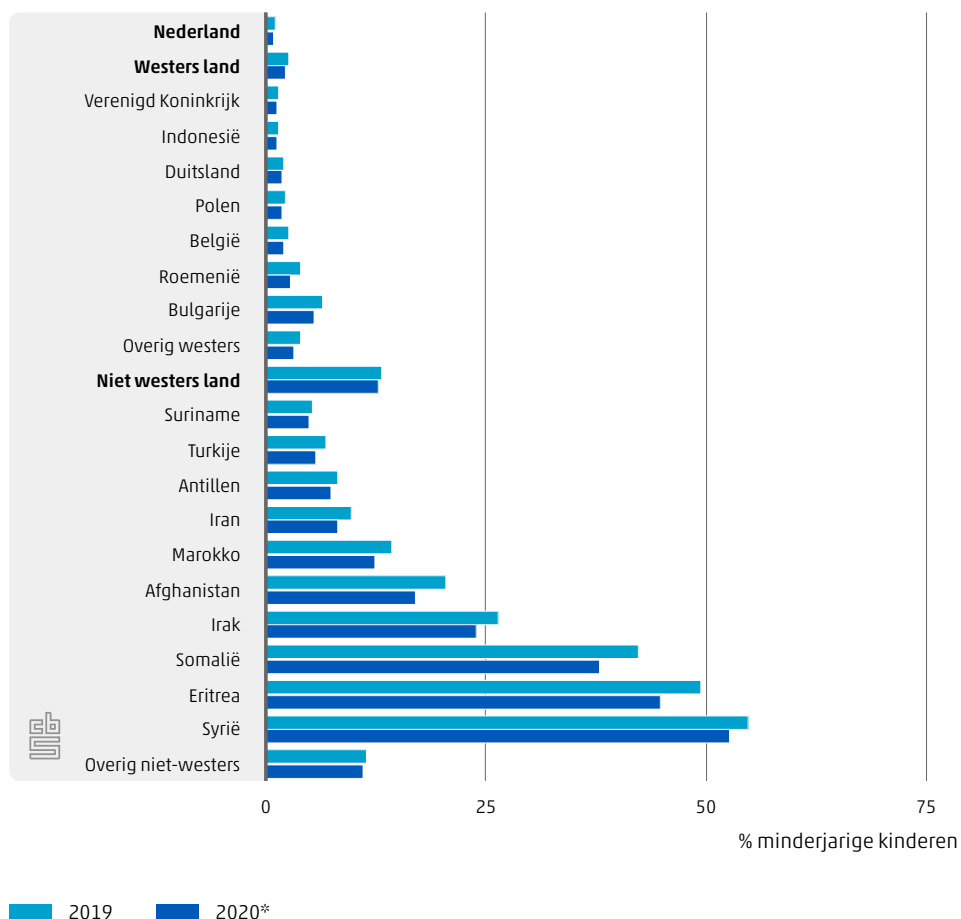
Kinderen uit een huishouden met een migratieachtergrond lopen meer kans op armoede dan kinderen zonder migratieachtergrond. Een westerse achtergrond pakt daarbij in de meeste gevallen gunstiger uit dan een niet-westerse achtergrond. Zo liep in 2020 6,7 procent van de minderjarige kinderen uit gezinnen met een westerse hoofkostwinner risico op armoede, tegen 22,1 procent van de kinderen uit niet-westerse gezinnen. Onder kinderen met een

westerse migratieachtergrond sprongen de Bulgaarse kinderen eruit, van hen hadden bijna 2 op de 10 een armoederisico. Wel gaat het hier om een relatief kleine groep, in totaal leefden in 2020 iets meer dan 6 duizend minderjarige Bulgaarse kinderen in Nederland. In de groep met een niet-westerse migratieachtergrond liepen met name minderjarige kinderen uit de vluchtelingenlanden Syrië, Eritrea en Somalië een bovenmatig risico. Bij de Syrische en Eritrese kinderen waren dat er meer dan 6 op de 10 en bij de Somalische kinderen iets meer dan de helft. De totale groep minderjarige Eritrese kinderen in Nederland was wel klein (ruim 3 duizend), de minderjarige Somalische en Syrische kinderen vormden met respectievelijk 15 duizend en 39 duizend aanmerkelijk grotere groepen. De vluchtelingen (en hun kinderen) uit deze landen die een verblijfsvergunning hebben, zijn merendeels afhankelijk van een bijstandsuitkering en leven onder de lage-inkomensgrens (zie ook hoofdstuk 2). Van de niet-westerse groepen met een langere verblijfstraditie in Nederland maakten Marokkaanse minderjarige kinderen het vaakst deel uit van een gezin met een laag inkomen. Van hen liepen 2 op de 10 in 2020 risico op armoede, tegen iets meer dan 1 op de 10 Turkse en Surinaamse kinderen. De dalende trend in het armoederisico was ook in de hier onderscheiden westerse en niet-westerse groepen kinderen zichtbaar.

6.1.2 Armoederisico naar achtergrond

6.1.3 Langdurig armoederisico naar achtergrond

Wordt er gekeken naar minderjarige kinderen uit een gezin met ten minste vier jaar een inkomen onder de lage-inkomensgrens, dan is bij de onderscheiden migratiegroepen een vrijwel vergelijkbaar risicopatroom zichtbaar als bij het incidentele armoederisico. Wel liggen de niveaus van het langdurige armoederisico een stuk lager. Van de minderjarige kinderen uit een gezin zonder een migratieachtergrond liep 1 op de 100 in 2020 kans op langdurige armoede. Bij de minderjarige kinderen met een westerse achtergrond waren dat er ruim 2 op de 100 en bij de niet-westerse kinderen bijna 13 op de 100. Ook bij het langdurige armoederisico sprongen de minderjarige kinderen uit de vluchtelingenlanden Syrië, Eritrea en Somalië eruit. Van de Syrische minderjarige kinderen leefde meer dan de helft in een gezin met een langdurig laag inkomen, van de Eritrese kinderen waren dat er ruim 4 op de 10 en van de Somalische kinderen krap 4 op de 10.

Opleidingsniveau ouder speelt rol in verhoogd armoederisico migrantenkinderen

De Nederlandse samenleving wordt steeds diverser in cultuur, religie, leefgewoonten en sociaal-economische status. De containerbegrippen westers en niet-westers zijn gaandeweg steeds minder geschikt geworden om deze uitdijende diversiteit eensluidend te duiden. Het CBS streeft ernaar deze begrippen te vervangen door een nieuwe typologie die beter recht doet aan de toegenomen diversiteit. Tot het gereedkomen van de nieuwe typologie blijft de indeling in westers en niet-westers met inachtneming van enkele

voorbehouden de standaard. In deze bijdrage wordt het demografische onderscheid tussen westers en niet-westers vooral gezien als een aanvullend sociaal-economisch criterium. In dit kader is ook onderzocht in hoeverre opleidingsniveau en leeftijd van de hoofdkostwinner een rol spelen in de hoogte van het armoederisico van de kinderen. De uitkomsten laten zien dat wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in opleiding en leeftijd de armoederisico's, zowel incidenteel als langdurig, weliswaar iets kleiner worden maar dat volgens een vrijwel vergelijkbaar patroon als in de gepresenteerde figuren sprake is van bovenmatige risico's van de groepen met een migratieachtergrond.

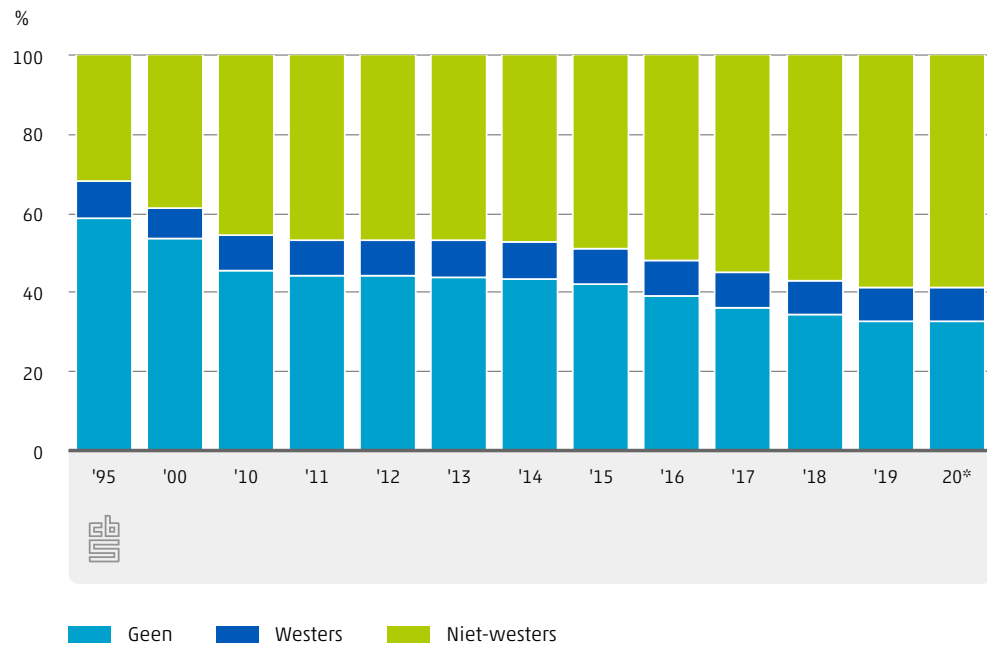
Risicokinderen hebben steeds vaker een migratieachtergrond

Met de instroom van migranten in de afgelopen decennia steeg ook het aantal kinderen met een migratieachtergrond. In de populatie waarvan het armoederisico gemeten wordt (zie hoofdstuk 2) steeg het aantal minderjarige kinderen behorend tot een huishouden met een hoofdkostwinner met een niet-westerse migratieachtergrond van 331 duizend in 1995 naar 587 duizend in 2020. Het aantal kinderen met een westerse migratieachtergrond steeg aanmerkelijk minder, en wel van 241 duizend in 1995 naar 283 duizend in 2020.

De toenemende instroom in combinatie met het bovenmatige armoederisico van niet-westerse minderjarige kinderen leidde tot een steeds groter percentage niet-westerse kinderen in de totale groep minderjarige kinderen met een armoederisico. Van elke 10 minderjarige kinderen met armoederisico in 1995 hadden er ruim 3 een niet-westerse migratieachtergrond, bijna 1 een westerse en bijna 6 een Nederlandse achtergrond. In 2020 waren er bijna twee keer zoveel niet-westerse risicokinderen en was het aandeel zonder migratieachtergrond gehalveerd.

Bij de groep minderjarige kinderen met een langdurig armoederisico was de ontwikkeling vergelijkbaar. In 1995 hadden van de minderjarige kinderen met een langdurig armoederisico ruim 3 op de 10 een niet-westerse migratieachtergrond, krap 1 op de 10 een westerse achtergrond en krap 6 op de 10 geen migratieachtergrond. In 2020 waren de cijfers opgeschoven naar respectievelijk 7 op de 10, krap 1 op de 10 en ruim 2 op de 10.

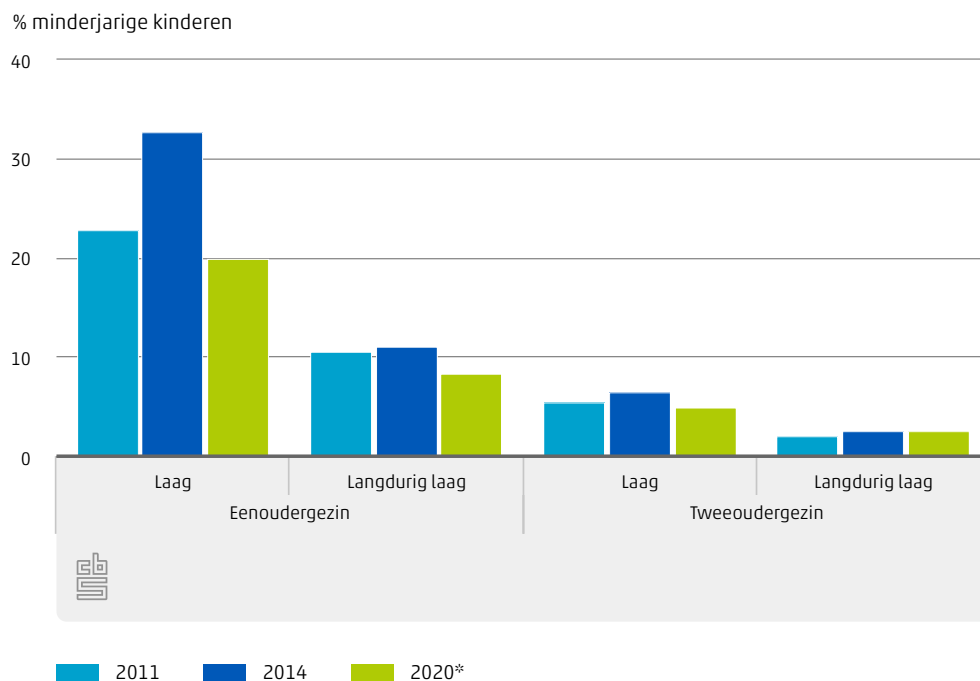
6.1.4 Migratieachtergrond van minderjarige kinderen met armoederisico

Vooraf kinderen uit eenoudergezinnen lopen risico

Bijna 86 duizend kinderen uit een eenoudergezin met alleen minderjarige kinderen en ruim 116 duizend kinderen uit een tweeoudergezin met alleen minderjarige kinderen hadden met risico op armoede te maken in 2020. Dat kwam neer op 20 procent van de minderjarige kinderen uit een eenoudergezin, tegen 5 procent van de minderjarige kinderen uit een tweeoudergezin. In eenoudergezinnen is maar één kostwinner. Betrekkelijk vaak moeten deze gezinnen van een bijstandsuitkering rondkomen. Het risico op armoede is voor kinderen in een eenoudergezin kleiner, naarmate ze ouder zijn. De mogelijkheden om te werken zijn dan voor alleenstaande ouder ruimer. Vooral bij kinderen uit eenoudergezinnen daalde het armoederisico tussen 2014 en 2020. Dat kwam mede door verruiming van het kindgebonden budget (zie hoofdstuk 2). Het aandeel minderjarige kinderen in eenoudergezinnen met een langdurig armoederisico kwam in 2020 uit op 8,4 procent, in tweeoudergezinnen op 2,5 procent.

6.1.5 (Langdurig) armoederisico naar huishoudenstype

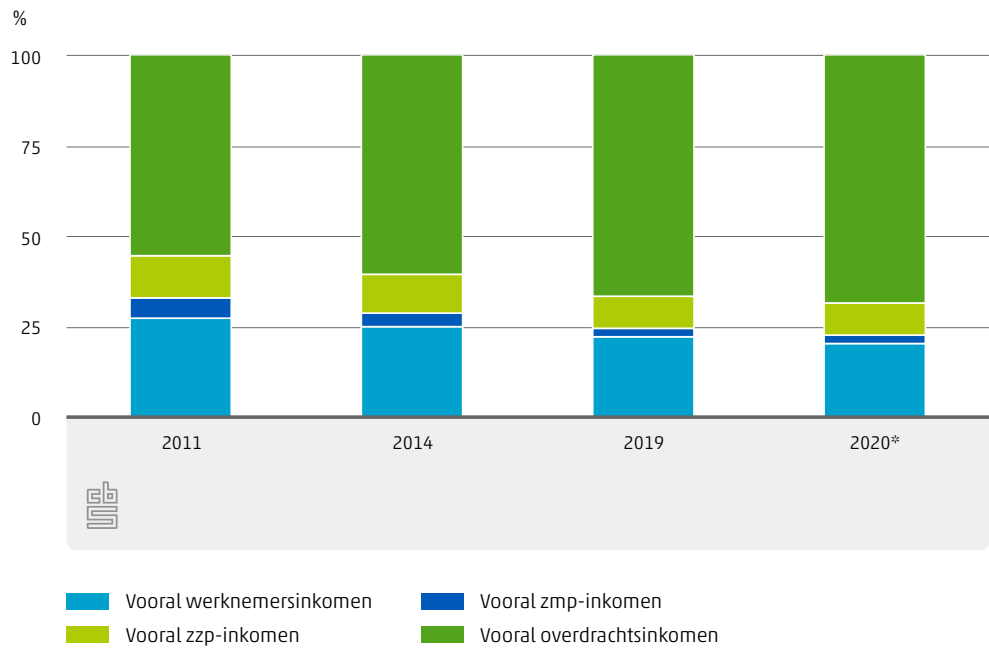
Bijna een derde risicokinderen afkomstig uit werkende gezinnen

Huishoudens en personen die hun inkomen voornamelijk uit werk betrekken zijn niet altijd gevrijwaard van een laag inkomen (zie paragraaf 2.2 en hoofdstuk 4). De kinderen die in deze huishoudens leven, delen noodzakelijkerwijs in de armoedeproblematiek van hun ouder(s) of verzorger(s). In 2020 was dat voor bijna 71 duizend minderjarige kinderen het geval. Dat komt overeen met 32 procent van alle minderjarige kinderen met een armoederisico in dat jaar. In 2019 betrof het nog ruim 80 duizend minderjarige kinderen oftewel 34 procent van alle kinderen met risico. Net na de economische crisis in 2014 lag het aandeel met 40 procent nog substantieel hoger.

Risicohuishoudens met vooral inkomen als werknemer vormen in omvang de grootste groep werkenden met een laag inkomen (zie paragraaf 2.2). In 2020 liepen bijna 46 duizend minderjarige kinderen uit gezinnen met inkomen uit loondienst risico op armoede, dat is een vijfde van het totale aantal minderjarige kinderen met een armoedekans. In risicogezinnen met vooral inkomen uit een zelfstandige onderneming met personeel (zmp'ers) leefden 4,9 duizend minderjarige kinderen en in risicogezinnen met vooral inkomen uit een zelfstandige onderneming zonder personeel (zzp'ers) 20,0 duizend. Dit komt overeen met respectievelijk 2,2 en 9,1 procent van alle minderjarige kinderen met een armoederisico. Verreweg de meeste minderjarige kinderen met een armoederisico maken deel uit van een huishouden met een overdrachtsinkomen – merendeels een bijstandsuitkering – als belangrijkste inkomensbron. In 2020 betrof dat 68,1 procent van alle kinderen met een armoederisico. In 2014 was dat met 60,4 procent verhoudingsgewijs minder en in 2011 nog minder (55,1 procent).

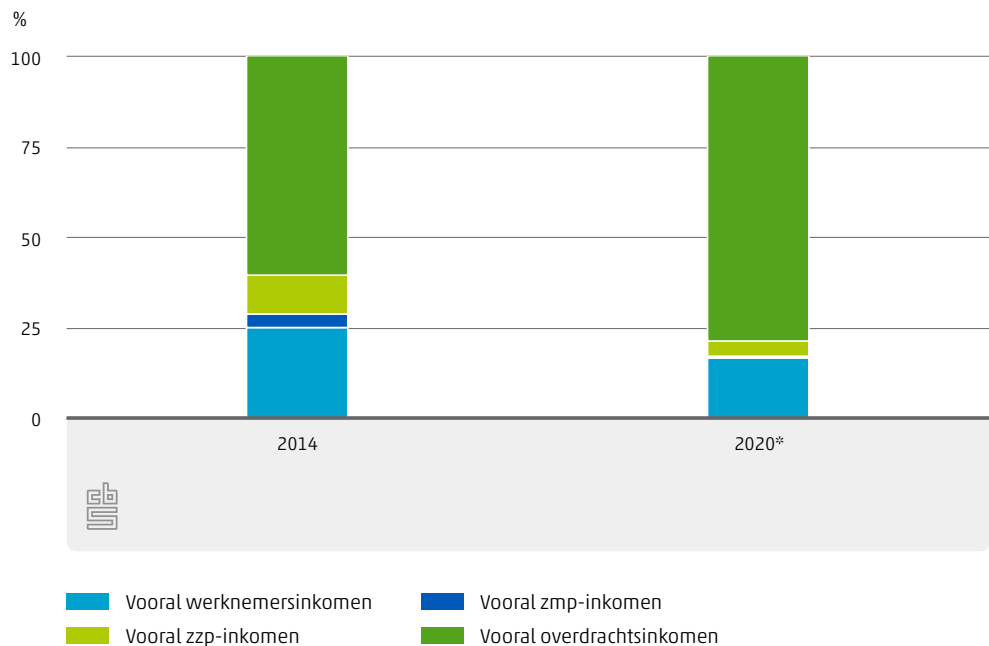

6.1.6 Minderjarige kinderen in huishoudens met een laag inkomen

Van de 95 duizend minderjarige kinderen met een langdurig laag inkomen in 2020 leefde ruim 1 op de 5 in een huishouden met vooral inkomen uit werk. Bijna 4 op de 5 maakten deel uit van een huishouden dat vooral van een overdrachtsinkomen (en dan merendeels bijstand) moest rondkomen. Ten opzichte van 2014 zijn er onder alle kinderen met langdurig armoederisico aanzienlijk minder die leven in huishoudens met vooral inkomen uit werk. Tegelijkertijd liep het aandeel dat deel uitmaakte van huishoudens met vooral een overdrachtsinkomen sterk op.

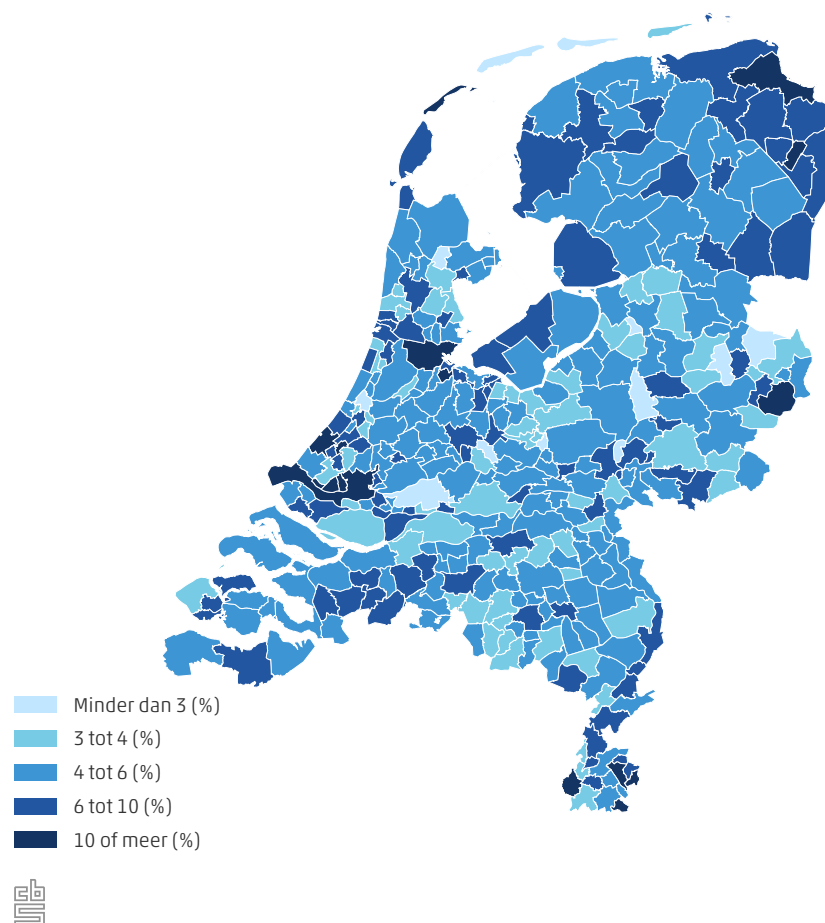
6.1.7 Minderjarige kinderen in huishoudens met een langdurig laag inkomen

Relatief veel Rotterdamse kinderen in armoede

In Rotterdam leefden in 2020 naar verhouding de meeste minderjarige kinderen in een gezin met een laag inkomen: 14,3 procent. Dat is ruim 2 keer zoveel als gemiddeld in Nederland. Heerlen (14,0 procent), Amsterdam (12,7 procent), Kerkrade (12,6 procent) en Den Haag (12,3 procent) completeren de top vijf van gemeenten met relatief de meeste kinderen met armoederisico. Ook piekte in deze steden voor minderjarige kinderen het risico op langdurige armoede met 7,3 procent in Rotterdam, 6,7 procent in Heerlen, 6,6 procent in Amsterdam, 6,2 procent in Den Haag en 5,3 procent in Kerkrade. Op Terschelling was het aandeel kinderen dat deel uitmaakt van een laag-inkomensgezin het kleinst: 1,6 procent.

6.1.8 Minderjarige kinderen met armoederisico, 2020*

6.2 Materiële situatie

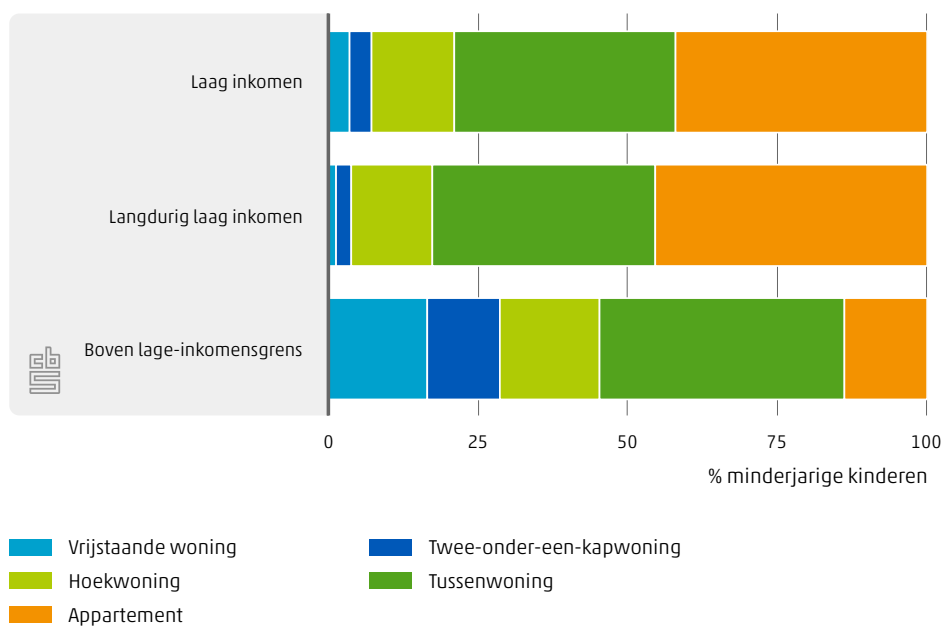
Minderjarige risicokinderen wonen vooral in sociale huurwoning

Het merendeel van de minderjarige kinderen met een armoederisico woont in een sociale huurwoning. In 2020 gold dit voor bijna 8 op de 10 kinderen uit gezinnen met een inkomen onder de lage-inkomensgrens, en voor ruim 9 op de 10 kinderen uit gezinnen die al ten

minste vier jaar van een laag inkomen moeten rondkomen. Het wonen in een eigendomswoning is merendeels voorbehouden aan kinderen uit gezinnen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Zo leefden in 2020 bijna 8 op de 10 minderjarige kinderen zonder armoederisico in een eigendomswoning, tegen 1 op de 10 kinderen met een incidenteel armoederisico. Van de kinderen met een langdurig armoederisico leefde 3 procent in een eigendomswoning.

Zowel kinderen met een incidenteel als met een langdurig armoederisico wonen substantieel vaker in een appartement dan kinderen uit gezinnen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Hun woningen zijn bovendien veelal kleiner dan de woningen van kinderen uit gezinnen met een hoger inkomen. In 2020 leefden 42 van de 100 kinderen met een incidenteel armoederisico in een appartement, onder kinderen met een langdurig armoederisico waren dat er 45 van de 100, tegen 13 op de 100 kinderen uit gezinnen met een hoger inkomen. De meest gangbare woninggrootte voor kinderen met een (langdurig) armoederisico was een woning van 70 tot 120 vierkante meter. Deze woonoppervlakte was in 2020 voorbehouden aan bijna 7 op de 10 kinderen met een incidenteel armoederisico en ruim 7 op de 10 met een langdurig armoederisico. Onder kinderen uit gezinnen met een hoger inkomen was dat met ruim 5 op de 10 minder vaak het geval. Rond de 13 procent van de kinderen met een (langdurig) armoederisico was gehuisvest in een woning van minder dan 70 vierkante meter. Onder kinderen zonder armoederisico bleef een dergelijk krappe behuizing beperkt tot bijna 4 procent. Een woning van meer dan 120 vierkante was de meest courante woninggrootte voor kinderen zonder armoederisico: 55 procent van deze kinderen leefden in 2020 in een dergelijke behuizing.

6.2.1 Type woning minderjarige kinderen, 2020*

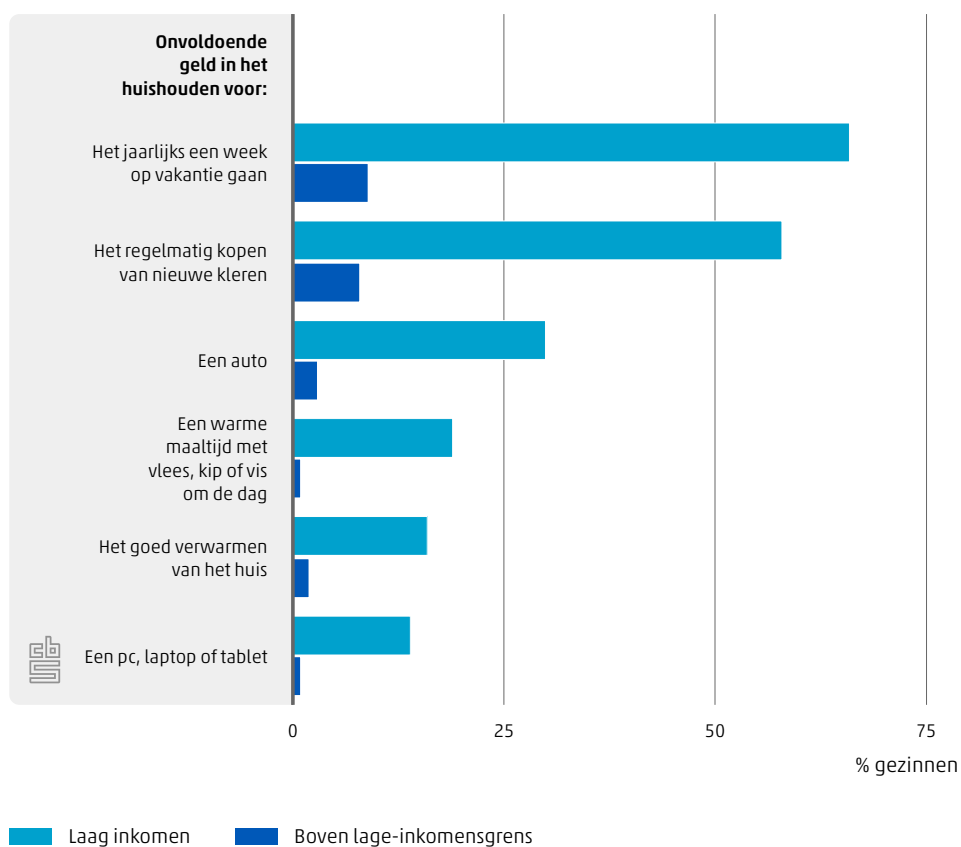

Bron: CBS, Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden en Inkomensstatistiek

Meeste risicogezinnen met minderjarige kinderen niet op vakantie

Gezinnen met een laag inkomen hebben dikwijls te maken met financiële beperkingen. Zo zeiden 2 van de 3 lage-inkomensgezinnen met minderjarige kinderen niet jaarlijks een week op vakantie te kunnen. Van de gezinnen met een hoger inkomen was dat 9 procent. Ook hadden gezinnen met een laag inkomen vaker onvoldoende geld om regelmatig nieuwe kleren te kopen. Het om de dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis moeten overslaan werd door 19 procent van de lage-inkomensgezinnen met minderjarige kinderen genoemd. Bij de gezinnen met een hoger inkomen was dit nauwelijks aan de orde. De lage-inkomensgezinnen maakten ook frequenter gewag van onvoldoende geld om het huis deugdelijk te verwarmen. Verder had 30 procent van hen vanwege onvoldoende financiële middelen geen auto en moest 14 procent het om deze reden zonder een pc, laptop of tablet doen. Bij gezinnen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens was hiervan met 3 respectievelijk 1 procent nauwelijks sprake.

6.2.2 Financiële beperkingen in gezinnen met minderjarige kinderen, 2020*

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek

6.3 Gezondheid en crimineel gedrag

Kinderen uit laag-inkomensgezin relatief vaak ongezond en te zwaar

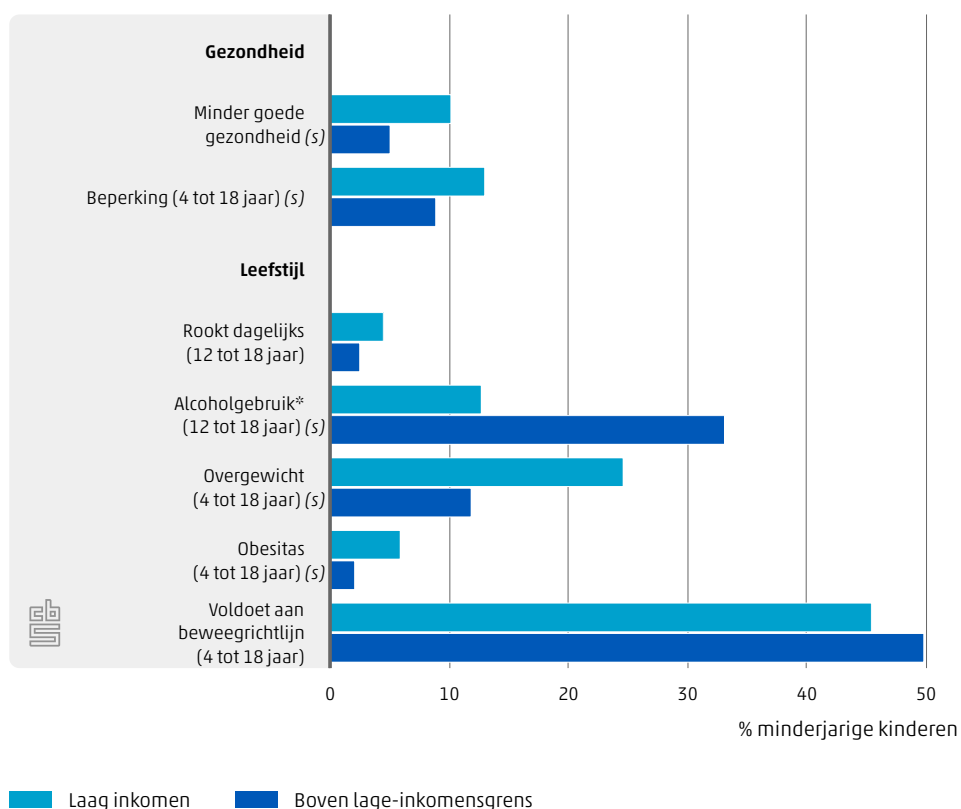
Kinderen tot achttien jaar uit gezinnen met een laag inkomen hebben een minder goede gezondheid¹⁾ dan kinderen uit huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Zo had 10 procent van de minderjarige kinderen uit een laag-inkomensgezin een minder dan goed ervaren gezondheid, tegen 5 procent van de kinderen uit een gezin met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Daarnaast komt onder kinderen van 4 tot 18 jaar met een risico op armoede een langdurige beperking (zie paragraaf 5.3) meer voor: 13 procent tegen 9 procent onder kinderen zonder armoederisico.

Weliswaar is de gezondheid van kinderen uit een laag-inkomensgezin minder goed, maar ongezondere leefstijlen²⁾ komen niet altijd meer voor. Alleen overgewicht is meer prevalent bij risicokinderen. Het percentage kinderen van 2 tot 18 jaar met overgewicht (zie paragraaf 5.3) lag ruim 2 keer zo hoog in de lage-inkomensgroep als in de groep kinderen met een hoger inkomen. Voor obesitas (de geslacht- en leeftijdsspecifieke waarden voor kinderen corresponderen met een BMI-waarde van 30,0 kg/m² voor volwassenen) was dit 3 keer zo hoog. Het percentage jongeren van 12 tot 18 jaar dat dagelijks rookt verschilt niet significant tussen beide inkomensgroepen. Dat geldt ook voor het percentage onder de 4- tot 18-jarigen dat voldoet aan de beweegrichtlijn (zie paragraaf 5.3). Wel komt alcoholgebruik onder jongeren van 12 tot 18 jaar in de groep met een hoger inkomen verhoudingsgewijs vaker voor dan in de lage-inkomensgroep.

1) Voor kinderen tot twaalf jaar beantwoordt een van de ouders/verzorgers de vraag naar ervaren gezondheid uit de CBS-Gezondheidsenquête (zie paragraaf 5.3).

2) Het HBSC-onderzoek en het Peilstationsonderzoek Scholieren zijn de reguliere onderzoeken naar leefstijl onder scholieren van 12 tot 17 jaar in Nederland. In deze publicatie wordt de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor gebruikt, om leefstijlfactoren weer te kunnen geven voor alle kinderen tot achttien jaar.

6.3.1 Gezondheid en leefstijl, 2018/2020

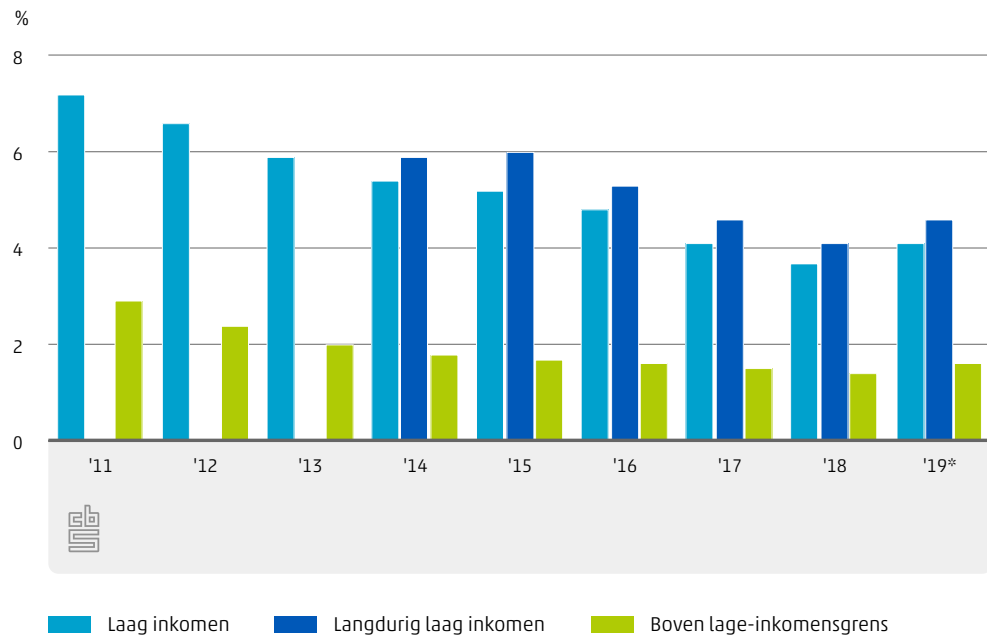
Bron: CBS, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (CBS in samenwerking met RIVM en Trimbos) en Inkomensstatistiek.
* Alcohol gedronken in het afgelopen jaar.

(s) Significant verschil tussen kinderen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

Lichte toename van verdachten onder jongeren in 2019

Hoewel jongeren van 12 tot 18 jaar vaker als verdachte worden geregistreerd dan oudere personen (zie hoofdstuk 5), nam het verdachtenpercentage onder jongeren in alle inkomensgroepen de laatste jaren af. In 2019 steeg dit percentage echter voor het eerst weer licht ten opzichte van het jaar daarvoor, zowel onder jongeren met een inkomen tot de lage-inkomensgrens als onder jongeren met een hoger inkomen. Nog altijd is het verdachtenpercentage het hoogst onder jongeren in een huishouden met een langdurig laag inkomen. In 2019 steeg dit percentage naar 4,6 procent, ten opzichte van 4,1 procent in 2018. Onder de jongeren die kortere tijd onder de lage-inkomensgrens leven, nam het aandeel verdachten van 2018 op 2019 toe van 3,7 naar 4,1 procent. Onder jongeren in een huishouden met een inkomen boven de lage-inkomensgrens lag het verdachtenpercentage in 2019 op 1,6 procent, ten opzichte van 1,4 procent in 2018.

6.3.2 Verdachten onder jongeren van 12 tot 18 jaar

Bron: CBS, Politiestatistiek en inkomensstatistiek

Jongeren die voor het eerst met de politie in aanraking komen vanwege een relatief licht vergrijp - vernieling, winkeldiefstal of vuurwerkoverlast - kunnen naar Halt verwezen worden voor een passende straf. Als zij deze straf met goed gevolg afronden, krijgen zij geen strafblad. Op deze manier worden jongeren geconfronteerd met de gevolgen van hun daden zonder direct met Justitie in aanraking te komen. Het aantal personen dat een Halt-straf afrondt, is sinds 2010 gedaald. In 2019 rondde 15 duizend jongeren een Halt-straf af (CBS StatLine, 2020). Onder de jongeren uit een huishouden met een langdurig laag inkomen lag het percentage dat naar Halt werd verwezen op 2,3 procent in 2019. Onder jongeren met een laag inkomen was dit percentage vergelijkbaar, namelijk 2,1 procent. Van de jongeren uit een huishouden met een hoger inkomen kwam 1,1 procent bij Halt terecht. Deze percentages zijn de afgelopen jaren stabiel.

6.4 Literatuur

CBS StatLine (2020). [Halt-jongeren; delictgroep, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering](#). Geraadpleegd op 25 mei 2021.

7 Risico op armoede of sociale uitsluiting in Europa

Het terugdringen van armoede en sociale uitsluiting staat hoog op de agenda van de Europese Unie. Centraal in dit hoofdstuk staat het risico op armoede of sociale uitsluiting in de landen van de Europese Unie, evenals de trends hierin. Hoe doet Nederland het vergeleken met de andere EU-landen? In hoeverre is de positie van Nederland ten opzichte van de andere lidstaten veranderd?

7.1 Ontwikkeling van het risico op armoede of sociale uitsluiting

In de Europa 2020-strategie hebben de regeringen van de landen van de Europese Unie het doel gesteld om het aantal inwoners met een risico op armoede of sociale uitsluiting met 20 miljoen te verminderen ten opzichte van het referentiejaar 2008. Het risico op armoede of sociale uitsluiting wordt in Europees verband op drie indicatoren gebaseerd: het inkomen is lager dan de Europese armoedegrens, er zijn ernstige financiële beperkingen of de economische activiteit is gering (zie kader). In 2008 liepen 116,1 miljoen EU-inwoners een risico op armoede of sociale uitsluiting.

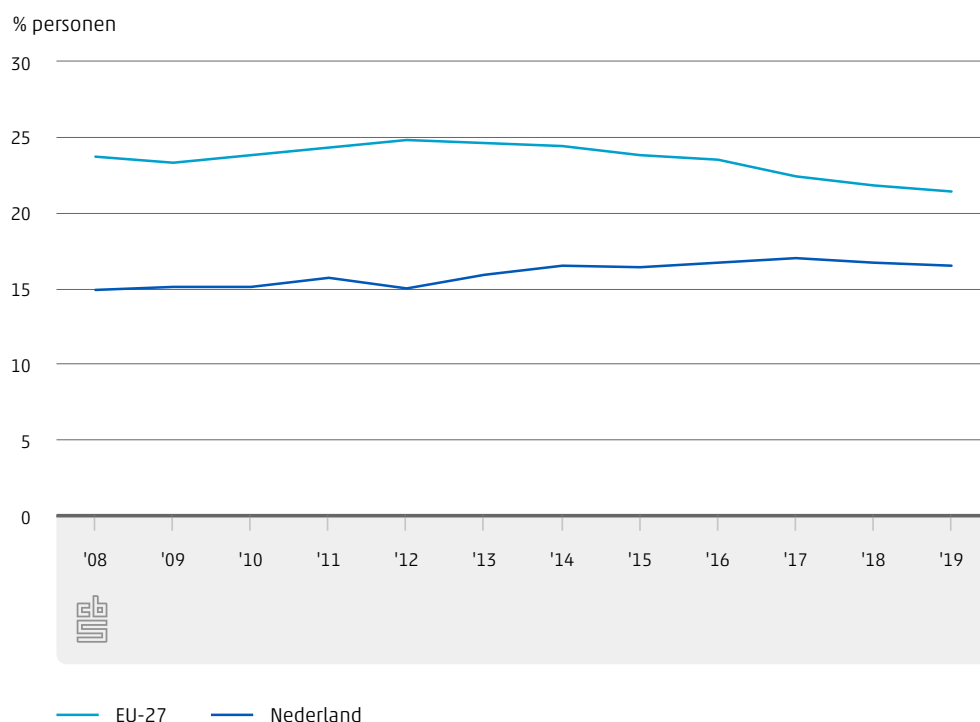
Risico op armoede of sociale uitsluiting onder het niveau van 2008

Na het uitbreken van de economische crisis eind 2008 nam het risico op armoede of sociale uitsluiting toe in de Europese Unie (EU-27¹⁾). In de periode 2009–2012 steeg het aandeel van de bevolking met risico van 23,3 tot 24,8 procent. De dalende lijn die in 2013 werd ingezet, zette zich ook voort in 2019. De daling was het grootst in 2017 (1 procentpunt ten opzichte van 2016). In 2019 liepen 107,5 miljoen inwoners van de 27 lidstaten van de Europese Unie een risico op armoede of sociale uitsluiting. Dit komt neer op 21,4 procent van de bevolking in de EU-27, het laagste aandeel sinds 2008.

Van een daling die vanaf 2013 werd ingezet in de EU-27, was in Nederland geen sprake. Het aandeel inwoners met een risico op armoede of sociale uitsluiting nam vanaf 2013 toe tot 17 procent in 2019. Dit komt deels door een methodebreuk in het onderliggende inkomen (zie hoofdstuk 3).

¹⁾ Van Kroatië, dat in 2013 toetrad tot de Europese Unie, zijn geen gegevens beschikbaar over de jaren 2008 en 2009. Het Verenigd Koninkrijk is niet meegenomen in de EU-27 berekeningen vanaf 2019.

7.1.1 Risico op armoede of sociale uitsluiting in de EU-27

Armoede of sociale uitsluiting

Het risico op armoede of sociale uitsluiting wordt in Europees verband niet alleen gebaseerd op het inkomen, maar ook vastgesteld aan de hand van twee aanvullende indicatoren. Volgens het criterium loopt iemand een risico als het inkomen lager is dan de Europese armoedegrens, te maken heeft met ernstige financiële beperkingen of behoort tot een huishouden waarvan de werkintensiteit laag is.

1) Europees inkomenscriterium

De zogeheten *at-risk-of-poverty rate* is van oudsher een belangrijke indicator om inkomensarmoede in Europees verband in kaart te brengen. Bij de vaststelling van de Europese armoedegrens, die gedefinieerd is als 60 procent van het mediane gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, wordt rekening gehouden met het algemeen welvaartspeil van het desbetreffende land. Het mediane inkomen is het middelste inkomen in de rangschikking van inkomens van laag naar hoog. De keuze van het percentage is echter arbitrair. De grens hangt niet per se samen met minimale behoeften van personen of huishoudens. Bij een algemene toename van de welvaart, waarbij de inkomens van alle huishoudens met hetzelfde percentage stijgen, zal het risico op armoede gelijk blijven.

2) Ernstige financiële beperkingen (materiële deprivatie)

Een te laag inkomen kan er toe leiden dat huishoudens niet kunnen beschikken over duurzame goederen zoals een auto, kleurentelevisie, telefoon of een wasmachine. Een warme maaltijd om de dag, een jaarlijkse vakantie week of het verwarmen van de woning zit er financieel niet voor iedereen in. Daarnaast kan financiële krapte er toe leiden dat het huishouden geen onverwachte noodzakelijke uitgaven kan doen of

achterstanden heeft bij de betaling van de maandelijkse woonlasten. In Europees verband zijn ernstige financiële beperkingen gedefinieerd als het hebben van minimaal vier van bovengenoemde financiële beperkingen.

3) Lage werkintensiteit

Vanwege de verhoogde kans op armoede of uitsluiting bij werkloosheid beschrijft de derde indicator het aandeel personen dat deel uitmaakt van een huishouden met een lage werkintensiteit. De werkintensiteit van een huishouden geeft de mate weer waarin de volwassen leden van een huishouden, die behoren tot de potentiële beroepsbevolking, werkzaam zijn. Studenten blijven hierbij buiten beschouwing. Een gezin met twee volwassenen van wie één van beiden fulltime werkt, heeft bijvoorbeeld een werkintensiteit van 0,5. Wanneer de intensiteit lager is dan 0,2, is sprake van een huishouden met een lage werkintensiteit. De werkintensiteit wordt toegekend aan alle huishoudensleden in de leeftijd van 0-59 jaar en heeft net als het inkomen betrekking op het voorgaande kalenderjaar. Personen van 60 jaar of ouder behoren per definitie niet tot een huishouden met een lage werkintensiteit. Hun risico op armoede of sociale uitsluiting wordt enkel vastgesteld op basis van inkomensarmoede en ernstige financiële beperkingen.

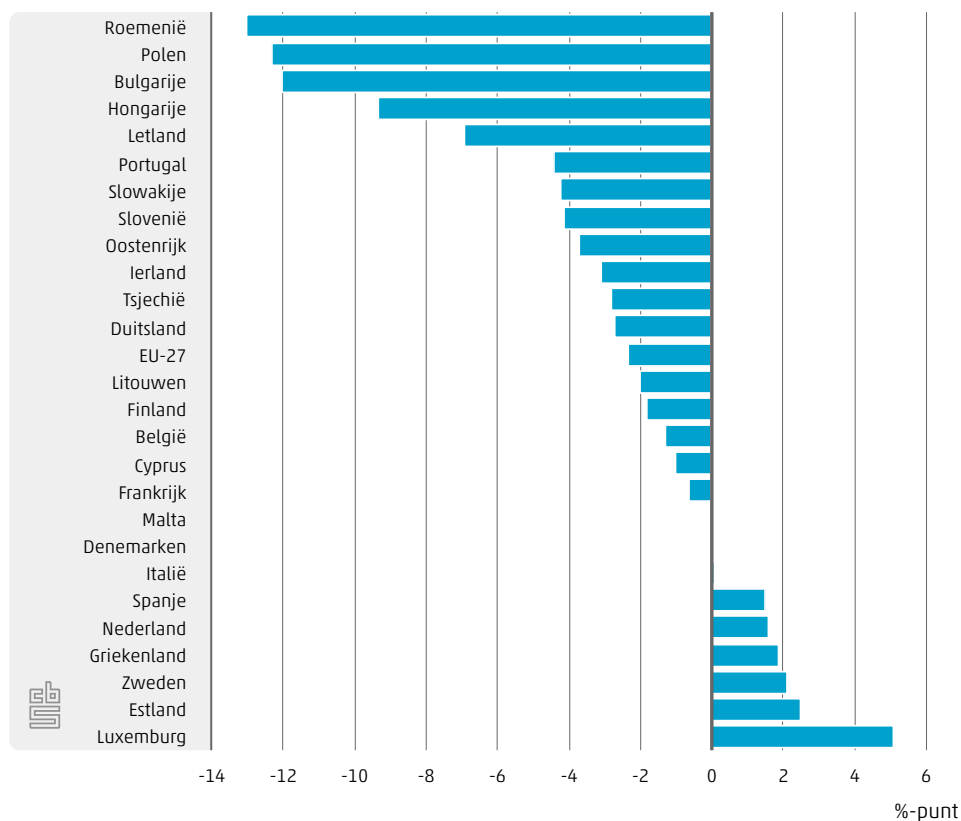

Risico vooral afgenomen in Roemenië, Polen en Bulgarije

Sinds 2008, het referentiejaar van de Europa 2020-strategie, nam het aandeel inwoners met een risico op armoede of sociale uitsluiting in zeven lidstaten toe. In Luxemburg²⁾ was de toename met 5 procentpunt het grootst, gevolgd door Estland (2,5 procentpunt), Zweden, Griekenland, Nederland en Spanje (rond 2 procentpunt). In drie lidstaten (Malta, Denemarken en Italië) is het aandeel met risico even groot als in 2008. Van een afname van 10 procentpunt of meer was sprake in Roemenië, Polen en Bulgarije.

2) De toename in Luxemburg komt deels door een methodebreuk in 2016.

7.1.2 Ontwikkeling risico op armoede of sociale uitsluiting in EU-27, 2008-2019

Bron: Eurostat

Minste risico in Tsjechië, meeste in Bulgarije

In Nederland is het risico op armoede of sociale uitsluiting met 16,5 procent in 2019 relatief laag. Alleen in Tsjechië (13 procent), Slovenië (14 procent), Finland, Denemarken en Slowakije (alle drie rond 16 procent) was het risico op armoede of sociale uitsluiting kleiner (Eurostat, 2021a). Met een derde van de inwoners had Bulgarije het grootste aandeel, gevolgd door Roemenië met 31 procent en Griekenland met 30 procent. Ook in Letland, Litouwen, Italië en Spanje was het aandeel inwoners met een risico op armoede of sociale uitsluiting met ruim een kwart procent relatief groot.

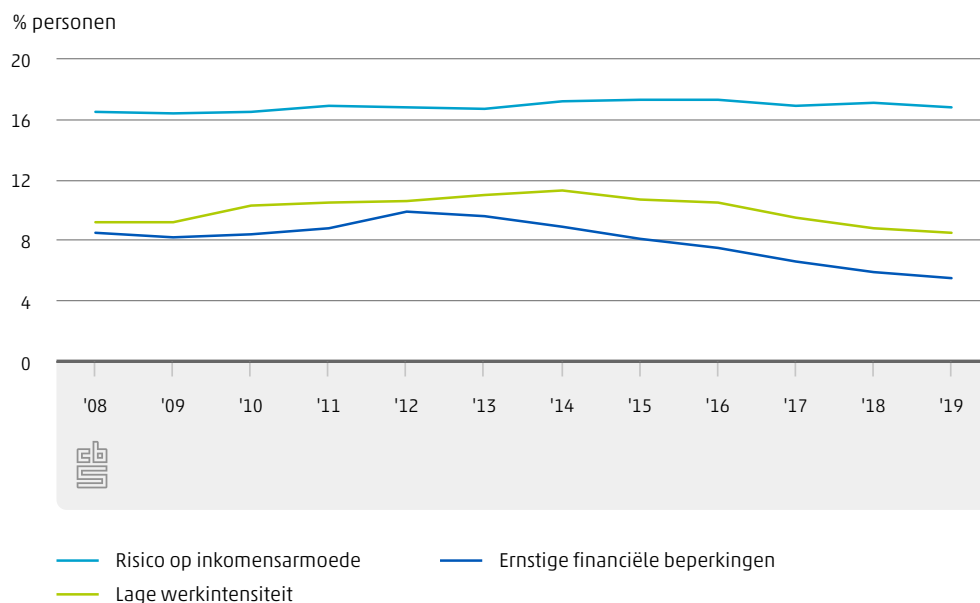
7.2 Componenten van risico op armoede of sociale uitsluiting

Steeds minder EU-ers met ernstige financiële beperkingen

De daling van het risico op armoede of sociale uitsluiting in de EU-27 vanaf 2013 (zie paragraaf 7.1) is met name toe te schrijven aan de daling van het aandeel personen met ernstige financiële beperkingen. Sinds 2012 is dit aandeel bijna gehalveerd. Het aandeel EU-

inwoners met lage werkintensiteit was het hoogst in 2014 (11 procent), maar is sindsdien met 3 procentpunt gedaald en ligt nu onder het niveau van 2008. Het risico op inkomensarmoede steeg tussen 2013 en 2016, en is na een lichte daling in 2017 vrij stabiel.

7.2.1 Componenten risico op armoede of sociale uitsluiting in EU-27

Bron: Eurostat

Bijna 85 miljoen EU-inwoners met risico op inkomensarmoede

In de EU-27 liep 17 procent van de bevolking (84,5 miljoen mensen) een risico op inkomensarmoede in 2019. Ten opzichte van 2008 is het aandeel EU-inwoners met een risico op inkomensarmoede nauwelijks veranderd. Nederland had in 2019 met 13 procent een relatief klein aandeel inwoners met een inkomen onder de Europese armoedegrens. Binnen de EU was dit aandeel kleiner in zeven lidstaten (Tsjechië, Finland, Slowakije, Slovenië, Hongarije, Denemarken en Ierland). Van de oude lidstaten³⁾ kenden Spanje en Italië het grootste aandeel inwoners met een risico op armoede. Binnen de gehele Unie waren de hoogste percentages met bijna een kwart voorbehouden aan de bevolking van Roemenië, Letland en Bulgarije.

³⁾ België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Zweden.

7.2.2 Componenten van het risico op armoede¹⁾ of sociale uitsluiting in de EU-27, 2019

	Risico op armoede (1)	Ernstige financiële beperkingen (2)	Lage werkintensiteit (3)	Risico op armoede of sociale uitsluiting (1, 2 of 3)
	%			
EU-27	16,8	5,5	8,5	21,4
Bulgarije (5 022)	22,6	20,9	9,3	32,8
Roemenië (4 403)	23,3	14,5	6,0	31,2
Griekenland (5 859)	17,9	16,2	13,8	30,0
Letland (6 619)	22,9	7,8	7,6	27,3
Litouwen (6 905)	20,6	9,4	7,5	26,3
Italië (10 259)	20,1	7,4	10,0	25,6
Spanje (9 703)	20,7	4,7	10,8	25,3
Estland (8 544)	21,7	3,3	5,4	24,3
Kroatië (6 440)	18,3	7,2	9,2	23,3
Cyprus (11 154)	14,7	9,1	6,8	22,3
Portugal (6 961)	17,2	5,6	6,2	21,6
Ierland (11 865)	13,1	5,4	13,6	20,6
Luxemburg (17 366)	17,5	1,3	7,5	20,6
Malta (11 153)	17,1	3,6	4,9	20,1
België (13 260)	14,8	4,4	12,4	19,5
Hongarije (5 616)	12,3	8,7	5,0	18,9
Zweden (12 248)	17,1	1,8	8,6	18,8
Polen (7 401)	15,4	3,6	4,7	18,2
Frankrijk (12 283)	13,6	4,7	7,9	17,9
Duitsland (13 616)	14,8	2,6	7,6	17,4
Oostenrijk (14 212)	13,3	2,6	7,8	16,9
Nederland (13 181)	13,2	2,5	9,2	16,5
Slowakije (6 302)	11,9	7,9	6,2	16,4
Denemarken (13 423)	12,5	2,6	9,3	16,3
Finland (12 217)	11,6	2,4	9,7	15,6
Slovenië (9 980)	12,0	2,6	5,2	14,4
Tsjechië (8 421)	10,1	2,7	4,2	12,5

Bron: Eurostat

¹⁾ Tussen haakjes is de hoogte van de armoedegrens (koopkrachtpariteit) van het betreffende land vermeld.

Welvaartsniveaus EU-lidstaten

De welvaartsverschillen in de Europese Unie zijn groot. Gecorrigeerd voor verschillen in prijspeil (koopkrachtpariteit) ligt de armoedegrens in Nederland (13 180 euro) bijvoorbeeld bijna 1,6 keer zo hoog als in Tsjechië (8 420 euro). In Luxemburg is de koopkracht het grootst. De armoedegrens is 17 370 euro, bijna 4 keer zo groot als in Roemenië (4 400 euro), het land met het laagste welvaartsniveau van de Europese Unie (zie Eurostat, 2021b). Naarmate de welvaart in een land groter is, zal de armoedegrens steeds meer boven het bestaansminimum uitkomen. Als de welvaart echter laag is, zou de grens onder het bestaansminimum kunnen vallen. Dit zou betekenen dat ook mensen met een inkomen net boven de grens te weinig financiële middelen hebben om in de noodzakelijke kosten van het bestaan te kunnen voorzien.

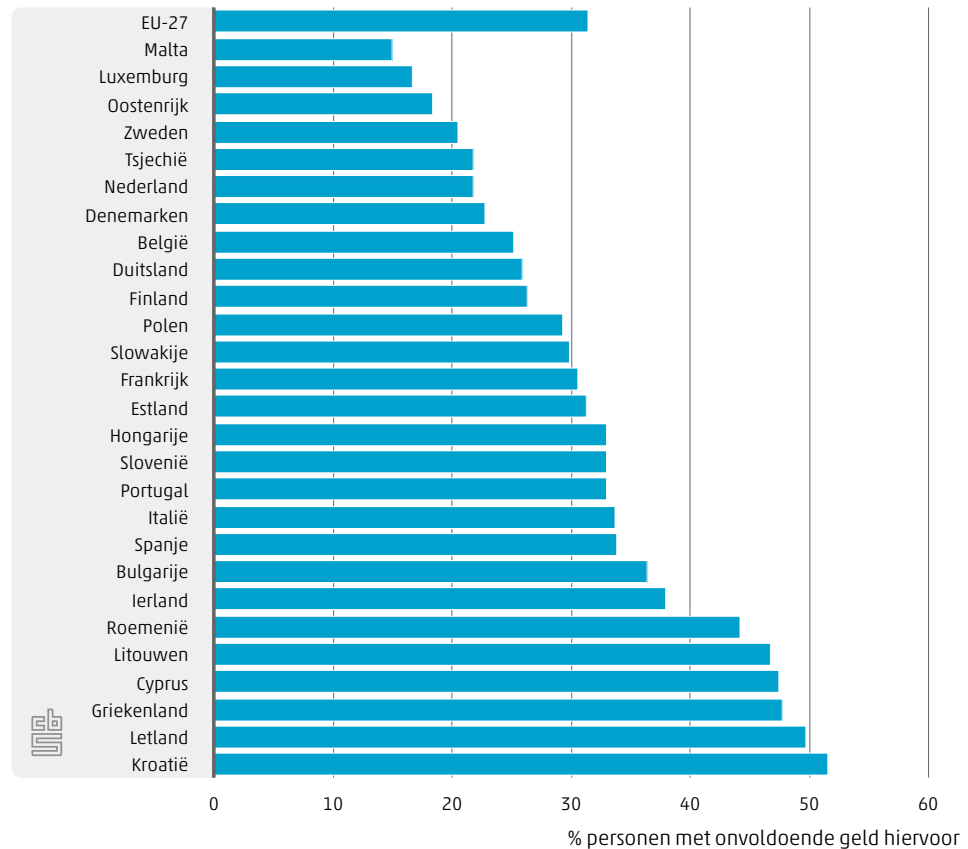
1 op de 3 Europeanen kan geen onverwachte noodzakelijke uitgaven doen

Het aandeel EU-inwoners dat te maken had met ernstige financiële beperkingen kwam in 2019 uit op 5,5 procent en daalde voor het zevende jaar op rij (figuur 7.2.1). In Nederland had 2,5 procent van de bevolking hiermee te maken. Alleen in Finland, Zweden en Luxemburg was het aandeel lager. Gezien het relatief lage welvaartsniveau is het niet verwonderlijk dat huishoudens in de nieuwe lidstaten vaker geconfronteerd werden met ernstige financiële beperkingen. In Bulgarije had 21 procent van de inwoners hiermee te maken (tabel 7.2.2).

Vooraf het kunnen doen van onverwachte, noodzakelijke uitgaven vormt voor veel EU-inwoners een probleem. De waarde van het bedrag dat gemoeid is met een noodzakelijke uitgave is gelijk aan een twaalfde van de armoedegrens in het betreffende land. Van de totale EU-bevolking in 2019 behoorde bijna een derde tot een huishouden dat financieel niet in staat was met eigen middelen een dergelijke onverwachte uitgave te doen. Het aandeel varieerde van 15 procent in Malta tot 52 procent in Kroatië. In Nederland behoorde in 2019 ruim 1 op de 5 personen tot een huishouden dat naar eigen zeggen niet in staat was om onverwachte, noodzakelijke uitgaven ter waarde van 1 200 euro⁴⁾ uit eigen middelen op te vangen.

⁴⁾ Dit bedrag is gebaseerd op de Europese armoedegrens voor Nederland in 2017, waarbij niet gecorrigeerd is voor prijspeilverschillen tussen lidstaten.

7.2.3 Onverwachte, noodzakelijke uitgaven, 2019

Bron: Eurostat

Bijna 9 procent behoort tot huishouden met lage werkintensiteit

In 2019 maakte 8,5 procent van de EU-bevolking tot 60 jaar deel uit van een huishouden met een lage werkintensiteit. In 2017 was dat nog 9,5 procent. De daling is in lijn met het werkloosheidspercentage dat gedurende deze periode in de meeste lidstaten daalde. Ook in Nederland was dat het geval. Mede hierdoor daalde het aandeel 0- tot 60-jarigen in Nederlandse huishoudens met een lage werkintensiteit van 10 procent in 2014 tot 9 procent in 2019. Nederland scoort hiermee gemiddeld op deze indicator. Ierland en Griekenland lieten in 2019 de grootste percentages zien (rond 14 procent). Tsjechië, Polen en Malta hadden toen met minder dan 5 procent de kleinste aandelen inwoners in huishoudens met een lage werkintensiteit.

7.3 Literatuur

Eurostat (2021a). People at risk of poverty or social exclusion. Geraadpleegd op 7 mei 2021 via <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Eurostat (2021b). Mean and median income by age and sex – EU-SILC and ECHP surveys. Geraadpleegd op 7 mei 2021 via <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Bijlage

A Beleidsmatige inkomensgrens

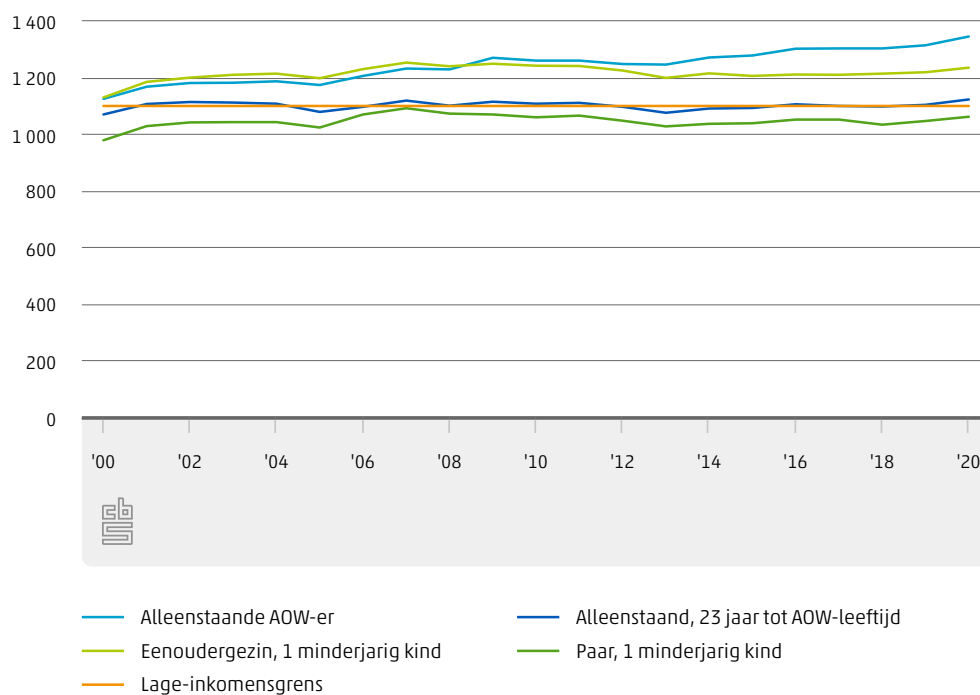
In deze bijlage worden enkele resultaten van de beleidsmatige inkomensgrens gepresenteerd. Lopen deze grens en de lage-inkomensgrens ver uiteen? En hoe groot zijn de verschillen in de omvang en de ontwikkeling van armoede volgens deze grenzen?

De beleidsmatige inkomensgrens: drie varianten

Van de in hoofdstuk 1 genoemde beleidsmatige inkomensgrens worden hier drie varianten besproken waarbij het grensbedrag is vastgesteld op respectievelijk 101%, 110% en 120% van het beleidsmatig minimum. Het beleidsmatig minimum wordt door de politiek vastgesteld, de hoogte varieert van jaar tot jaar en is afhankelijk van de samenstelling van het huishouden. In figuur 1 zijn de grenswaarden van de 110%-variant opgenomen voor vier verschillende huishoudenstypen; voor de andere varianten hebben deze grenswaarden uiteraard eenzelfde verloop, maar liggen daarbij respectievelijk op een lager (101%) en hoger (120%) niveau. Voor de vergelijking met de lage-inkomensgrens (die voor alle huishoudenstypen geldt, en een vast koopkrachtbedrag vertegenwoordigt) zijn de grenswaarden met behulp van de CBS-equivalentieschaal (zie CBS, 2004; 2020) omgerekend naar een inkomensniveau zoals dat voor alleenstaanden geldt. Voor alleenstaanden tussen 23 jaar en de pensioengerechtigde leeftijd ligt de 110%-variant in de periode 2000–2020 steeds dicht in de buurt van de lage-inkomensgrens. Het aantal alleenstaanden met kans op armoede in deze leeftijdsgroep zal in deze jaren dan ook voor beide armoedegrenzen niet ver uit elkaar lopen. Bij andere groepen vertoont de 110%-variant wel een duidelijk ander verloop dan de lage-inkomensgrens. Voor alleenstaande AOW'ers en eenoudergezinnen met één minderjarig kind lag het grensbedrag in 2000 nog dicht bij dat van de lage-inkomensgrens, maar door de verhoging van het sociaal minimum van deze groepen kwam de 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens voor deze huishoudenstypen een stuk boven de lage-inkomensgrens te liggen. Paren met één minderjarig kind kwamen volgens de 110%-variant van het sociaal minimum in alle beschouwde jaren lager uit dan de lage-inkomensgrens.

A1. De 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens (geselecteerde groepen)

maandbedrag in euro, prijspeil 2020

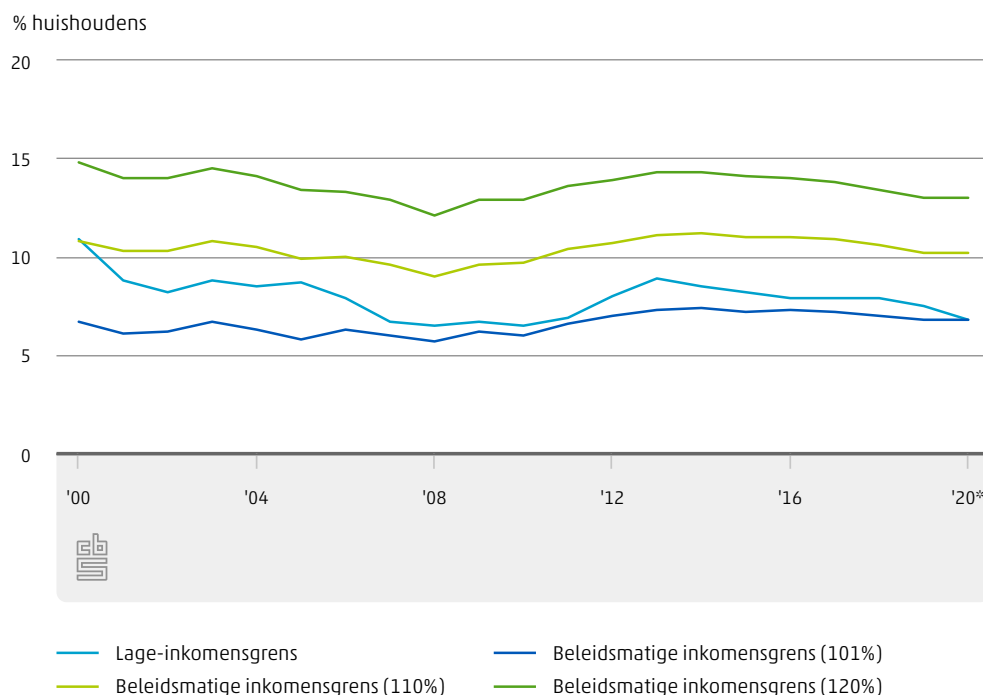
Uiteenlopende ontwikkelingen

Voor het meten van de omvang van armoede worden bij de lage-inkomensgrens en de beleidsmatige inkomensgrens hetzelfde inkomensbegrip en dezelfde onderzoekspopulatie gehanteerd (zie betreffende kaders in hoofdstuk 1). Verschillen in het aantal huishoudens met kans op armoede zijn daardoor volledig toe te schrijven aan de positie van de verschillende inkomensgrenzen ten opzichte van elkaar. Zo lag de 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens in 2000 nog voor de meeste groepen dicht bij de lage-inkomensgrens, maar kwam deze in de loop der jaren voor enkele grote groepen daarboven te liggen. Terwijl het aandeel huishoudens met kans op armoede voor deze beide grenzen in 2000 dus niet ver uiteen liep, lag dit verschil vanaf 2007 rond 3 procentpunt.

De toename van dit verschil is als volgt te verklaren. Een reële stijging van het beleidsmatig inkomen leidt (onder verder gelijkblijvende omstandigheden) tot een daling van het aantal huishoudens met kans op armoede volgens de lage-inkomensgrens: door de inkomensstijging zal immers een aantal huishoudens boven deze grens uitkomen.

De uitkomst voor beleidsmatige varianten is juist mogelijk tegengesteld. Doordat de beleidsmatige inkomensgrens bij een stijging van het beleidsmatig inkomen zelf ook hoger komt te liggen, kan het aantal huishoudens met kans op armoede volgens deze grens daardoor zelfs toenemen. In 2019 en 2020 nam de beleidsmatige grens relatief sterk toe (zie figuur A1) en daalde het aandeel huishoudens met een inkomen tot de lage-inkomensgrens.

A2. Kans op armoede, diverse afbakeningen¹⁾

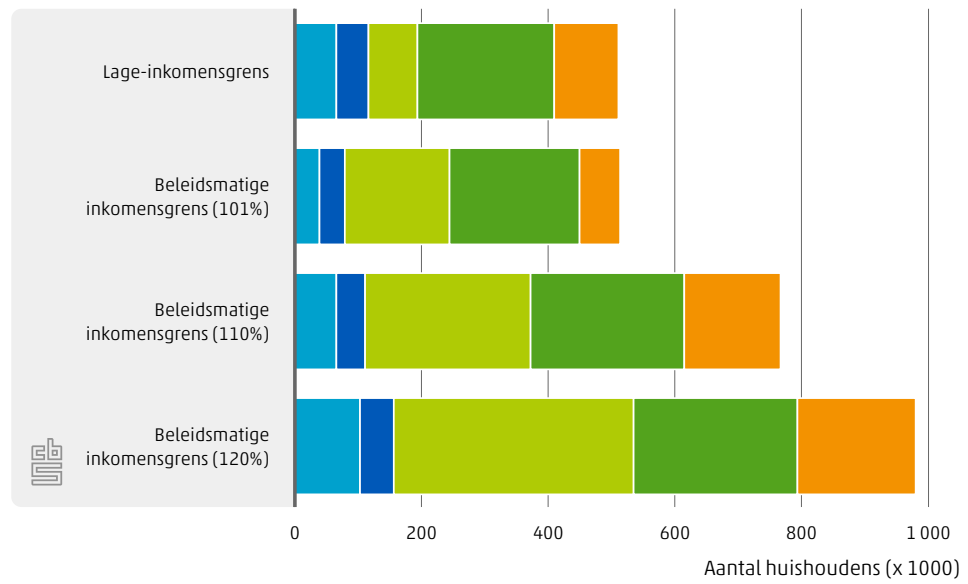

¹⁾ De cijfers over de jaren 2000-2010 zijn gemaakt op basis van de herziene inkomensreeks (zie hoofdstuk en verschillen daarom met eerdere edities.

Groepen met kans op armoede verschillen in inkomensbron

Niet alleen de omvang van armoede verschilt tussen de diverse armoedegrenzen, maar ook de samenstelling van de groep die onder de armoedegrens leeft. Weliswaar tellen de lage-inkomensgrens en de 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens globaal een gelijk aantal huishoudens met kans op armoede dat vooral van loon of winst rondkomt, maar stelt de beleidsmatige grens een veel hoger aantal huishoudens met kans op armoede vast dat vooral afhankelijk is van pensioen. De 110%- en 120%-varianten omvatten ook hogere aantallen huishoudens met een uitkering anders dan bijstand. Bij de verschillen in pensioen speelt de hoogte van de AOW een doorslaggevende rol. Het inkomen van huishoudens die uitsluitend afhankelijk zijn van AOW, kwam in 2020 (net als in eerdere jaren) boven de lage-inkomensgrens uit, terwijl deze huishoudens wel tot de beleidsmatige minima gerekend worden. De 110%- en 120%-variant tellen bovendien ook alle huishoudens mee tot de groep met kans op armoede die naast hun AOW geringe aanvullende inkomsten hebben.

A3. Voornaamste inkomensbron risicohuishoudens, 2020*

Literatuur

CBS (2004). Equivalëntiefactoren 1995–2000. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2020). [Wat is mijn koopkracht?](#)

Medewerkers

Auteurs

Judit Arends
Koos Arts
Sylvia Bleker
Nathalie Boot
Marion van den Brakel
Moniek Coumans
Kai Gidding
Bart Huynen
Saskia Janssen-Jansen
Kim Knoops
John Michiels
Jeroen Nieuweboer
Ferdynand Otten
Noortje Pouwels-Urlings
Hans Schmeets

Redactie

Marion van den Brakel
Ferdynand Otten